

Iliga:felo: Kaluwa: Nanog Dimida:leno: We Asuluma:no: towo: we

Iliga:felo: bugo: we Luk e sa:sa:lo:. Tamin amio:, Luk e Ya:su o:lia: sia:la:ga:, Ya:suwa:lo: dimido: a:no: tambo e sa:sa:lo: ko:lo: malolo: a:no:, Luk Bugo: a:namio:, ge agelema. A:la:ta:ga: Luk Bugo: a:namilo: malolo: da:lab a:no:, hebo: Iliga:felo: bugo: wena kudu sio: ko:lo: da:lab.

Bugo: wema: usamio:, malolo: ko:li ko:lilo: da:lab. Godeya: Mamayo:, tilidabu kaluka:isaleya ilili alitaki, halaido: o:lia: asulo: nafa o:lia:yo: imo: dimi. Iyo: Ya:suwa: to a:no: dia:sa:ga:, heno: tambo wida:li ha:nakiyo:, Ya:su amilo: tilidabu kaluka:isaleyo: modo: fa:la:dowaki, sa:so: a:na anayo:.

Tamin amio: Ya:suwa: mano: Yu kaluka:isale ili ko:le kudu ane ko:sega, Gode eyo:, to nafa a:no: henfelo: kaluka:isale we tambo tilidabuma:ki, widabiki, iliyo: dia:ga:, Yu kaluka:isalema i o:mo:wo:lo: wida:li ane. Tamin amio: Ya:suwa:lo: tili wido: kalu iyo: Godeya: towo: wida:i ane ko:sega, tif amio: Ya:su eyo: Solo: ene nanog dima:ki da:feyo:. A:la:fo:ko:lo: Iliga:felo: bugo: we-namio:, nanog alan elo: dimido:wo: a:na sa:sa:lo: da:lab.

Iliga:felo: bugo: we heb do:go:fela:fo: ko:lo: da:lab. To a:no: tambo edakiyo:, Luk eyo: a:la:sa:sa:lo:, “Ya:suwa: towo: wida:i ha:nab amio:, tilidabu kaluka:isaleyo: modo: fa:la:dowaki, sa:so: anayo:” a:la:sa:sa:lo:. Heb agelo: we, Ya:lusalem

amio: Bida e towo: widakiyo:, Ya:su e Godeya:lo: da:feyo: kaluwo: eka: a:la:liki wido:. (1.1–6.7) Heb andebo: we, Yudia hen o:lia:, Samalia hen o:lia:, Ga:lili hen o:lia: a:namio:, Ya:suwa: to nafa a:no: wida:i ane. (6.8–9.31) Heb asolo: we, tilidabu kalu iyo: wida:i ha:nakiyo:, to nafayo: Antio:g amisa:na fa:la:dowo:. (9.32–12.24)

Heb fa:la:lamelo: we, Ya:su amilo: tilidabu man a:no: anaya:sa:ga:, A:sia hen a:na ane. (12.25–16.5) Heb biyo: we, Fo:l eyo: Kolin amisa:n o:lia: A:fesa:s amisa:n o:lia: a:namio: sa:s ho:giyo: a:na mo:mo:do: (16.6–19.20) Heb do:go:feyo: we, to nafayo: Lom amisa:n a:na fa:la:dowa:sa:ga:, anayo:. (19.21–28.31)

Ya:su E Hebene halona ha:na:nikiyo:, Godeya: Mamayo: mia:ib a:la:saefa:

¹⁻² Tiofelas ge, Ya:suwa:lo: tamin amilo: mo:mo:da wido:wo:lo: dimido:wo:lo: a:la:ta:ga: Hebenelo: a:ma:la:do: ane a:no:, Luk niyo: tamin amio: gemo: sa:sa:liga:fo:. Gode eyo: Ya:suwo: Hebene halonamio: semo: tililia: ha:naki, eyo: enedo: iliga:felema:no: kaluwo: da:fea:sa:ga:, asuluma:no: to nowo: ene Mamaya: imo:wo: sio:.

³ Ya:suwo: sowa:sa:ga: mela:no:wo: a:dia:sa:ga: dasilakiyo:, enedo: iliga:felema:no: kaluwo: e hendele dasilia:ga: mela:no:wo: di a:la:tili asuluma:ki, e ho:lono: do:la:fo: fa:la:da:ino: i o:lia: sia:len. A:la:ta:ga:yo: eyo: Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab man a:no: wida:len.

⁴ Ya:suwa:yo: egele silikiyo: imo:wo: a:la:sio:, “Gio: Ya:lusalemo: semo: ta:fo: ha:nakiyo:, Dowa:lo: boba kelego: gimo:lo: dimia:no: dinali sio: a:no:, niyo: gimo:wo: tamin amio: sio: ko:lo: giliyo: a:no: dia:ni yasita:bi.

⁵ Yo:na:yo: ho:ndeya to:lola:len ko:sega, Gode eyo: gio: ene Mamaleya:lo: to:loma:no:wo: ho:len a:la:se ko:na:ma dowab.”

⁶ A:la:fo:ko:lo: iyo: kegea:sa:ga, Ya:sumo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Alan, Isolael kaluka:isaleyo: halale alitakiyo:, inin amio: misa: kalu nowo: fa:la:dota:ga: wa:ka bo:fo:melea:ki, giyo: o:go: o:li dimidama:no:wa:le?”

⁷ A:la:dabu ba:dabiki, Ya:suwa:yo: a:ma:la:yo: a:la:sio:, “Kelego: fa:la:doma:no: ho:len a:no: Dowa: ene da:feyo: ko:lo:, gio: mada mo:asulo: ko:lo:lab.

⁸ Ko:sega Mamaya:yo: gio: go:lu alitalikiyo:, gio: halaido:wo: dia:sa:ga: ami, ni towo: Ya:lusalemo:lo:, Yudiayo:lo:, Samalia hen a:namio:lo:, a:la:ta:ga: henfelo: we tambo amio: wida:li sia:mela:ib,” a:la:sio:.

⁹ To a:no: sa:la:sa:ga: eletakiyo:, Ya:suwo: halona ha:nabiki, iyo: alolo bo:fo:lono:, e kola: go:lulabiki, iliyo: wa:kabiyo: mo:ba:ba:.

¹⁰ Ya:suwo: akina o:ha:na:labiki, iyo: a:no: alolo bo:fo:li elen ami, kalu a:la: nowo: helebeso:g ho:lo: ka sa:ga:lela: ko:lo:, wigibole a:naka handalota:ga:, ili aniba kagayo:.

¹¹ Kalu a:la:ma:yo: imo:wo: a:la:sio:, “Ga:lili kalu

gio:, madali akin amio: alolo bo:fo:leko: mo:wo: ha:? Ya:su gi o:lia:lo: elen ko:lo: Godeya: Hebenelo: tililia:gane a:no: e a:ma:la: yalikiyo:, e Hebenelo: ha:nabikilo: ba:dab o:leau a:ma:la:yo:lo: a:la:ka mia:ib.”

Iliyo: Yudasa: hendo: dia:no: kaluwo: da:feyo:

¹² O:lif misio: a:no: Ya:lusalem o:lia:yo: ko:na:ma ko:lo:, * iyo: O:lif misio:wo: ta:ta:sa:ga: a:ma:la: Ya:lusalem ane.

¹³ Iyo: Ya:lusalem fa:la:dowa:sa:ga:yo:, ilo: sa:sen galala: wa:l amilo: a:na tiane. Kalu i a:namilo: seno: we, Bida, Yo:n, Ya:ma:s, Andulu, Filib, Tomas, Batolomiyu, Madiyu, Ya:ma:s Aofusa: inso:, Saimon Sa:la:t kalu†, a:la:ta:ga: Yudas Ya:ma:sa: inso:.

¹⁴ Kalu i a:ma:yo: asulo:wo: imilise dota:ga:, Godemo: dulugu sa:la:len. A:la:ta:ga: Ya:su ano, Malia, o:lia: ka:isale nolo:lo:, a:la:ta:ga: Ya:suwa: ao i nolo:lo:, i o:lia: siliki dulugu sa:la:len.

¹⁵ Ho:len a:namio: Ya:su amilo: tilidabu kaluka:isale agelo:wo:, do:la:lowo:wo: do:la:fo: a:la:ta:ga: do:la:fo: a:la:. Iyo: kegeneliabiki, Bidayo: usa dasilia:ga: kagafo:liki, towo: imo:wo: a:la:sio:,

¹⁶⁻¹⁷ “Nao i, Yudas e ni o:lia: sia:likilo:

1:12: Luk 24.50-53 * **1:12:** Gilig towo: a:la:sa:sa:lo:, “O:lif misio:wa a:la:ta:ga: Ya:lusalemdo: fa:la:doma: ha:nab a:no:, Ha:fo:lo: Dowan ho:len amilo: ha:nan o:leo:ngo: ilido: ko:lo:lab.” Ha:fo:lo: Dowan ho:len a:namio:, iliyo: kilomita imiliseyo: o:li ha:nan ko:lo:, O:lif misio: a:la:ta:ga:yo: Ya:lusalem ha:na:no:wo: o:leo:ngo: ko:lo:lab. **1:13:** Madi 10.2-4 † **1:13:** Sa:la:t a:la:do: sa:labo: ha:ga we. Kalu i a:no: nanogo: halaido: dimidan ko:lo: iyo: gamani ho:gi diakilo: nanogo: dimidama:no: asulan a:ma: wiyoye.

1:16-17: Song 41.9

nili nanogdo: dia:seno: nowo: e. Mo:luwo: Mamaya:yo: emo: dinali sa:labikiyo:, Da:ibid eyo: Godeya: bugo: amio:, Yudas eyo: Ya:suwo: teledoma:ib a:la:bo:, Da:ibid e sa:sali alifa: A:la:fo:ko:lo: o:g wenamio: hendele fa:la:dowab.” Bida eyo: imo:wo: a:la:sio:.

¹⁸ Yudas eyo: mogago:wo: dimida:sa:ga:, mole elo: di a:ma:yo: hen nowo: kilili. A:la:ta:ga: Yudas e hen a:na ha:na:sa:ga:, sulufu: tindakiyo:, kuf elo: a:no: gasedaki, gono: ha:la:ya sugusulia:ga: handalowo:.

¹⁹ Ya:lusalem kaluka:isaleyo: tambo dabu ko:lo:, iliyo: hen a:no: ene to wikilakiyo:, Akedama a:la:sio:. To a:ma: ha:go: we, ho:bo:lo: tulo: hen.

²⁰ Bida eyo: towo: wa:ka a:kudu sa:lakiyo:, “Gisalo: bugo: amio: a:la:dinali sio:, ‘Hen elo: a:namio: kelego:wo: aundo:ma doma:ib ko:lo:, kalu imilig nowo: a:namio: mada mo:doma:ib.’ A:la:ta:ga: Gisalo: bugo: amio: to nowo: a:la:sio:, ‘Kalu noma:yo: nanog elo: dia:sen a:no: o:lika dia:ib.’

²¹⁻²² A:la:fo:ko:lo: kalu imilig nowo: ni o:lia: gasayaki, Ya:su a:ma:la:do: dasi a:no: eyo: walama:ki niliyo: da:fema:nigo:l. Kalu a:no: negeledo: Ya:su o:lia:lo: sia:likilo: Yo:n elo: ho:n amio: to:lolo:wa a:la:ta:ga:lo: mio:wo:, Ya:su elo: Hebene a:ma:la: anelo: ba:ba: a:no: ko:lo: da:fema:no:” Bida eyo: a:la:sio:.

²³ A:la:fo:ko:lo: iliyo: kalu wiyo: a:la: ko:lo: salifa:. Kalu nowo: Matias. Kalu nowo: Yosa:b ko:lo:

sio:. Yosa:ba: ene wi nowo: Basabas a:la:ta:ga: wi nowo: Yastus.

²⁴ Wi a:la: a:no: salitakiyo:, iliyo: Godemo:wo: a:la:dulugu sio:, “Alan giyo: nili kufa: uso: ba:da:sen ko:lo:, a:la: we nowo: giyo: da:feyo:lalega, giyo: nimo:wo: walama.

²⁵ Yudas e nanog enedo:wo: ta:ta:sa:ga:, hen elo: ego:le enedo: a:na doma:ni ane ko:lo:, kalu a:no: e nanogo: dia:sa:ga:, iliga:felo: kalu doma:ki, giyo: nimo:wo: walama.”

²⁶ Iliyo: a:la:dulugu sa:la:sa:ga: ami, iyo: wi imilig nowo: fa:la:doma:ki, a:la:ma: wiyo: ibuwa sa:sa:la:sa:ga:, a:na hea:sa:ga: ba:ba: amio: Mati-asa: wiyo: di ko:lo:, e iliga:felo: kalu kugu a:no: e ko:lo: dowo:.

2

Godeya: Mamayo: mio:

¹ Ba:ndiko:s ho:len* a:no: fa:la:dowabikiyo:, tilidabu kaluka:isaleyo: sagala:liki, a usa tambo kegeo:.

² Iyo: a:na sen amio:, wigibo a:naka fo alano:, fufa alan o:ngo: ko:lo: halona a:la:ta:ga: a uso: tambo wa:lifo:.

³ Iliyo: kelego: nowo:, de wa:sowayo: eano: o:ngo: ko:lo: ba:da:sa:ga:, de ean o:ngo:ma:yo: kaluka:isaleyo: tambo gogo alifela:i ane.

2:1: Wkp 23.15-21, Lo 16.9-11 * **2:1:** Ba:ndiko:s ho:len a:la:do: sa:labo: mo:wo: we. Mo:luwo: Tinio: Ma:no: Ma:no:wo: Ho:lenu: ta:ta:sa:ga:yo:, ho:len agelo:wo: do:la:fo: bila:fo: fa:la:dowab amio:, Isolael kaluka:isaleyo: sagalaki kegea:sen. (Lo 23.15-22) Ho:len do:la:fo: bila:fo: fa:la:dowab a:no: Gilig towo:, “Ba:ndiko:s” a:la:sa:la:sen. **2:3:** Madi 3.11

⁴ I a:no: tambo amio: Mamayo: wa:lita:sa:ga:, to ko:li ko:lilo:wo: sama:ki, Mama eyo: iyo: ilili alitabiki, iliyo: a:na mo:mo:da sio:.

⁵ Ho:len a:namio: Yuwa: mando: kudu ha:nan kalu nolo: hen ko:li ko:lilo:wa a:la:ta:ga: ya:sa:ga:, Ya:lusalem a:na sen.

⁶ Iyo: fo alan a:no: da:da:ga:yo: tambo kegea:sa:ga: ami, iliga:felo: kalu iliyo: to sa:lakiyo:, kalu kegeo: i a:ma: towo: sa:labiki, iyo: iligaki kele asulu tandeo:.

⁷⁻⁸ Iyo: molo asulaki a:la:sio:, “Kalu i we Ga:lili kalule ko:sega o:go: ililo: to sa:labo:, niliyo: nini to a:da:dab we, mo:wo: o:ba:le?”

⁹⁻¹⁰ Nio: heno: ko:li ko:lilo:wa a:la:ta:ga: mio:. Nolo: Batia, Midia, Elam. Nowo: Mesobotemia, Yudia, Kabadosia, Fontus, A:sia, Filigia, Bafiliala, Isib, a:la:ta:ga: Libia hen anib amilo: Sailini amisa:n a:namilo: sa:sen a:no: ko:lo: mio:, a:la:ta:ga: nolo: Lom a:na a:la:ta:ga: ya:sio:.

¹¹ Ni us amio:, nolo: Yu kalu, nolo: Yu kaluma ko:sega, Yu kalu ililo: tilidabu o:leau iyo:lo: a:la:tilidabu. Nolo: Kilit kalu, nolo: Alabia kalu, ko:sega ililo: Godeya:lo: molo ha:na:no: to widab a:no:, niliyo: ninin towa: do:do:l” a:la:sio:.

¹² Iyo: moda:sa:ga:, kele asulaki egelebo: a:la:dabu ba:ba:, “We o:bo:ngo: fa:la:dowaba:le?”

¹³ Ko:sega kalu nolba:yo: dio:ge sa:laki, “Kalu we wain ho:n na:sa:ga: dafolakigab” a:la:sio:.

Bidayo: towo: kalu kegeo: o:mo: wido:

¹⁴ Bida e, iliga:felo: kalu kelen a:la:fo: nol o:lia: dasila:sa:ga: kagafo:liki, Bida eyo: kaluka:isale kegeo: imo:wo: towo: halale widakiyo: a:la:sio:.

“Yu kalu o:lia: Ya:lusalemdo: sa:sen kalu gio:, niyo: mo:wo: dinafa fanda sa:ma:nigo:l ko:lo: gio: dabuma.

¹⁵ Gili asulakiyo: kalu i we dafolab a:la:asulab† ko:sega, o:go: ofa:siyo: agado:wa dowab ko:lo: kalu i we mada mo:dafolab.

¹⁶ O:ngo:ma! Kalu i we dinali sa:lan kalu Yoel, elo: dinali sio: o:leau dimidab. Yoel eyo: a:la:sio:,

¹⁷ “ ‘Godeya: sa:lakiyo:, “Elema:no: ho:lenu: ko:na:ma dowaikiyo:,

Ni Mamayo: kaluka:isale tambo amio: ko:go:lu alifelema:no: ko:lo:,

Gi so:wa iyo:lo: ga:la:la:yo:lo:, dinali sa:lan kaluwa:lo: widan o:ngo: doma:ib.

So:wa iliyo: ho:le ba:ba:ib a:la:ta:ga:,

kalu anaso: imo:wo: ofowo: walalifelema:ib.

¹⁸ Ho:len a:namio: madali nanogdo: dian kaluka:isale i a:namio:lo:,

Ni Mamayo: ko:go:lu alifelema:no: ko:lo:,

iyo:lo: dinali sa:lan kaluwa:lo: widan o:ngo: doma:ib.

¹⁹ Niyo: akin halonamio: molo ha:na:no:wo: dimidama:no:.

A:la:ta:ga: henfelo: wiyo:lo:

a:la:dimidama:no:.

Ho:bo: o:lia: de o:lia: a:la:ta:ga: de ho:mo:no:

alan fa:la:doma:ki dimidama:no:.

²⁰ Alana: ho:len nafaleyo: o:semo:fa:la:dowaikiyo:, ofo: sololiaki,

eleyo: ho:bo: o:ngo: doma:ib.

---

† 2:15: Yu kalu ili man amio:, wain ho:n kea:fo mo:nan. Iyo: ga:lowo: nan ko:lo: iyo: a:namio: o:li no:nolan. I Tes 5.7 2:17: Joel 2.28-32

21 Ho:len a:namio: kaluka:isale abeyo: Godeya:lo:
 asuwa:foma:kilo: tolo: dulugu sa:la:lab
 a:no:,

iyo: wa:lo: mo:diaki, ga:li mesea:ki ta:fa:no:.” ’

22 “Isolael kalu gio:, ni to we dabuma. Nasala:t
 kalu Ya:su, elo: molo ha:na:no: o:lia: ele ba:ba:no:
 ko:lo: gilo: amilo: dimido: a:no: giliyo: ba:ba:
 ko:lo:, E hendele Godeya: da:fea:sa:ga: iliga:fo:lo:b
 a:la:asuluma:ki go:.

23 Gode eyo: Ya:suwo: gili dagiya difa: ko:lo:,
 giliyo: E mogago: kalu nolbo: i malana aluma:kilo:
 ta:fo: a:no:, gili sa:ndan o:ngo: ko:lo: giliyo:
 a:la:dimidama:ib a:la:likiyo:, Gode eyo: mo:lu
 da:fefa:.

24 Ko:sega Gode eyo: Ya:suwo: soma:no:
 nagalo:lo: doba:da:yo: ga:li sili alitaki, eyo:
 mela:no:wo: a:dimiabikiyo:, Ya:su e a:ma:la:yo:
 a:na dasi. Mo:wo: sowana: halaido: a:ma:yo:
 Ya:suwo: mada mo:ta:li.

25 Taminde amio: Da:ibid eyo: Ya:su amilo:
 fa:la:doma:ibo: ko:lo: asulakiyo:, towo: a:la:sio:,
 “Ho:lono: tambowo: Alan e ne o:lia: elena ba:ba:
 E ni dagi ililiba iliki, ne asuwa:fa:ib ko:lo: ne
 mada mo:tagima:no:.

26-27 A:la:go:ko:lo: ne sagalo: siliki, niyo: towo:
 mada sagalo:le sa:la:lo:l.

Ne sowalikiyo:, giyo: ne dane ane hen a:namio:
 mo:ta:fa:ib.

A:la:ta:ga: gilo: da:feyo: kalu a:no:
 hesema:kiyo: mo:ta:fa:ib.

A:la:fo:ko:lo: ne to a:no: fanda asulakiyo:,
 mada mo:kele asuluma:no:.

28 Giyo: ne mela:no:lo: dia:no: tog a:no: wido: ko:lo:

ne ge o:lia: silikiyo:, mada sagalo:wo: alan doma:no:.'

29 “Ni nao i, to a:no: Da:ibid eyo: a:la:sio: ko:lo: niyo: o:go: gimo:wo: fanda so:lo:l. Mo:luwo: nili ma:mu Da:ibid e sowabiki daido: ko:lo: elo: daido: hen a:no: nilo: sab anib wena a:lab.

30 E dinali sa:lan kalu ko:lo: Da:ibida: e ma:mu amilo: kalu so:wa fa:la:dowab a:ma:yo:, tif amio: e misa: kalu dowaki, hen elo: a:no: bo:fo:mela:ib a:la:liki, Godeya:lo: dinali sio: a:no:, eyo: asulo:.

31 A:la:fo:ko:lo: Da:ibid eyo: Godeya:lo: dimi-dama:ib a:no: e tamin amio: asulakiyo: a:la:sio:, ‘E sowalikiyo:, dane ane hen a:namio: mo:ta:fa:ib a:la:ta:ga: ene do:mo:wo: mo:hesema:ib.’ Da:ibid eyo: to a:no: sa:lakiyo:, Gode elo: da:feyo: kalu a:ma:la:do: dasima:ib a:no: ko:lo: sio:.

32 Gode Eyo: Ya:su E mela:no:wo: a:ma:la: dimia:sa:ga:lo: dasi alifa: a:no:, nio: tambo ninin siya: ba:ba: ko:lo: so:lo:l.

33 Gode eyo: Ya:suwo: wabudakiyo:, ene wiyo: dulugu sa:lakiyo:, Ya:su e Godeya: dagi ililiba mesea:ki ta:fo:. Do Godeya:lo: dinali sio: aumbo: dimidakiyo:, Ya:sumo:wo: Mamayo: dimi ko:lo: gilido: o:go:do: ba:dab o:lia: da:dab o:lia: a:no:, Eyo: ni amio: ko:go:lu alifelab.

34-35 Da:ibid e Hebene halonamio: mo:ane ko:sega eyo: a:la:sio:,

“ ‘Gode eyo: ni Alanbo:wo: a:la:sio:,

Niyo: gis kalu gilo:wo: gi ha:g amio: semo:
difa: amio:, ge ni dagi ililiba siliki, ne o:lia:
bo:fo:lubi.’

³⁶ “A:la:fo:ko:lo: to we Isolael kaluka:isale giliyo:
tambo dinafa asuluma. Kalu gililo: i malana
amilo: sana sowo: a:no:, Gode eyo: e Kalu Alan
a:la:ta:ga: e Keliso, a:la:liki doma:ki da:feaki
ta:fo:.” Bida eyo: towo: a:la:wido:.

³⁷ Kaluka:isaleyo: to Bida elo: widab a:no:
da:dakiyo:, iyo: to a:ma:yo: himuwa olabiki, iliyo:
Bidayo: a:la:ta:ga: iliga:felo: kalu nol o:lia:mo:wo:
a:la:dabu ba:ba:, “Ni nao i, niliyo: waga dimi-
dama:no:wa:le?”

³⁸ A:la:dabu ba:dabiki, Bida eyo: a:la:sio:, “Man
mogago: gililo: ina:li ina:li a:la:do: dimida:leno:
ta:taki, asugo: nodola:sa:ga:yo:, Ya:su Kelisowa:
wiya ho:na to:loma. A:la:dimidalikiyo: Gode eyo:
gilo: mogago: dimida:leno: hala:sa:ga:, eyo: ene
Mamayo: boba dimia:ib.

³⁹ Godeya:lo: tamin amilo: dinali sio: a:no:
gimo:wo:lo:, gi so:wa i o:mo:wo:lo:, kaluka:isale
ko:na:lo: a:lab o:mo:wo:lo: a:la:ta:ga: kaluka:isale
abeyo: Gode Alan elo: amilo: mena:kilo: ho:idab
o:mo: tambo sio:.” Bida eyo: a:la:sio:.

⁴⁰ Bida eyo: imo:wo: towo: ko:li ko:lilo:
wida:sa:ga:, hagugo: towo:lo: imo:wo: a:la:sio:,
“Kaluka:isale o:gdo: mogago:lo: dimida:likilo:
sab we wa:dema:ib ko:lo:, gio:lo: Gode eyo:
wa:deabena:ki dinafa dowa:bi” a:la:sio:.

⁴¹ A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale Bidaya: to sa:labdo:
tilidabu a:no:, iyo: ho:na to:lofelo: ko:lo: ho:len

a:namilo: ho:gi tilidabu kaluka:isale agelo:wo:,
daoseno: otalen (3,000) ko:lo: fa:la:dowo:.

Ho:gi tilidabu kaluka:isale ili mano: we

⁴² Ho:gi tilidabu kaluka:isale iliyo: iliga:felo:
kaluwa:lo: to widab a:no: tilida:dakiyo:, egele
dowa:sen. A:la:ta:ga: ma:no:wo: ua saga
na:likiyo:, Ya:suwa: asulo: ma:no:wo:lo: ua
nakiyo:, Godemo: dulugu sa:la:sen. Iyo: a:no:
ko:lo: dimidakiyo:, halaido: dimida:len.

⁴³ Iliga:felo: kaluwa:yo: molo ha:na:no:wo: dim-
idabiki, kaluka:isaleyo: tambo a:no: ba:dakiyo:
molo tandeaki, Godeya: wiyo: ko:lo: wabudo:.

⁴⁴ Tilidabu kaluka:isale iyo: asulo: imilise
dowaki, kelego: da:lab ilido: a:no: tambo ua
dia:mela:no: a:la:liki ta:fo:.

⁴⁵ A:la:go:ko:lo: kalu nolba:yo: ene hen o:lia:
kelego: o:lia:yo: nowo:mbo: kililia:sa:ga:, mole
diab a:no: kalu hebeda:lab o:mo: sa:ga:liki ane.

⁴⁶ Ho:lenu: tambowo: iyo: asulo:wo: imilig
dia:taki, Godeya: malilo: ayami kegea:sen. Iyo:
noma: aya kegea:liki a:la:li ma:no: nakiyo:, iyo:
sagala:liki mo:kanulu na:sen.

⁴⁷ Iliyo: Godeyo: wabuda:len a:la:ta:ga:
kaluka:isale tambowa:yo: iyo: nafa dowab
a:la:asulo:. Ho:lenu: tambowo: Gode eyo: tilidabu
kalu ho:gi nolo: i a:na gasalita:sen.

3

Giligisen kaluwo: falelo:

¹ Ho:len no amio:, dulugu sa:la:seno: ofa:siyo: asola dowabiki, Bida o:lia: Yo:n o:lia:yo: Godeya: malilo: aya ha:na:ni ane.

² Godeya: malilo: a amilo: tog nowo: “Tog Nafale” a:la:sa:la:sen ko:lo:, a:la:yo: tog a:na ha:nakiyo:, giligisen kalu nowo: tog aniba sena ba:ba:. Kalu a:no: anowa: e sa:la:liakiyo:, e giligo: ko:ngo: sa:la:li ko:lo:, kaluka:isaleyo: a usamilo: ti ha:na:lab o:mo:wo: moleyo: ha:iya:melea:ki, ho:lono: tambo kalu nolba:yo: e ga:lilia:ga:, Tog Nafale a:na tagai ta:lila:sen.

³ Giligisen kalu a:no: Bida o:lia: Yo:n o:lia:yo: fa:la:dowabiki ba:da:sa:ga:yo:, a:la:mo:wo: moleyo: ha:iyo:.

⁴ A:la:ma:yo: e ko:lo: sikudu ba:dakiyo:, Bida eyo: emo:wo: a:la:sio:, “Na:no: bo:ba!”

⁵ Eyo: mole dia:no: a:la:asulaki, a:la:yo: a:na sikudu ba:ba:.

⁶ Ko:sega Bida eyo: emo:wo: a:la:sio:, “Ne mole imilig nowo: mada aundo:ma ko:sega, nilo: da:lab we gemo: dimia:nigo:l. Nasala:t kalu, Ya:su Kelisowa: wi halaido: a:na ilikiyo:, ge dasilia:ga: hamana!”

⁷⁻⁸ Bida eyo: a:la:sa:la:sa:ga:, e dasilima:ki, dagi ililiba: gasiliabiki, wigibo a:naka kalu a:ma: gib o:lia: giba: kagoman o:lia:yo: halaido: dowabiki, ho:lu ya:ba:sa:ga: e a:na ane. A:la:ta:ga: egele Godeya: malilo: a usa ti ha:nakiyo:, e sagala:liki, ho:lu yabala:liki a:la:i siaki, Godeyo: ko:lo: wabulu sa:la:li ane.

⁹⁻¹⁰ Kaluka:isale tambowa:yo: e ha:na:ga: ha:nakiyo:, Godeya: wiyo: wabuda:i ha:nabiki

ba:ba: ko:lo:, iliyo: e giliga:sen kalu Tog Nafaleya silikilo: molelo: ha:iya:sen o:mo:lo:b a:la:asulakiyo:, iliyo: e falele alifa:lo:b a:la:asula:sa:ga:, iyo: iligakiyo: molo asulo:.

¹¹ Iyo: Godeya: Malilo: aya, “Solomona: Isagen” a:la:do: sa:la:sen a:na siliki, kalu a:no: Bida o:lia: Yo:n o:lia:ya ta:li dofo:labikiyo:, kaluka:isaleyo: molo tandea:sa:ga:, ilo:wa nai dalaido:.

Bida eyo: mano: Godeya: malilo: a usa wido:

¹² Bida e kaluka:isale kegeab a:no: ba:da:sa:ga:yo:, imo:wo: a:la:sio:, “Isolael kalu gio:, dimidab we ba:dakiyo:, waga molo tandeyaya? Nanin halaido:wa:yo: kalu we mo:falelo: a:la:ta:ga: na:no: Godeya: siwa:l amio:lo: digalo: kalu ko:lo: we a:na dimido:lba. A:la:fo:ko:lo: giliyo: na:no: ba:da:sa:ga:yo: moda:so:bo.

¹³ Nili ma:mu Ablahamo:, Aisa:go:, Ya:kobo: i a:ma: Gode eyo: wi alano: Ene Nanogdo: Dian kalu, Ya:sumo: dimi. Ko:sega kalu a:no: giliyo: gamani kalumo: sanama:ki dimia:sa:ga:, Failat eyo: e ga:li hamana:ki ta:fa:no: asulab, ko:sega gio: Failatdo:wa silikiyo: e gola ba:ba:.

¹⁴⁻¹⁵ Ya:su e mada malilo: digalo: kalu ko:sega giliyo: e gola ba:da:sa:ga:, kalu noldo: yasala:sen a:no: Failatbo:wo: ga:li fagega:foma a:la:sa:laki, giliyo: kaluka:isalemo:lo: mela:no:lo: dimia:sen kalu a:no: sana sowo:. Ko:sega Gode eyo: e a:ma:la: dasi alitabikiyo:, nio: tambo ba:ba:.

¹⁶ A:la:fo:ko:lo: kalu gilo: ba:da:sen we, e Ya:suwa: wiya tilida:dakiyo:, ene tilidabu a:ma:yo:

e falele alifa:. Ya:suwa: wi o:lia:, tilidabu eya a:la:ta:ga:lo: mio: o:lia:ma:yo: e falele alifa: ko:lo: o:go: e ga:li sabikiyo:, gio: tambo ba:dab.

¹⁷ “Nao i, gi o:lia: gili misa: kalu o:lia:ma:lo: Ya:sumo:lo: dimido: a:no: gio: babale dofo:liki dimido:, niyo: a:la:asulo:.

¹⁸ Mo:luwo: Gode eyo: enedo: dinali sa:lan kaluwa: sama:ki, towo: imo:wo: tambo dimi-akiyo:, Enedo: da:feyo: kalu a:no: odo: sia:la:ga: soma:ib a:la:saefa: ko:lo:, o:go: Gode eyo: a:la:ka dimidama:ki ta:fo:.

¹⁹⁻²⁰ A:la:fo:ko:lo: Gode eyo: gili mogago: dimida:sen a:no: hala:ma:ki, gio: mogago:wo: ta:ta:sa:ga:, Godelo:loba:da: nodoma. Gode eyo: Enedo: da:feyo: kalu, Ya:su E a:ma:la: iliga:talikiyo:, Alan a:no: gi o:lia: siliki, ha:salo: mesa:no: ho:len nafale a:no: gimo:wo: dimina:ki, gio: asugo: nodoma.

²¹ O:go: Ya:su E Hebene ilikiyo:, Godeya:lo: kelego:wo: tambo ho:gi fa:la:doma:nigab ho:len a:no: ko:lo: yasisab. Ho:len a:no: tamin amio: Gode eyo: Enedo: dinali sa:lan kaluwa: sama:ki, towo: imo: salifa:.

²² Tamin amio: Mo:sa:s eyo: a:la:sio:, ‘Gode Alana:yo: ne ko:lo: gimo:lo: iliga:fo: aumbo:, dinali sa:lan kalu noma:yo: gimo:wo: sama:kiyo:, Isolael kalu go:no:na a:la:ta:ga: iliga:fa:ib ko:lo:, giliyo: to elo: sa:labo: tilida:da:bi.

²³ Kalu abeyo: dinali sa:lan kaluwa: to sa:lab a:no: mo:tilida:dalikiyo:, Gode eyo: aloba:da:sa:ga: yasala:ma:ib.’ Mo:sa:s eyo: a:la:saefa:.

24 “Tamina Godeya: dinali sa:lan kalu, Samuel eya mo:mo:data:ga:lo: mio:wo:, o:go:do: fa:la:dowab we iliyo: a:no: ko:lo: tambo sio:.

25 Gi ma:mu imo:lo: dinali sa:lan kalu tamin amilo: sio: a:no:, giliyo:lo: a:no:ko: dia:ib. A:la:ta:ga: Gode eyo: Ablaham o:lia: e ma:mui o:lia:mo:wo: towo: saetakiyo:, ‘Gilo: so:wa sa:la:la:i ha:nab i a:na a:la:ta:ga:yo:, henfelo: amilo: so:lo: mesa:ib a:no: tambo halaido: mesea:ki ta:fa:no:.’ To saefa: a:no: gimo:wo:lo: sio:.

26 A:la:fo:ko:lo: gio: man mogago: dimida:seno: ta:ta:sa:ga:, halaido:wo: dimina:ki, Godeya: Ene nanogdo: dian kaluwo: da:fea:sa:ga:, gilo:wa tamina iliga:fo:.”

4

Bida o:lia: Yo:n o:lia:yo: dibolo aya disa:

1 Bida o:lia: Yo:n o:lia:yo: kaluka:isalemo:wo: o:wida:lana, Godeya: Malilo: alo: bo:fo:lowan misa: kalu o:lia: Godemo:lo: boba so:mea:sen kalu i o:lia:, Sadusi kalu o:lia:, iyo: tambo ya:ga:, a:la:lo:wa fa:la:dowo:.

2 A:la:ma:yo: kaluka:isalemo:wo: Ya:su e a:ma:la: dasi ko:lo:, kaluka:isale nolo: o:li dasima:ib a:la:likilo: wida:lab a:no: kalu i a:no: da:da:sa:ga: mada mo:beo:.

3 A:la:fo:ko:lo: iliyo: kalu a:la: a:no: mo:walilima:ni ta:li ko:sega, ofo: tinabiki iliyo: ali mo:walilima:no: a:la:ta:ga: a:la:yo: dibolo a usa disalifa:.

4 Ko:sega a:la:ma:lo: to wida:lab a:namio:, kaluka:isale modo:wo: da:da:sa:ga: tilidabu ko:lo: kalu agelo:wo: daoseno: bila:fo: (5,000.)

5-6 Kea:fo Yu ko:go:do: kalu o:lia: elelo: wida:sen kalu o:lia: Yu misa: kalu iyo: tambo Ya:lusalem a:na kegea:sa:ga:, bobalo: so:mea:sen misa: kalu Anas o:lia:, ene eso:lo: nolo:lo:, a:la:ta:ga: Ka:iafaso:lo:, Yo:no:lo:, Alegsandayo:lo:, i a:no: tambo Ya:lusalem a:na kegeo:.

7 Iliyo: a:la:yo: tililia:ga:, ilo: a:lab us a:na ta:takiyo:, a:la:mo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Gaindo: dimido: ko, halaido:wo: o:ba dia:sa:ga: dimido:wo:? Abe wi a:la:ta:ga: dimido:wo:?”

8 A:la:dabu ba:dabiki, Bida e Godeya: Mamayo: wa:lifo: ko:lo:, eyo: towo: imo:wo: a:la:sio:, “Yu misa: kalu o:lia: ko:go:do: kalu gio: dabuma.

9-10 Naindo: giliga:sen kalu ko:lo: asuwa:takilo: falele alifa: a:no: da:da:sa:ga:, giliyo: o:go: na:no: a:na mo:walilab ko:lo: giyo:lo: Isolael kaluwo:lo: tambo asuluma:ki, niyo: walama:no:. Kalu giliga:sen ko:lo: falele alita:ga:lo: kagayab we, Nasala:t kalu Ya:su Kelisowa: wi halaido: a:ma:yo: mada falele alifa:. Giliyo: Ya:su e i malana sana sowo: ko:lo:, Gode eyo: e a:ma:la: a:dasi alifa:.

11 Godeya: bugo:wa sa:lakiyo:, ‘U ko:lo: alo: dian ililo: mo:beakilo: sandifo: a:no:, o:go: ayo: halaido: dofo:melea:kilo: u wa:la:b ko:lo: fa:la:dowo:wo: o:m. U a:no: Ya:su e.’

12 Kaluka:isale gasilima:kilo: Godeya:lo: henfelo: wenamilo: iliga:fo: kalu nowo: mada aundo:ma. Ya:su imilise eyo:sa kaluka:isaleyo:

asuwa:taki, a:ma:la: gasilia:ib.” Bida eyo: imo:wo: a:la:sio:

¹³ Iliyo: a:la:yo: mo:sugululo: a:la:asulo: ko:sega, to a:la:ma:lo: halaido: sa:lab a:no: da:daki, molo asulo: ko:lo:, iliyo: kalu a:la: we tamin amio: Ya:su o:lia:lo: sia:leno: o:mo:lo:b a:la:bo: a:na asulo:.

¹⁴ Ko:sega giligo: kalu ko:lo: falelo: a:no: a:la: o:lia:lo: kagayab a:no: iliyo: ba:ba: ko:lo:, iliyo: to halaido:wo: a:la:mo:wo: mo:sio:.

¹⁵⁻¹⁶ A:la:fo:ko:lo: iliyo: a:la:yo: ha:la:ya o:hamana a:la:ta:ga:, egelebo: towo: a:la:nenelo:, “Niliyo: kalu a:la: o:mo:wo: waga dimidama:no:wa:le? A:la:ma:lo: molo ha:na:no: dimido: a:no: Ya:lusalem kaluka:isaleyo: tambo o:ma asululi ko:lo:, niliyo: ‘we hendelema’ a:la:bo: mo:sa:ma:no:.

¹⁷ Ko:sega a:la:ma:lo: dimido: a:no: kaluka:isale nolo: da:dabena:ki, a:la:mo:wo: towo: halaido: a:la:sa:ma:no:, ‘Ga:go: Ya:suwa: wi amio: wa:kabiyo: wida:so:boka:’ a:la: sa:ma:nigo:l.”

¹⁸ Iliyo: a:la:nenela:sa:ga: dotakiyo:, a:la:yo: a:ma:la: mena:ki ho:lelia:ga:, a:la:mo:wo: a:la:sio:, “Gaino: Ya:suwa: wi sa:lakiyo: wa:kabiyo: mada wida:so:bo,” a:la:liki iliyo: halaido: sio:.

¹⁹ Ko:sega Bida o:lia: Yo:n dia:ma:yo: a:ma:la:yo: a:la:sio:, “Na:no: gili to ko kudu ha:na:no: kibo:bowo:, Godeya: towo: mo:kudu ho:no:bo:lo ko:lo:, ginino: dinafa alobana ba:da:bi.

²⁰ Mo:wo: naindo: ba:ba:yo: a:la:ta:ga: dabu a:no: mada tambo wida:mela:no: ko:lo: mo:ka:ma:no:.”

²¹ A:la:ma:yo: a:la:sa:labiki, iliyo: a:la:mo:wo: towo: wa:ka halaido: sa:la:sa:ga:, a:la:yo: ga:li

iliga:fo:. Mo:wo: Ya:lusalem kaluka:isale ililo:
ba:ba: a:no: Godeyo: wabudabiki, Yu misa:
kaluwa:yo: a:la: falasila:ma:no:wo: mo:dowo:.

²² Mo:wo: giliga:sen kalu e, donayo: do:la:fo:
fa:la:da:in dota:sa:ga:, molo ha:na:no: dimidaki
a:na falele alifa:.

Tilidabu kaluka:isaleyo: Godemo: dulugu sio:

²³ A:la:yo: ga:li iliga:tab amio:, tilidabu
kaluka:isalelo: saba ha:na:sa:ga:, bobalo:
so:mea:sen misa: kalu o:lia: Yu ko:go:do: kalu
o:lia:ma:lo: sio: a:no: a:la:ma:yo: imo:wo: tambo
malolo: me.

²⁴ Iliyo: a:no: da:da:sa:ga:yo:, tambo kegea:sa:ga:
Godemo:wo: a:la:dulugu sio:, “Wiso: Alan, ge
akino:lo:, henfelo:wo:lo:, ho:no:lo: a:la:ta:ga:
kelego: tambo usamilo: a:lab a:no:, tambo gi
dimido:.

²⁵ Nili ma:mu Da:ibid e gi nanogdo: dian kalu
ko:lo: Godeya: Mamaya: ene halaido:wo: emo:
dimiabiki, gi to we a:na sa:sa:lo:,

“ ‘Henfelo: kaluka:isaleyo: waga mada
kulufa:yaba:le?

Iliyo: Gode o:lia: madalilo: babuma:no: saetab
we, waga nenelaba:le?

²⁶ Henfelo: amilo: misa: kaluwo: kegea:sa:ga:,
Gode o:lia: Enedo: Da:feyo: Kalu o:lia:yo:
babuma:ni dimidaliab.’

²⁷⁻²⁸ Go:no:n towo: bugo: amio: a:la:sa:sa:lo: ko:lo:,
o:g a:namio: Ha:lod o:lia: Fondias Failat o:lia: Yu
kaluma i o:lia: Isolael kalu o:lia:yo: Ya:lusalem

wena kegea:sa:ga:, Ya:su gili digalo: nanogdo: dian kalu e sana soma:no:wo: togo: kedo:. Ya:su e Go:no:n Da:feyo: Kalu ko:lo: ililo: kegea:sa:ga:lo: dimido: a:no: tambo, mo:luwo: go:no:n asulo: o:lia: go:no:n halaido: o:lia:ma: saefa: ko:lo: fa:la:dowo:.

²⁹ A:la:fo:ko:lo: Alan ge, Yu misa: kalu ililo: nimo:lo: to halaido: sio: a:no: asulaki, go:no:n nanog dian kalu nio:, gi towo: halaido: walama:ki asuwa:ta:biyo:.

³⁰ Gode go:no:n halaido:wa: widakiyo:, ginin digalo: nanogdo: dian kalu Ya:suwa: wiya ilikiyo:, kaluka:isaleyo: falele alifelaki, molo ha:na:no: nolo: dimida:lubi.”

³¹ Iliyo: dulugu sa:la:sa:ga: dotabiki, a ilo: sen a:no: ida:li soda:sa:ga:, Mamayo: i amio: wa:litabiki, iyo: mo:tagilaki Godeya: towo: halaido: mo:mo:da wido:.

Tilidabu kaluka:isaleyo: egelebo: asuwa:ta:sen

³² Tilidabu kaluka:isaleyo: asulo:wo: imilise dota:ga:, iyo: “kelego: we na:no:” a:la:bo: mo:asulaki, tambowo: ua a:no: dowo:.

³³ Iliga:felo: kalu iliyo: a:la:widaki, “Alan Ya:su E hendele a:ma:la: dasilia:ga:, mela:no: a:laka:!” a:la:likiyo: towo: halaido: wida:len ko:lo:, Gode eyo: ene kelego: nafaleyo: iya ko:go:lu alifa:.

³⁴⁻³⁵ I usamio: kalu imilig nowo: ma:no:wo:, kelego:wo: aundo:malo: mo:dowo:. Mo:wo: kalu imilig nowo: kelego:lo:ma dowalikiyo:, kalu noma:yo: ba:da:ga:, ene hen o:lia: a o:lia:yo: killilia:sa:ga:, mole a:no: iliga:felo: kalu o:mo: dimi

ko:lo: iliyo: aloba:da:sa:ga:, kelego:wo: hebeda:lab
kalu i o:mo: dimia:li ane.

³⁶ A:la:gabiki kalu imilig nowo: ene wiyo: Yosa:b
eyo: a:la:dimido:. Ene mo:mio:wo: Libai ko:lo: hen
elo:wo: Saibulus. Iliga:felo: kalu i a:ma:yo: ene wi
ho:gi nowo:, Banabas wikilo:. Ene wi a:ma: ha:go:
we, nowo: sagalema:kilo: asuwa:ta:sen kalu.

³⁷ Banabas eyo: hen heb enedo:wo: kililia:sa:ga:,
moleyo: dia:ya:sa:ga:, iliga:felo: kalu i o:mo: dimi.

5

*Ananias o:lia: Safaila o:lia:ma:yo: Godeya: Ma-
mayo: dikido:*

¹⁻² Ko:sega kalu a:namilo: seno: nowo: ene
wiyo: Ananias, a:la:ta:ga: ene ingayo: Safaila
ko:lo: sen. A:la:ma:yo:lo: hen heb inido:wo:
kililia:sa:ga:yo:, Ananias eyo: mole hebo: ene
kanulu difa:. A:la:do: gab a:no: ingaya:yo:lo: o:li
gabo:lo:b a:la:asulo:. Ananias eyo: mole heb
nolo: iliga:felo: kalulo:wa dia:ha:na:ga: dimi.

³ Emo: dimiabiki, Bida eyo: emo:wo:
a:la:sio:, “Ananias, asulo: gilo:wo: Sa:da:na:ya:
bo:fo:melea:ki fogo: dimi ko:lo:, giyo: Godeya:
Mamayo: a:na dikili sa:lakiyo:, moleyo: hebo:
go:no:ndo: kanulu difa: a:no:, waga asulaki
dimido:wo:?”

⁴ Giyo: heno: semo:kilili amio:, hen a:no: hen-
dele ga:no: ko:lo:, kililia:sa:ga: mole di a:no:
gilo: asulab aumbo: o:li dimidama:no: dowo:.
A:la:fo:ko:lo:, giyo: dikilima:no: a:la:likiyo: waga

asulaki sa:laya? Madalilo: sa:lab ko, giyo: kaluwo: ko:lo: dikidaba. Godeyo: ko:lo: dikili sa:lab.”

⁵ Ananaias e to a:no: da:da:sa:ga:, elo: elen a:naka sulufo: tina:sa:ga: sowo: ko:lo:, kalu nolo: to a:no: da:da:sa:ga:yo:, tagio: alan dowo:.

⁶ Ananaias e sowabiki, kalu so:wa nolo: ya:ga:, so:ga: mela:sa:ga: dia:ha:na:ga: a:na daido:.

⁷ A:la:ta:ga: ofa:si otaleno: ta:ta:sa:ga:yo:, ingayo: in sowo:wo: mo:dabu ko:lo:, elo: Bidalo:wa mio:.

⁸ A:na fa:la:dowabiki, Bidaya: emo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Mole gaindo: di a:no:, tambo yo:mo:?” A:la:sa:labiki, Safaila eyo: a:la:sio:, “A:, moleyo: tambo dia:mio: yo:m.”

⁹ A:la:fo:ko:lo: Bida eyo: emo:wo: a:la:sio:, “Ga:go: towo: imilise saeta:ga:yo:, Godeya: Mamayo: da:fe ba:dakiyo:, emo:wo: waga dikili sa:laya? Ge kalulo: dali alifa:ni ane kalu i a:no: ya:ga:lo: tog amilo: kagayab o:m ko:lo: gelo: a:na dia:ha:na:sa:ga: dalima:nigab.”

¹⁰ Safaila e to a:no:ko: da:dabikiyo:, e sulufo: tina:sa:ga: sowo: ko:lo:, kalu so:wa i a:no: ya:ga:yo:, e sowo:lo:bi ba:da:ga:, iliyo: e dia:ha:na:ga: indo: daido: anib a:na dali alifa:.

¹¹ Tilidabu kaluka:isale o:lia: kalu nol a:namilo: sen a:no:lia:yo:, malolo: a:no: da:da:sa:ga:, iyo: tambo tagio: alan dowo:.

Iliga:felo: kalu iliyo: kaluka:isaleyo: modo: falele alifelo:

¹² Iliga:felo: kalu iliyo: molo ha:na:no: ko:li ko:lilo:wo: amisa:n us a:na dimida:len. Tilid-

abu kaluka:isale iyo: ua, Solomona: Isagen a:na kegea:sen.

¹³ Ha:la: kaluka:isale nol a:ma:yo: iyo: mada nafale a:la:asulo: ko:sega ha:la: kaluka:isale i a:no: tagilaki, i o:lia:yo: mo:gasa dowa:sen.

¹⁴ Ko:sega ho:lenu: tambowo:, kaluka:isale modo: nolo: Alano: tilida:da:sa:ga:, tamin amilo: tilidabu kaluka:isale i o:lia:yo: ua gasa ya:len.

¹⁵ Amisa:n kaluka:isaleyo: iliga:felo: kalu ililo: molo ha:na:no: dimida:lab a:no: ba:ba: ko:lo:, ili asulakiyo:, Bidayo: ha:nab amio: mama elo:ma:yo: walaf kaluka:isale i amio: ba:lalega falelema:ib a:la:asula:sa:ga:, iliyo: i a:no: ga:gililia: ya:ga:, nolo: uwo:ba, nolo: geo:ndo: wa:la alima:ki, tog anib a:na ta:felo:.

¹⁶ A:la:ta:ga: kaluka:isale modo:, Ya:lusalem anib amilo: kandayo: i a:no: kegeo:. A:la:ta:ga: iyo: walafdo: kaluka:isale o:lia: kalu mama mogago:lo: dosdo: o:lia:yo: tililia:ga:, iliga:felo: kalulo:wa yabiki, i a:no: tambo falele alifelo:.

Iliga:felo: kaluwo: dibolo aya to:lolo:

¹⁷⁻¹⁸ Bobalo: so:mea:sen misa: kalu o:lia: ene mili, Sadusi kalu o:lia:ma:yo: iliga:felo: kalu ililo: dimidab a:no: ba:da:sa:ga:, iliyo: iliga:felo: kalumo:wo: mo:beaki eteyo:wo: alan fa:la:dowo: ko:lo:, iliyo: iliga:felo: kalu i a:no: ta:lia:sa:ga:, mogago: kalu o:lia: dibolo a usa disa:.

¹⁹⁻²⁰ Ko:sega o:g nulu a:namio:, Godeya: ma:mul kaluwa:yo: dibolo a a:no: togo: koda:sa:ga:, iyo: ha:la:ya tililia:ga: handalowakiyo: a:la:sio:, “Gio: ha:na:sa:ga: Godeya: malilo: a usa kagafo:liki,

gililo: mela:no: ho:gi di a:no: kaluka:isalemo:wo: tambo wida:lubi” eyo: a:la:sio:.

²¹ Elo: sio: o:leau iliyo: a:la:dimidaki, kea:fo nulu ofo: yabikiyo:, iyo: Godeya: malilo: aya tina:sa:ga:, a:na mo:mo:da wido:.

O:g kea:fo nulu a:namio:, bobalo: so:mea:sen misa: kalu o:lia: e o:lia:lo: elen kalu o:lia:ma:yo:, Yu amilo: ganisolo dosdo:wo: a:na kegeo:. Iso-lael misa: kaluwo: tambo a:na kegea:sa:ga:, iliyo: iliga:felo: kaluwo: tililia: mena:ki dibololo: sab a:na towo: saga:fo:.

²²⁻²³ Ko:sega dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwo: aya ha:na:sa:ga: ba:ba: amio:, iliga:felo: kalu i a:no: a:namilo: mo:sena ba:ba: ko:lo:, iyo: a:ma:la: ha:na:sa:ga: misa: kalumo:wo: a:la:sio:, “Nio: dibolo aya fa:la:dowaki ba:ba: amio:, togo: tambo uludo: ko:lo:, dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwo: toga:me amio: o:li yasila:len ko:sega, nio: dibolo a usamio:, kalu i a:no: mada aundo:ma elena ba:ba:.”

²⁴ Bobalo: so:mea:sen misa: kalu i o:lia: Godeya: malilo: alo: bo:fo:lowan misa: kalu o:lia:ma:yo: to a:no: da:da:sa:ga:, iyo: molo asulakiyo:, o:b ko:lo: fa:la:doma:nigaba:le a:la:liki modo:.

²⁵ Iyo: a:la:asula:li elen ami, kalu imilise nowo: ya:ga:, imo:wo: a:la:sio:, “Dabuma! Kalu gililo: dibolo ayamilo: disa: a:no:, Godeya: malilo: aya ka-gafo:liki, kaluka:isalemo:wo: towo: a:na wida:lab” a:la:sio:.

²⁶ A:la:sa:labiki, Godeya: malilo: alo: bo:fo:lowan misa: kalu o:lia: dibolo alo: bo:fo:lowan i o:lia:yo: ha:na:sa:ga:, iliga:felo: kalu i a:no: a:ma:la: tililia: mio:. Kaluka:isale

i a:namilo: sab a:ma:yo: bo:fo:lowan kalu iyo: uwa:yo: agodoma:ib a:la:asula:sa:ga:, iyo: tagilaki, iliga:felo: kalu a:no: mo:yami tandeaki, ha:sa tililia:mio:.

²⁷⁻²⁸ Dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: iliga:felo: kalu iyo: tililia: ya:sa:ga:, Yuwa: ganisolo kalulo:wa ta:fo:liki, bobalo: so:mea:sen misa: kalu eyo: imo:wo: a:la:sio:, “Niliyo: tamin amio: gimo:wo: ‘kalu wema: wi amio: kaluka:isalemo:wo: wida:so:boka:’ a:la:bo: towo: halaido: saefa: ko:sega, giliyo: Ya:lusalem kaluka:isalemo:wo: towo: tambo wida:li ha:nab ko:lo:, giliyo: kaluka:isalemo:wo: ‘kalu we nili sana sowo:ka:’ a:la:li diga:li sa:la:lab” a:la:sio:.

²⁹ To a:no: da:da:sa:ga:, Bida o:lia: iliga:felo: kalu i nol a:ma:yo: towo: a:la:sio:, “Niliyo: kaluwa: towo: mo:kudu ha:na:no: ko:sega, Godeya: Ene toleyo: ko:lo: mada kudu ha:na:no:.

³⁰ Giliyo: Ya:suwo: i malana alula:sa:ga: sana sowo: ko:sega, nili ma:muwa: Gode eyo: e a:ma:la: da:si alifa: ko:lo:lab.

³¹ Isolael kaluka:isaleya:yo: asugo: nodola:sa:ga:, ililo: mogago: dimida:seno: hama:ki, Gode eyo: Ya:suwo: iwalu dia:takiyo:, ene dagi ililiba ta:fo: ko:lo:, Ya:su e misa: kalu dowaki, eyo: kaluka:isaleyo: a:ma:la: gasilia:no: dowo:.

³² A:la:fo:ko:lo: Gode eyo: e tolo: kudu ha:na:sen kaluka:isale imo:wo: ene Mamayo: dimi ko:lo:, Godeya:lo: dimido: a:no: tambo ni o:lia: Godeya: Mama o:lia:ma:yo: ba:ba: ko:lo: wido:l.”

Gamaliel eyo: i asuwa:takiyo: to nolo: sio:

³³ Iliyo: Bida elo: to sa:lab a:no: da:dakiyo:, kulufa:yo:wo: alan dowa:sa:ga:, iyo: yasala:ma:no: asulo:.

³⁴⁻³⁵ Ko:sega Fa:lisi kalu nowo:, ene wiyo: Gamaliel, e elelo: widan kalu ko:lo: Yu kaluka:isale iliyo: man elo:wo: nafale ba:da:sen. O:g a:namio: Gamaliel e, misa: kalu o:lia: sen ko:lo:, e dasila:sa:ga: kalu nolbo:wo: “Iliga:felo: kaluwo: ha:la:ya o:tililia: hamana” a:la:sa:la:sa:ga:, Yu misa: kalu imo:wo: a:la:sio:, “Isolael kalu giliyo:, kelego: nowo: kalu i wemo:wo: dimidama:no:lalega, giliyo: dinafa asula:bi.

³⁶ Mo:wo: o:semo: amalela: amio:, kalu nowo: Teudas e babuma:niki, kalu alan o:ngo: dasilabiyo:, kalu do:la:lowo:wo: do:la:fo: fa:la:da:ino: e kudu ane. Ko:sega e sana sowabikiyo:, kalu elo: kudu ane a:no: tambo dalale ane ko:lo:, elo: dimidama:no: asulo: a:no: madali wala:.

³⁷ A:ma: fa:s amio:, wilo: sa:sa:lan ho:lono: dowabikiyo:, Yudas, Ga:lili kalu eyo:lo: dasila:sa:ga:, eyo: kalu nolo: hala tililia:gane ko:sega, e sana sowabikiyo:, kalu elo: kudu ane a:no: tambo dalale ane.

³⁸⁻³⁹ A:la:fo:ko:lo: o:gdo: fa:la:dowab we gio: asula:bi. Ililo: dimidab we, inin asulo:wa fa:la:dowa:sa:ga: dimidabo:lalega, ililo: dimidama:no: asulab a:no: madali wala:ma:ib. Ko:sega nanog a:no: Godelo:wa a:la:ta:ga: mio:lalega, giliyo: ililo: nanog diab a:no: mada mo:ka:ma:ib. Giliyo: ko:lo: ka:ma:no: susialega, gio: Gode o:lia: bubaki auma:ib.

A:la:fo:ko:lo: giliyo: mogago: imili nowo: i o:lia:yo: mo:dimidaki, iyo: ga:li melea:ki ta:ta:bi.”

⁴⁰ Gamaliel eyo: a:la:sa:labiki, Yu misa: kalu iliyo: elo: to sa:lab a:no: ko:lo: kudu ane. Iliyo: iliga:felo: kaluwo: a:ma:la: tililia:sa:ga: dotabiki, dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: iyo: sanama:ki a:na sio: ko:lo:, sa:nda:sa:ga:yo: iliga:felo: kalu imo:wo: a:la:sio:, “Giliyo: Ya:suwa: wi sa:lakiyo:, wa:kabiyo: mada wida:so:bo.” Imo:wo: towo: a:la: halale sa:la:sa:ga: iliga:fo:.

⁴¹ A:la:fo:ko:lo: iyo: Yu misa: kalu kegeo: a:no: ta:ta:sa:ga: ha:nakiyo:, Gode eyo: iyo: Ya:suwa: wiya a:la:ta:ga:lo: sendelowo:wo: o:li diab a:la:do: asulab a:no:, iyo: sagala:liki ane.

⁴² A:la:ta:ga: Godeya: malilo: ayamio:lo:, kaluka:isaleya: ayamio:lo: Godeya: ene to nafa widakiyo:, Ya:su e, Godeya: Enedo: Da:feyo: kaluwo: e a:la:liki iliyo: ho:lono: tambo wida:li sia:liki mo:edo:.

6

Iliga:felo: kaluwo: asuwa:foma:ki, kalu dom a:la:fo:wo: da:feyo:

¹ Ho:len a:namio: Gode amilo: tilidabu kaluwo: modo: fa:la:dowo: ko:lo:, i us a:namio: Gilig tolo: sa:lan kaluwa:yo:, Alam tolo: sa:lan kalumo:wo: a:la:sio:, “Giliyo: ma:no: sagakiyo:, ka:isale sa:ba:lo: nilido: a:lab a:no: mo:mia:sen” a:la:sa:laki, iyo: towa:yo: kego:.

² A:la:fo:ko:lo: iliga:felo: kalu kugula:fo: a:ma:yo:, tilidabu kaluwo: tambo ho:le

kegea:sa:ga:, imo:wo: a:la:sio:, “Nio: nanog diakiyo:, Godeya: to walama:no:wo: ka ta:taki, ma:no: sagama:no: dowalega mogago: doma:ib.

³ A:la:fo:ko:lo: giliyo: kalu dom a:la:fo:wo: da:fea:sa:ga:, niliyo: nanog we imo: dima:ki dimia:no:. Kalu gililo: da:feab a:no:, iyo: asulo:wo: alan, Godeya: Mamalo: wa:lifo: a:lab a:no: ko:lo: da:fea:bi.

⁴ Giliyo: ko:lo: a:la:dimidalikiyo:, ho:lenu: tam-bowo: niliyo: Godemo: dulugu sa:la:liki, ene towo: ko:lo: walasa:la:li mesa:no:.”

⁵ Iliyo: a:la:sa:labiki, tilidabu kaluka:isale iliyo: to sa:lab a:no: da:da:sa:ga: tambo sagalaki, iliyo: kalu nolo: da:feyo:. Da:feyo: kaluwo: nowo: Sitifen. E tilidabuwo: alan a:la:ta:ga: Godeya: Mamayo: e amio: wa:lifo:. Da:feyo: kalu nowo: we, Filib, Bolokolus, Nikanol, Timon, Bamenas, a:la:ta:ga: nowo: Nikolas, e Antio:g amisa:n kalu ko:lo: e tamin amio: Yu kaluwa:lo: tilidabu a:no: elo: kudu ane.

⁶ Tilidabu kalu iyo: doma:la:fo: a:no: da:fea:sa:ga:, iliga:felo: kalulo:wa tililia: mio: ko:lo:, iliga:felo: kalu ili dagiyo: ili misa: wa:la dia:fo:liki, Godemo: dulugu sio:.

⁷ A:la:fo:ko:lo: Godeya: towo: da:da:i ha:nakiyo:, Ya:lusalem amisa:n amio: tilidabu kaluka:isaleyo: modo: ko:lo: fa:la:dowo:. A:la:ta:ga: Godemo:lo: bobalo: so:mea:sen kalu nolo:lo: modo: tilidabu.

Sitifeno: ta:lia:sa:ga: mo:walilo:

⁸ Gode eyo: Sitifeno: asuwa:taki, halaido:wo: emo:wo: dimi ko:lo:, Sitifen eyo: kaluka:isale

siwa:l amio: molo ha:na:no:wo: ko:li ko:lilo: dimido:.

⁹ Ko:sega Yu kalu nolba:yo: e o:lia:yo: towa:yo: kego:. Kalu i a:ma: tolo: wida:sen a wiyo: we “Ga:lilo: ha:na:sen kaluwa: a” a:la:sa:la:sen. Kalu i a:no: nolo: Sailini amisa:n o:lia: Alegsandia amisa:na a:la:ta:ga: mio:. A:la:ta:ga: nolo:, Silisia hen o:lia: A:sia hena a:la:ta:ga: mio: ko:lo: iyo: Sitifen o:lia:yo: towa:yo: kego:.

¹⁰ Ko:sega Godeya: Mamaya:yo: Sitifen emo:wo: asulo: nafayo: dimia:len ko:lo:, kalu i e o:lia:lo: towa:lo: kegab a:no: mo:tiniaki, iyo: wana dowo:.

¹¹ A:la:gabiki, iliyo: towo: wo:no:le sa:la:li sia:likiyo:, “Sitifen eyo: Gode o:lia: Mo:sa:s o:lia:mo:wo: dio:ge sa:lab a:la:bo: niyo: dabulo:boka:” a:la:bo: kalu nolbo:wo: sama:ki, salifela:i ane.

¹² Iliyo: kaluka:isale o:lia: ko:go:do: kalu o:lia: elelo: wida:sen kalu o:lia:ma: asulo:wo: digidal-ifela:liki ane ko:lo:, iliyo: Sitifen e ta:lia:sa:ga: mo:walilima:ni, Yu amilo: ganisolo kalulo:wa tililia:gane.

¹³ A:la:fo:ko:lo: e mo:walilakiyo:, Sitifen elo: mo:dimido:lo: sa:ma:no: kaluwo: tililia:ga: ta:taki, iliyo: madali towo: a:na sa:lakiyo:, “Sitifen eyo: Mo:sa:s ele saefa:yo: a:la:ta:ga: gulugulula:sen a malilo:wo: dio:ge sa:la:lab.

¹⁴ Kalu wema:yo: ‘Ya:su, Nasala:t kalu a:ma:yo: Godeya: Malilo: a we bidilaki, Mo:sa:sa: ele man ko:lo: nimo:lo: dimi a:no: togonola:ma:ib’ a:la:wida:labiki dabu” a:la:sio:.

¹⁵ Kalu elo: mo:walila:likilo: sen i a:ma:yo:

tambo, Sitifena: wo:lokan sikudu ba:ba: amio:, wo:lokan elo: a:no: ma:mul kaluwa:lo:wo: o:ngo:lo:biki ba:ba:.

7

Sitifen eyo: towo: wido:

¹ Sitifen e mo:walila:la:ga: dotabikiyo:, bobalo: so:mea:sen misa: kalu a:ma:yo: emo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “To gemo:lo: mo:walilakilo: sa:lab we hen-deleyo:?”

²⁻³ To elo: dabu ba:dab a:no:, a:ma:la: sa:lakiyo: a:la:sio:, “Nao i, do i, gio: dabuma! Nili ma:mu Ablaham eyo: Halan amisa:n amio: semo: ha:naki, Mesobotemia hen a:naka o:sen amio:, Gode halaido: a:no: elo:wa fa:la:dowakiyo:, emo:wo: a:la:sio:, ‘Ge go:no:n mo:mio: o:lia:, go:no:n hen o:lia:yo: ta:taki, hen ko:li nilo: gemo:lo: walama:no: a:no:, ge a:na mesa:ni hamana.’

⁴ A:la:sa:labikiyo:, Ablaham e Kaldia* hen a:no: kata:ta:sa:ga:, Halan amisa:n a:na ha:na:sa:ga: sen. A:na sen ami iyayo: sowabikiyo:, Gode eyo: e a:na a:la:ta:ga: tililia:ga:, o:go:do: gilo: sab hen wena tililia: mio:.

⁵ Ho:len a:namio:, hen ha:lu nowo: emo:wo: mada mo:dimi. Ko:sega Godeya: emo: dinali sa:laki a:la:sio:, ‘Niyo: hen we tambo ge o:lia: gilo: so:wa sa:la:la:i ha:nab o:lia:mo:wo: dimia:no:.’ Ablaham e so:walo:ma dowo: ko:sega, Gode eyo: emo:wo: a:la:dinali salifa:.

7:2-3: Mo:mo: 11.31, 12.1   **7:4:** Mo:mo: 11.31-12.5   * **7:4:** Kaldia hen a:la:do: sa:lab a:no:, wiyo: nowo: Mesobotemia a:la:sa:lan. Heno: we tamin amilo: Ablahamdo: seno: o:m.   **7:5:** Mo:mo: 12.7, 15.18, 17.8

⁶ Gode eyo: emo:wo: a:la:sio:, ‘Gi so:wa sa:la:la:i ha:na:lab i a:no: ini heno: ta:ta:sa:ga:, hen noma:lo:wa mageso: kalu ko:lo: mio: san o:ngo: mesa:ib ko:lo:, donayo: 400 a:la:fo: a:na silikiyo:, hendo: biso: kalu iliyo: iyo: madali nanogdo: dian kalu dowaki, iyo: dikidi sa:ndamela:ib.

⁷ Ko:sega niyo: ilo: da:ibo: so:wa doma:kilo: ta:fo: kalu i a:no: mo:walilakiyo: wa:dema:no: A:la:ta:ga: tif amio: niyo: gi so:wa sa:la:la:i ha:nab i a:no: a:ma:la: tililia:ga:, hen wena siliki, nemo:wo: wabulu sa:la:mela:ib.’ Gode eyo: a:la:salifa:

⁸ A:la:dinali sio: ko:lo:, emo:lo: dinali sio: a:no: ele ba:ba:no: a:lakiyo:, ‘Ge do:go:fo: hege gedema:ib’ a:la:salifa: ko:lo:, Abraham eyo: Aisa:go: sa:la:liakiyo:, ho:len ola:fo:wo: ta:ta:ga:yo:, do:go:fo: hege gede alifa:. A:la:go:ko:lo: tif amio: Aisa:g eyo: Ya:kobo: sa:la:li, a:la:ta:ga: Ya:kob eyo: so:wa kugula:fo:wo: sa:la:li ko:lo:, so:wa i a:na a:la:ta:ga:yo: Isolaela: eso:lo: kugula:fo:wo: a:na fa:la:dowo:.

⁹⁻¹⁰ “Nili ma:mu, Ya:koba: insiso:i nolba:yo: Yosa:bo:wo: kele asula:sa:ga:, e Isib kaluwa: da:ibo: kalu doma:ki, moleya: kilili. Ko:sega Gode eyo: Yosa:b e hida:yo: ba:dab a:namio:, e o:lia: dofo:liki asufa: ko:lo:, emo:wo: asulo: alan dimiabiki, Isib misa: kalu, Fa:lo:wa: siwa:l amio: Yosa:ba: ene mano: nafa ba:da:sa:ga:, Fa:lo: e sagalaki, Isib hen o:lia: ene a o:lia:yo: Yosa:b emo: bo:fo:melea:ki ta:fo:.

¹¹ “A:la:ta:ga: Isib hen o:lia: Ka:ina:n hen

a:namio: maiyo:wo: alan fa:la:dowaki, hida:yo: alan dowo: ko:lo:, ni ma:muwa:yo: ma:no: ma:no:wo: aundo:ma dowo:.

¹² A:la:fo:ko:lo: Ya:kob eyo: Isib hen amio: ma:no:wo: da:laka: a:la:sa:labiki da:da:sa:ga:yo:, eyo: nili ma:mu iyo: tamin amio: a:na iliga:fo:.

¹³ Iyo: andeb ane amio:, Yosa:b eyo: ao imo:wo: eneno: a:na wida:sa:ga: dowabiki, Fa:lo: e Yosa:ba: so:lo:wo: welo:b a:la:bo: a:na asulo:.

¹⁴⁻¹⁵ A:ma: fa:s amio:, Yosa:b eyo: ene iya Ya:kob o:lia: ene so:lo: o:lia:yo: elo:wa tambo mena:ki saga:fo:. To saga:fo: a:no: da:da:sa:ga:, Ya:kobo: Isib ane ko:lo:, Ya:koba: so:lo: Isibdo: a:lab a:no:lia: agelo:wo: do:la:fo: dom a:la:ta:ga: bila:fo: ko:lo: fa:la:dowo:. A:la:ta:ga: Ya:kob o:lia: ene so:wayo:lo: a:naka sowo:.

¹⁶ Tif amio: inin ki a:no: a:ma:la: dia:ya:sa:ga:, Sekem hen a:namio:, Hamola: ene so:lo:wa: heno: Ablaham eyo: tamina moleya: kilili ko:lo: ene kiyo: a:na daido:.

¹⁷ “Gode eyo: Ablahambo:lo: dinali sio: ho:lenu: ko:na:ma fa:la:dowabiki, Isib a:namio: Isolael kaluka:isaleyoy: mada modo: ko:lo: fa:la:dowo:.

¹⁸⁻¹⁹ A:la:ta:ga: Isib a:namio: misa: kalu ho:gi fa:la:dowakiyo:, eyo: Yosa:bo: mo:fanda asulo: ko:lo:, eyo: ni ma:mu imo:wo: dikida:sa:ga: hida:yo:wo: alan dimi. A:la:gabiki, eyo: inin so:wa sa:la:liab a:no: ka soma:ki, sa:la: buluga:fela:bi a:la:saefa:.

7:13: Mo:mo: 45.1-4,16

7:14-15: Mo:mo: 45.9-11, 46.27

7:14-15: Mo:mo: 46.1-7, 49.33

7:16: Mo:mo: 23.2-20, 33.19, Jos

24.32 **7:17:** Kis 1.7-8

7:18-19: Kis 1.11-22

20 “Ho:len a:namio:, Godeya: siwa:l amio: Mo:sa:s e mada gesego: ko:lo: sa:la:li. Ele otalen us a:namio: iyaya: aya siliki bo:fo:len.

21 Ko:sega iyo: misa: kaluwo: tagilaki, e ha:la:ya ta:fa:ni ane ko:lo:, Isib misa: kaluwa: ida:ya: ta:ulia:ga:, ene so:wayo: o:ngo: fofo:.

22 A:la:fo:ko:lo: Isib kalu ili mano: Mo:sa:s emo:wo: tambo walali ko:lo:, Mo:sa:s elo: to sa:lan o:lia: man dimidan o:lia:yo: halaido:lo: di kalu ko:lo: fa:la:dowo:.

23 “Mo:sa:s e donayo: do:la:fo: fa:la:da:ino: ta:ta:ga: dowabiki, Isolael kaluka:isale ene ao i a:no: ba:ba: ha:na:no: asulo:.

24 E a:na elen amio:, Isib kalu noma:yo: Isolael kaluwo: mogagi dikidi sa:ndabiki ba:ba: ko:lo:, eyo: Isolael kalu a:no: asuwa:taki wa:deakiyo:, Isib kalu a:no: sanaefa:.

25 Mo:sa:s eyo: a:la:asulo:. Gode eyo: eya a:la:ta:ga:yo: kaluka:isaleyo: tambo asuwa:taki gasiliab a:la:asulo:. A:la:ta:ga: Mo:sa:s eyo: ene ao i a:ma:yo:lo: asulo:wo: imilise o:ngo: doma:ib a:la:asulo: ko:sega iliyo: a:la:bo: mo:fanda asulo:.

26 Ho:len no amio:, Mo:sa:s e Isolael kalu a:la: nowo: buba:lana ba:ba:. E ba:da:ga:, a:la:yo: ha:sa mesea:ki sagale alitakiyo:, towo: a:la:sio:, ‘Gao gaino:, waga bubadi?’

27 Ko:sega kalu noldo: sa:nda:likilo: ha:nab a:ma:yo:, Mo:sa:s e kanilaki, emo:wo: a:la:sio:, ‘Nio: gi bo:fo:liki mo:walila:lubika: a:la:bo:, abe saefa:yo:?’

28 Alilo: Isib kalu nowo: gilo: so:no: aumbo:, o:go:lo: nelo: gi sanaefa:nigaya?’

29 To sa:lab a:no: da:da:sa:ga:, Mo:sa:s e nai ha:na:ga:, Isib heno: ta:ta:ga:, Midian hen a:na ha:na:sa:ga:yo:, e mageso: kalu o:ngo: a:na sa:sen. A:na silikiyo:, so:wayo: a:la: ko:lo: sa:la:li.

30 “Mo:sa:s e hen a:na sen amio:, donayo: do:la:fo: fa:la:da:ino: a:na gulula:sa:ga:yo:, e kalaleli hen Sainai misio: anib doba:da:sia:len amio:, i abol ko:lo: nudula: a:no: deyo: wa:sowala:lana ba:ba:. A:la:ta:ga: delo: wa:sowala:lab us a:namio: ma:mul kaluwo: a:na elena ba:ba:.

31 Mo:sa:s eyo: ba:da:ga:yo:, e moda:sa:ga:, e ma:uwa:ya ba:ba:ni ha:nabiki, Gode Alana: towo: a:na dabu.

32 Gode eyo: Mo:sa:s emo:wo: a:la:sio:, ‘Ne gi ma:mu Ablahamo:, Aisa:go:, Ya:kobo: i a:ma: Godeyo: Ne.’ A:la:sa:labiki Mo:sa:s e tagilaki bibisoda:sa:ga:, e mo:sikudu ba:ba:.

33 “A:la:ta:ga: Gode eyo: emo:wo: a:la:sio:, ‘Hen gelo: kagafo:lab we mada malilo: hen ko:lo:, gi gido:fo: amilo: budi sa:ga:lo: ko dugula:ma!

34 Kaluka:isale nilo: ko:lo: Isib hen ami silikilo: hida:yo: ililo: diab a:no: ne ba:ba:. Ne ililo: ya:la:lab a:no: da:da:sa:ga:, ne iyo: ko:lo: sili alifa:ni mio:. A:la:fo:ko:lo: ge mena. Niyo: ge a:ma:la: Isib iliga:fa:nigo:l.’ Gode eyo: a:la:sio:.”

35 A:la:fo:ko:lo: Sitifen eyo: to nolo: a:kudu sio:, “Isolael kaluka:isale iliyo: Mo:sa:s e gola ba:dakiyo:, emo:wo: a:la:sio:, ‘Nio: gi bo:fo:liki mo:walila:lubika: a:la:bo:, abe saefa:yo:?’ Iliyo: a:la:sio: ko:sega kalu imilig a:no:ko: Gode eyo: ma:mul kalu ko:lo: de wa:sowaya amilo:

handalowab a:ma: ilikiyo:, Mo:sa:s e Isolael kaluka:isaleyo: sili alita:ga: bo:fo:melea:ki iliga:fo:.

³⁶ Kalu imilig a:ma:ka iyo: Isibdo: seno: sililia:ga: handaloma:nikiyo:, eyo: molo ha:na:no:wo: modo: dimido:. Isib hen amio:lo:, ho:n genelo: amio:lo:, a:la:ta:ga: Isolael kaluka:isaleyo: dona do:la:fo: fa:la:da:ino: kalaleli hen usa sia:likiyo:lo:, e tililia: ha:na:likiyo:, molo ha:na:no:wo: dimida:len.

³⁷ “Mo:sa:s imilig eka Isolael kaluka:isalemo:wo: a:la:sio:, ‘Gode eyo: Isolael gi amio: kalu nowo: da:fea:sa:ga:, e dinali sa:lan kalu ne o:ngo: doma:ki fa:la:do alifa:ib.’

³⁸ Isolael kaluka:isaleyo: kalaleli hena siliki kegea:len amio:, Mo:sa:so: i o:lia: elen. A:la:ta:ga: ni ma:mui Isolael i o:lia: elen amio:, e misio: Sainai fa:la:dowo: a:namio:, ma:mul kaluwo: e o:lia: tola:. A:la:fo:ko:lo: eyo: to mela:no:lo: a:lab a:no: nimo: malolo: mea:niki di.

³⁹ “Ko:sega nili ma:mu iya:yo: Mo:sa:sa: towo: mo:kudu ha:naki, iliyo: Mo:sa:s e gola ba:da:sa:ga:, asulo: inido:wo: a:ma:la: Isib ane.

⁴⁰ A:la:fo:ko:lo: iliyo: A:lonbo:wo: a:la:sio:, ‘Mo:sa:s nilo: Isib a:la:ta:ga:lo: tililia:mio: we, e amio: o:b fa:la:dowaba:le babalab ko:lo:, giyo: gode nolo: nilo: tililia:ga:lo: tamifo: ha:na:no:wo: dimidama’ a:la:sio:.

⁴¹ Ho:len a:namio: iliyo: madali godeyo:, kao inso: o:ngo: a:na dimida:sa:ga: ta:fo:liki, iliyo: o:mo: boba so:meaki gulugulula:len. Iliyo: ini

---

7:36: Kis 7.3, 14.21, Nam 14.33   **7:37:** Lo 18.15   **7:38:** Kis 19.3

7:40: Kis 32.1   **7:41:** Kis 32.2-6

dagiya:lo: dimido: gode a:no: ko:lo: wabudakiyo:,
ma:no: nakiyo: sagalo:wo: alan dowo:.

⁴² Iliyo: a:la:dimidabikiyo:, Gode eyo: iyo: gola
ba:da:sa:ga:, iyo: ofo:, tamino:, eleyo:, a:no: ko:lo:
wabuluma:ki ta:fo:. Dinali sa:lan kaluwa: bugo:
amio: a:la:sa:sa:lo:,

“ Isolael kaluka:isale gio:, kalaleli hen amio:
dona do:la:fo: fa:la:da:in a:namio: no:wo:
sa:nda:sa:ga:lo: so:kugulu mean a:no: dimi.
Ko:sega giliyo: ne wabudakiyo:, hendelelo:
mo:dimi.

⁴³ Gio: gulugululan helebeso:g a dia:likilo: sia:len
a:no: madali gode Moleg eno:
a:la:ta:ga: madali gode tamin ko:lo: wabudab
a:no: Lafan eno:.
Gini dagiya: madali gode a:no: dimida:sa:ga:,
o:mo:wo: wabulu sio:.

A:la:fo:ko:lo: niyo: gini hende amio: a:ma:la:yo:
mo:mena:ki, Babilon heno: tiginita:ga:
ko:na: ta:foma:ki ta:fa:no:.’ Dinali sa:lan
kaluwa:yo: a:la:sa:sa:lo:.

⁴⁴ “Kalaleli hen a:namio: nili ma:mu iyo: a:na
sia:likiyo:, Godelo: dowas:en so:g a a:no: ili dia:
sia:len. So:g a a:no: dia:no:wo:, Gode eyo:
Mo:sa:sbo: wido: ko:lo:, elo: sio: o:leau kudu
ha:naki dimido:.

⁴⁵ Tif amio: ni ma:mu i a:ma:yo: ini so:wamo:wo:
so:g a a:no: dimi ko:lo: iyo: dia:li ha:na:sa:ga:yo:,
Yosua e tililia: ha:nakiyo:, iyo: Godeya: ha-
laido: o:lia:ma:yo:, ha:la: kalu hen a:namilo: sano:
o:luga:felesa:ga:yo:, so:g a a:no: a:na dialifa:.

A:la:ta:ga: a a:no: ho:len a:na a:la:ta:ga:lo: dowa:i
mio:wo:, Isolael misa: Da:ibid ho:len a:na edo:.

⁴⁶ Gode eyo: Da:ibid e sagale alifa: ko:lo:,
Da:ibid eyo: a ho:gi nowo: Ya:koba: Gode mesea:ki
dia:nikiyo:, Godemo:wo: dabu ba:ba:.

⁴⁷ Ko:sega Godeya: a a:no: inso: Solomona: di.

⁴⁸ “Ko:sega Gode Iwalulo: A:lab E henfelo:
kaluwa:lo: a dimido: usamio: mo:san. Di-
nali sa:lan kaluwa:yo:, Godeya: towo: sa:lakiyo:
a:la:sio:,”

⁴⁹ “ ‘Hebene halo misa: kalu nelo: mesa:no: i
fofodo:wo: o:m,
a:la:ta:ga: henfelo: we ni gido:fo:lo:
wa:la:fo:mela:no:wo: o:m.

A:la:fo:ko:lo: a nelo: mesa:no: o:leo:ngo:wo: gio:
waga dia:no:wo:?”

Nelo: ha:salo: mesa:no: ayo: mada
mo:dialifa:ib.

⁵⁰ Mo:wo: kelego: we no:no:n tambo dimido:.’
Godeya: a:la:sio:.”

⁵¹ Sitifen eyo: to kudu sa:lakiyo: a:la:sio:,
“Asulo: gililo:wo: halaido: dowa:sa:ga:, ka:la:no:
kali ko:lo:, asulo: gililo:wo: ha:la: kalu o:ngo:
dowo:. Godeya: Mamaya:lo: gimo:lo: to sa:lab
a:no:, giliyo: ho:lono: tambo gola ba:da:sen.
Giliyo: ge ma:mu ima:lo: man dimida:sen au dim-
ida:lab.

⁵² Gi ma:mu iyo: Godeya:lo: dinali sa:lan
kaluwo: tambo mo:beaki, imo:wo: hida:yo:wo:
dimia:sen. A:la:ta:ga: tamin amio: dinali sa:lan
kalu nolba: widakiyo:, Godeya: Ene Digalo:

Kaluwo: mia:ib a:la:do: sio: i a:no:lo:, iliyo: sana sowa:sen. A:la:go:ko:lo: o:go: kalu a:no: mio: ko:lo: giliyo: E teledowa:sa:ga: sana sowo:.

⁵³ Godeya: ma:mula: kaluwa:yo: ene eleyo: gininbo:wo: dimi ko:sega giliyo: mo:kudu ane.” Sitifen eyo: towo: a:la:wido:.

Sitifen e uwa: sana sowo:

⁵⁴ A:la:fo:ko:lo: Yu misa: kaluwa:yo: Sitifena: to a:no: da:da:ga:yo:, mada beso: galita:ga:, emo:wo: kulufa:yo:wo: alan dowo:.

⁵⁵ Ko:sega Sitifen e Godeya: Mamayo: e amio: wa:lifo: ko:lo:, eyo: Hebeneyo: alolo ba:ba: amio:, Godeya: ene halaido: malilo:wo: ba:da:ga:yo:, Ya:suwo: Godeya: ene dagi ililiba kagayabiki ba:ba:.

⁵⁶ A:la:ta:ga: eyo: a:la:sio:, “Gio: bo:ba! Ne Hebeneyo: kolaetabiki ba:ba: amio:, Kalule Dowo: E Godeya: ene dagi ililiba kagayabiki bo:do:l.”

⁵⁷⁻⁵⁸ Iyo: to a:no: da:da:sa:ga:yo:, ini ka:la:no: ka:la:sa:ga:, emo:wo: halale sio:. A:la:ta:ga: iyo: tambo elo:wa nai ha:na:ga:, e ta:lia:sa:ga:, amisa:n ha:la:ya susululia:ga:, uwa: agodo:. Iliyo: a:la:dimidabikiyo:, Sitifen elo: mo:dimido:lo: dik-ili sio: kalu i a:ma:yo: helebeso:g wa:l amilo: kafo:leno: hagulia:sa:ga:, kalu so:wa So:l a:ma: gido:fo: aniba difa:.

⁵⁹ Iliyo: uwa: agodabikiyo:, Sitifen eyo: Godemo: dulugu sa:lakiyo: a:la:sio:, “Ya:su Alan, giyo: ni mama mela:no:wo: dima.”

⁶⁰ A:la:sa:la:sa:ga:yo:, e tulu alila:sa:ga: gulalu silikiyo:, towo: halaido: sa:laki, “Alan giyo:, mogo: ililo: dimidab we, ga:lilaki wa:dea:so:bo.” Sitifen e to a:no: sa:la:sa:ga:yo:, e ha:fo:wo: siliga:taki sowo:.

8

So:l eyo: sa:so: mogagila:len

¹ Ililo: Sitifen sana sowab a:no:, So:l eyo: o:li dimidab a:la:asulo:.

O:g ho:len a:namio: gis kaluwa:yo: Ya:lusalem Keliso kaluka:isalemo:wo: hida:yo: modo: nolo: mo:mo:dabiki, tilidabu kaluka:isale iyo: dalalelia:ga:, Yudia hen o:lia: Samalia hen o:lia: a:na ane. Ko:sega iliga:felo: kalu iyo: mo:dalaidaki, Ya:lusalem a:naka sen.

² A:la:ta:ga: Godeya: tolo: kudu ha:na:sen kalu nolba:yo: Sitifena: ene do:mo:wo: dia:sa:ga:, dali alita:sa:ga:yo:, iyo: ya:foda:li ha:na:sio:.

³ Ko:sega So:l eyo: Ya:sulo: kudu ha:nab a:no: kata:foma:ki dikidiakiyo:, eyo: tilidabu kaluwa: a ka ha:na:ga:, iyo: tililia:ga: dibolo aya to:lolo:.

Filibo: Samalia siliki wido:

⁴ A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale ilo: dalalelia:ga:lo: ha:nab a:namio:, Godeya: to nafayo: wida:li ane.

⁵ Filibo: Samalia amisa:n a:na tina:sa:ga:, Godeya:lo: Da:feyo: Kalu Ya:suwo: weka: a:la:liki fanda wido:.

⁶ Kaluka:isale kegeo: a:namilo: sen a:ma:yo: Filiba: to widakilo: molo ha:na:no: dimidab a:no: ba:dakiyo:, iliyo: elo: to sa:lab a:no: dinafa dabu.

7 Filib eyo: kaluka:isale amilo: mama mo-gago: dosdo: a:no: e o:luga:felabiki ha:na:siakiyo:, iyo: ganafoda:liki ane. A:la:ta:ga: ko:go:neli kaluka:isale o:lia: giliga:sen kaluka:isale o:lia:yo: modo: ko:lo: falele alifelo:.

8 A:la:fo:ko:lo: Samalia amisa:n kaluka:isaleyo: sagalo:wo: mada alan fa:la:dowo:.

9-10 Amisa:n a:namio: kalu imilise nowo: ene wiyo: Saimon ko:lo: a:na sen. Eyo: fofa ko:li ko:lilo: dimida:labiki, Samalia amisa:n kaluka:isaleyo: molo asula:len. E enena:ma:la: wiyo: duluda:liki, misa: kaluwo:lo:, wa:feyo: kaluwo:lo: tambo elo: to sa:lab a:no: iligakiyo:, “Halaido: Alan, Godelo:wa a:la:ta:ga:lo: mio: a:no: e amio: a:lab” a:la:sio:.

11 Saimon eyo: fofa man a:no: imo:wo: ko:li ko:lilo: wida:li ha:na:labiki, iyo: molo asulaki elo: to sa:lab a:no: iligi dabu.

12 Ko:sega Filib eyo: Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab man nafa o:lia:, Ya:su Kelisowa: wi a:no:lia:yo: wido: amio:, kaluka:isaleyo: tilida:dabiki, iyo: ho:na to:lolo:.

13 A:la:ta:ga: Saimon elo: tilida:da:sa:ga: dowabiki ho:na to:lolo: ko:lo:, e Filib o:lia: kudu sia:la:ga:, Filib elo: molo ha:na:no: dimidab a:no: ba:da:ga:yo:, e molo asulo:.

14 Iliga:felo: kalu Ya:lusalemdo: sen a:ma:yo:, Samalia kaluka:isaleyo: Godeya: mano: tilid-abuka: a:la:dabu ko:lo:, iliyo: Bida o:lia: Yo:n dia:yo: ilo: a:na iliga:fo:.

15 A:la:yo: fa:la:dowa:sa:ga:yo:, i a:no: Godeya: Mamayo: dima:ki, Godemo:wo: dulugu sio:.

16 Mo:wo: iyo: Ya:suwa: wi amio: ho:na to:lolo: ko:sega, Godeya: Mamayo: i amio: semo:mio:.

17 A:la:go:ko:lo: Bida o:lia: Yo:n dia:ma:yo: dagiyo: kaluka:isale amio: golabiki, iyo: Godeya: Mamayo: a:na di.

18-19 Iliga:felo: kaluwa:lo: dagiya: golab amilo: Mama ko:lo: diab a:no: ba:da:ga:yo:, Saimon eyo: a:la: a:no: moleya: kililia:no: asulaki, a:la:mo:wo: dabu ba:ba:, “Gaindo: man dimidab ko aumbo:, niyo:lo: dagiya:yo: kalu nolo: golalikiyo: Mamayo:lo: dima:ki, halaido: gaindo: ko nelo: dia:no: ko:lo: kililia:nigo:l.”

20 Ko:sega Bida eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Godeya: boba kelego: we gi moleya: kililia:no: a:la:liki asulab ko:lo:, go:no:n o:lia: mole gilo: a:no:lia:yo: de hena soma:ni ha:na:ib.

21 Gi asulo:wo: Godeya: siwa:l amio: digalo:leyo: mo:a:lab ko:lo:, nanog naindo: dio:l we, ge o:lia:yo: mada mo:ililo:.

22 Mogago: gilo: dimido: a:no: ta:ta:sa:ga:, Godemo: foga:le sama. Giyo: a:la:dimidalikiyo:, Gode eyo: asulo: mogago: gilo: ko ga:lila:ma:iba:le a:la:asulo:l.

23 Mo:wo: ge meselo:wo: alan dowaki, man mogago: ko:lilo: a:ma:yo: ge melea:fo:lab.”

24 A:la:sa:labiki, Saimon eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Kelego: gaindo: sa:lab a:no: ne amio: fa:la:dowabena:kiyo:, ne mada gaino: Godemo: dulugu sama.”

25 A:la:ma:yo: Alana: to o:lia: a:la:mo:lo: dimido: o:lia:yo: malolo: mea:sa:ga:yo:, a:ma:la:

Ya:lusalem ha:nakiyo:, Samalia amisa:n nol amio:lo: to nafale a:no: ko:lo: wida:li ane.

Filib eyo: Itiobia kalumo:wo: wido:

²⁶ A:la:fo:ko:lo: Godeya: ma:mul kaluwa:yo: Filibo:wo: a:la:sio:, “Ge dimidalia:ga:, kalaleli hen a:namio: tog nowo: Ya:lusalem a:la:ta:ga: Gasa amisa:n a:na ha:na:sen a:lab ko:lo:, ge a:na ti ha:na:bi.”

²⁷ A:la:sa:labiki, Filib e tog a:na ha:na:lana, Itiobia kalu nowo: a:na yabiki ba:ba:. Kalu a:ma: ito:wo: dugula:. Kalu a:no: Itiobiaya: misa:ka:isale, Kandasiya:* ene nanogdo: dian kalu alan nowo: e. E Kandasiya: moleyo: a:la:ta:ga: kelego: nafalelo: tambo bo:fo:lowano: e. E Godeyo: wabuluma:niki, Ya:lusalem ane ko:lo: a:ma:la: ya:lana ba:ba:.

²⁸⁻²⁹ E ho:s amilo: i fofodo: wa:la siliki, dinali sa:lan kalu, Aisaya bugo: a:no: halale agela:liki mio: ko:lo:, Godeya: Mamaya:yo: Filibo:wo: a:la:sio:, “Ge elo: yab anidoba:da:, e o:lia: ha:na:ga: ha:na:ni hamana.”

³⁰ A:la:sa:labiki, Filib e nai ha:na:sa:ga:, i fofodo: ha:nab anib a:na fa:la:dowakiyo:, kalu a:ma:lo: dinali sa:lan Aisaya bugo: agela:i ha:nab a:no:, e dabu. A:la:fo:ko:lo: Filib eyo: kalu o:mo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “To gilo: agelo: a:no:, ge ha:go: fanda asulaya?”

³¹ A:la:dabu ba:dabiki, kalu a:ma:yo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Kalu noma:yo: nemo:wo: mo:fanda sa:lalega, ne mada mo:fanda asuluma:no:.”

---

* **8:27:** Kandasi a:la:do: sa:lab a:no:, ga amilo: misa: alan dowo: a:no: a:la:sa:lan. Ene wileyo: ko:li ko:lo:lab ko:sega, Kandasi a:la:bo: a:no: ko:lo: sa:lakigo:l.

A:la:sa:la:sa:ga:yo:, Filibo: elo: sab i fofodo: anib wa:l a:na “Mesa: mena” a:la:sio:.

³² Godeya: to ko:lo: elo: agelo:wo: we,
“E tililia: mio: a:no:, sibi sa:ma:nikilo: tililia: yan o:ngo: dimido:.

Sibi inso: a:no: fo:no: gedeab amilo: mo:ganagiliano: o:ngo: dowaki,
e mego:fo: mo:tagali.

³³ E sendelowalitaki, mo:digale mo:walilo:.

E ma:mu iyo: weka: a:la:bo: mo:malola:i ha:na:mela:ib,

Mo:wo: e henfelo: wenamilo: mela:no:wo: nolba:yo: sanala:.”

³⁴ Itiobia kaluwa:yo: to a:no: agela:sa:ga:yo:, Filibo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Dinali sa:lan kaluwa:lo: a:la:do: sio: we, o:b ko:lo: sa:laigaba:le? Eneo: ko:lo: sa:laba:le? O: kalu nowo: ko:lo: sa:laba:le?”

³⁵ A:la:dabu ba:dabiki, Filib eyo: Godeya: to a:no: mo:mo:da widakiyo:, Ya:suwa: to nafa a:no: ko:lo: wido:.

³⁶ A:la:yo: toga ha:na:la:ga:, ho:ndo:wa fa:la:dowakiyo: Itiobia kaluwa:yo: a:la:sio:, “Bo:ba! Ho:no: we ko:lo:, gio: ne ho:na to:loma:no:wo: o:liyo:?”

³⁷ Filib eyo: a:la:sio:, “Ge asulo: amio: hendele tilida:dalega, ge ho:n amio: o:li to:loma:nigo:l.” A:la:sa:labiki, Itiobia kalu eyo: a:la:sio:, “Ya:su E Godeya: ene So:wa a:la:bo: ne tili asulo:l.”

³⁸ A:la:sa:la:sa:ga: e i fofodo: a:no: a:na kagafoma:ki sio: ko:lo:,† kagayabikiyo:, a:la:yo: ho:na tina:sa:ga:, Filib eyo: kalu a:no: ho:na to:lolo:.

8:32: Ais 53.7-8   **8:36:** Ilig 10.47   † **8:38:** “Kagama” a:la:do: sio: a:no:, ho:sdo: tililia: ha:na:len kalu o:mo: sio:.

39 A:la:yo: ho:na a:la:ta:ga: ha:la:ya fa:la:dowabikiyo:, Godeya: Mamaya:yo: Filibo: wigibole a:naka dia:gane ko:lo:, Itiobia kalu eyo: wa:kabiyo: mada mo:ba:dabiki, e sagala:liki ane.

40 Ko:sega Filib e wigibo Asotus amisa:n a:naka handalowo: ko:lo:, e Ya:suwa: to nafayo: wida:liki, amisa:n nolo: ilili alita:ga: aneyo:, Sesalia amisa:n a:na fa:la:dowo:.

9

So:l e asulo:wo: nodolo:

1 O:g ho:len a:namio: So:l eyo: Alan amilo: tilid-abu kaluka:isaleyo: yasala:ma:no: a:la:liki towo: sa:la:li sia:len. E mo:fo:so: dia:no: a:la:liki, bobalo: so:mea:sen misa: kalu elo:wa dabu ba:ba:ni ane.

2 So:l e Damaskas amisa:na ha:na:no: asulabiki, e a:na ha:na:ga:yo:, Alana: Mando: kudu ha:nab kaluka:isale a:no: ba:dalega, iyo: ta:lia:sa:ga:, a:ma:la: tililia:ga:, Ya:lusalem dibolo aya to:loma:no: a:la:asulo:. A:la:fo:ko:lo: So:l eyo: bobalo: so:mea:sen kalu eyo: o:lika: a:la:liki mo:fo:s nowo: sa:sa:la:sa:ga:, emo: dimiab amio:, eyo: dia:ha:na:sa:ga: Damaskasdo: tolo: widan misa: kalu dosdo:mo: walama:no: a:la:liki, dabu ba:ba:ni ane.

3 Mo:fo:s a:no: dia:sa:ga:, Damaskas amisa:no: ko:na:ma fa:la:doma:no: dowab amio:, wigibole a:naka ho: nowo: wabeleg o:ngo: ko:lo: Hebene halona a:la:ta:ga: so:so:lelia:ga: tindaki, So:l e a:ma: hegelia:ga: difa:.

⁴ A:la:gabiki So:l e hena sulufo: tina:sa:ga: deliki, to nowo: emo: sa:labiki dabu. “So:l, So:l, Giyo: ne mogagakiyo:, waga migi kudaya?”

⁵ A:la:sa:labiki, So:l eyo:, “Alan, ge o:ba?” a:la:sio:.

“Ne Ya:su ko:lo: gilo: mogagila:leyo: ne.

⁶ Ge dasilia:ga:, amisa:n usa ti hamana. A:namio:, kalu imilig noma:yo: gilo: dimidama:no:wo: wala sa:ma:ib” a:la:sio:.

⁷ Kalu So:l o:lia:lo: ane iliyo: to sa:lab a:no: dabu ko:sega, kalu misio: mo:ba:dabiki, iyo: modaki tolo: mo:sa:ma:no: dowo:.

⁸ A:la:ta:ga: So:l e dasila:sa:ga: siya:yo: sigido: ko:sega, kelego:wo: mada mo:ba:ba:no: dowabiki, iliyo: e dagiya gasilia:ga:, Damaskas amisa:n a:na tililia:gane.

⁹ E ho:len otaleno: siyo: mo:ba:ba:no: dowabiki, e ma:n o:lia: ho:n o:lia:yo: mo:mo:no:.

¹⁰ Damaskas amisa:n a:namio: tilidabu kalu nowo:, Ananaias e a:na sen. E hole ba:dakiyo:, Alana:yo: “Ananaias!” a:la:ho:idabiki dabu.

Eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Alan, ne weko:.”

¹¹⁻¹² Alana:yo: emo:wo: a:la:sio:, “Ge Tog Di-galo: a:na ha:na:ga:, Yudasa: aya fa:la:dowakiyo:, Tasus amisa:n kalu nowo: ene wiyo: So:l ko:lo:, e ba:ba:nikiyo:, emo:wo: dabu ba:ba:ni hamana. Mo:wo: e a a:na dulugu sa:la:liki sab ko:lo: eyo:lo: ofolakiyo:, kalu imilig nowo: ene wiyo: Ananaias, e elo:wa ya:ga:, e dagiyo: wa:la golalikiyo:, ene siyo: o:li o:bo:ba:ki a:la:likiyo: ofowo: ba:ba: ko:lo:lab ko:lo:, ge elo:wa hamana.”

¹³ Ananaias eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Alan, ne kalu koma:lo: gi tilidabu kaluka:isale

Ya:lusalemdo: sab o:mo:lo: mogago: dimida:seno: modo: ko:lo: dabu.

¹⁴ A:la:ta:ga: e bobalo: so:mea:sen misa: kaluwa: to halaido: saefa: a:no: dia:sa:ga:, o:go: amisa:n wena ya:ga:, tilidabu kaluka:isale a:no: ta:lia:sa:ga:, dibolo aya to:loma:ni mio:.”

¹⁵ Ko:sega Alana:yo: emo:wo: a:la:sio:, “Ha:la: kaluwo: a:la:ta:ga: ene misa: kaluwo:, a:la:ta:ga: Isolael kalu o:lia:yo: tambo no:no:n wiyo: walama:ki, kalu we no:no:n da:fe alifa: ko:lo: ge elo:wa hamana.

¹⁶ E ni wiyo: widalikilo:, hida:yo: ko:li ko:lilo: ba:da:i ha:na:no:wo:, no:no:no: walama:no:” a:la:sio:.

¹⁷ A:la:fo:ko:lo: Ananias e ha:na:sa:ga:yo:, a elo: sab a:na tina:ga:, e dagiya:yo: Solo: go-lakiyo: a:la:sio:, “Nao So:l, ne Alana:yo: gelo:wa iliga:tabi mio:. Ge toga ya:len amilo:, Ya:su gelo: amilo: handalowo: a:ma: iliga:tabi mio:. Ge wa:ka o:li ba:da:sa:ga:, Godeya: Mamayo: ge amio: wa:lifoma:ki, ne gelo:wa iliga:fo:.”

¹⁸ A:la:sa:labiki, wigibo a:naka si amilo: kelego: noma: ko:lo: o:ngo: a:no: sululabiki, e o:li a:ba:ba: A:la:fo:ko:lo: e dasilia:ga: ho:na to:lolo:.

¹⁹ E ma:no: na:sa:ga:yo:, halaido:wo: o:li a:dowo:.

So:l e Godeya: mano: wido:

Ho:len nolo: So:l e tilidabu kalu nol o:lia: Damaskas amisa:n a:na sen.

²⁰ E Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya bo:bo:ge walama:ni ha:na:sa:ga:yo:, “Ya:su E Godeya: ene So:wale” a:la:liki wido:.

²¹ Kaluka:isale iyo: to man elo: widab a:no: da:da:ga:, iligakiyo: a:la:sio:, “Ya:lusalem usamilo: kaluka:isale Ya:su amilo: tilidabu ilo: mogagila:leno: kalu weyele? A:la:ta:ga: e amisa:n wenamilo: mio: we, iyo: ta:lia:sa:ga:, bobalo: so:mea:sen misa: kalulo:wa tililia: ha:na:ni a:ngaba:le?” a:la:sio:.

²² Ko:sega So:l elo: to widab a:no: mada ha:laido: fa:la:dowaki, Ya:su E Godeya:lo: Da:feyo: Kaluwo: Eka: a:la:liki hendele fanda sa:labiki, Yu kalu Damaskasdo: sen a:ma:yo:, a:ma:la:do: a:la:sa:ma:no:wo: aundo:ma dowo:.

²³ A:ma: fa:s amio:, ho:len modo:wo: ta:ta:sa:ga:yo:, Yu kaluwo: kegea:sa:ga:, So:l e sana soma:no: nenela:sa:ga: saefa:.

²⁴ Ko:sega So:l eyo: ililo: saefa: a:no: dabu. Ho:len o:lia: nulu o:lia: amio:, iliyo: amisa:n amilo: tog ha:na:sen a:namio: e ta:lia:sa:ga: sana soma:no: a:la:liki yasila:len.

²⁵ Ko:sega nulu no amio:, So:la: enedo: kudu sian kalu iliyo: e asuwa:takiyo:, asa disa:la:sa:ga:, amisa:na:lo: ilif tolo: amilo: ho: gulu nowa meya: sunda:sa:ga:, ha:sa to:lolo:.

²⁶ E amisa:n a:namilo: seno: sili alita:sa:ga:, Ya:lusalem a:na fa:la:dowa:sa:ga:yo:, tilidabu kalu a:namilo: sen a:no:lia: gasama:no: asulo: ko:sega, e Ya:su amio: hendele tilidabu a:la:bo:, iyo: mo:fanda asulo: ko:lo:, iliyo: e tagilaki e o:lia:yo: mo:gasayo:.

27 Ko:sega Banabas eyo: So:lo: asuwa:takiyo:, e iliga:felo: kalulo:wa tililia:gane. Banabas eyo: imo:wo: dinafa fanda sa:lakiyo:, So:l e Damaskas tog a:na ha:na:lana, elo: Kalu Alan ba:ba: a:no:lia:, Alana:lo: emo:lo: to sio: a:no:lia:yo: imo:wo: malolo: me. A:la:ta:ga: So:l e Damaskas amisa:na ha:na:sa:ga:, Ya:suwa: wi sa:ma:no:wo: eyo: mo:tagilaki, amisa:n amio: wida:len a:la:liki, Banabas eyo: imo:wo: a:na fanda wido:.

28 A:la:kudu meabiki, So:l eyo: i o:lia: gasaliaki, Ya:lusalem us a:namio: nanogo: egele dimidaki, So:l e Ya:suwa: wiyo: halaido: wido:.

29 So:l e Yu kalu, Gilig tolo: sa:lan i o:lia:yo: towa:yo: kego: ko:lo:, iliyo: e sana soma:no: dowo:.

30 Ao i, tilidabu nolba:yo: a:no: da:da:ga:, iliyo: e Sesalia amisa:na tililia: ha:na:ga:, Tasus amisa:n a:na hamana:ki ho:n ko:suwa iliga:fo:.

31 A:la:go:ko:lo: ho:len a:namio: tilidabu kaluka:isale, Yudia hen o:lia: Ga:lili heno:lo:, Samalia heno:lo: us a:namio: ha:sa dowaki sagala:li sen. Iliyo: Godeya: mano: dinafa kudu ha:nabikiyo:, Godeya: Mamaya:yo: ili asulo:wo: halale alitaki, kalu modo:wo: wa:ka a:kudu mio:.

Bida eyo: Ainiaso: falele alifa:

32 Bidayo: amisa:n ko:li ko:lilo:wa sia:la:ga:, tilidabu kaluka:isale Lida amisa:n amilo: seno: e ba:ba:ni ane.

33 E a:na fa:la:dowo: amio:, kalu nowo: Ainias ko:lo: e a:na galili. Ainias e ko:go:neli ko:lo:, e donayo: ola:fo: a:no: uwo:ba delen.

34 Bida e fa:la:dowakiyo:, Ainias emo:wo: a:la:sio:, “Ainias, Ya:su Kelisowa:yo: ge falele

alitab ko:lo: ge dasila:sa:ga:, geo:ndo:wo: kamboloma.” A:la:sa:labiki, wigibo a:naka Ainius e dasi.

³⁵ Lida amisa:no: a:la:ta:ga: Salon fua:lo: hen a:namilo: sen kaluka:isale iyo:, Ainius e ko:lo: falele alitab a:no: ba:da:ga:, iyo: asulo:wo: nodola:sa:ga:, Alano: kudu ane.

Bida eyo: Tabita e sowo: ko:lo: dasi alifa:

³⁶ Yoba amisa:n amio: tilidabu ga nowo: a:na sen. Ene wiyo: Tabita, ko:sega Gilig towa: sa:lakiyo:, Dokas a:la:sa:la:sen. E man nafa dimida:likiyo:, wa:feyo: kaluka:isale kelego:lo:ma a:no: ko:lo: asuwa:ta:sen.

³⁷ Ho:len a:namio: e walaf ba:la:sa:ga: sowo: ko:lo:, ene do:mo:wo: ho:no: mulu alita:sa:ga:, galala: wa:l amilo:wa dia:fo:len.

³⁸ Lida amisa:n o:lia: Yoba amisa:n o:lia:yo: ko:na:ma ko:lo:, tilidabu kaluka:isale iliyo: Bida e Lida a:na saka: a:la:da:da:ga:yo:, iliyo: kalu a:la:yo: elo:wa iliga:ta:ga:, emo:wo: ha:nolo sa:lakiyo: a:la:sio:, “O:go: ge mada nilo:wa mena!”

³⁹ A:la:sa:labiki, Bida e a:la: o:lia: ha:na:ga: fa:la:dowabikiyo:, iliyo: e tililia:ga:, galala: wa:l amilo:wa tiane. Ga sa:ba:lo: nolo: elo:wa hege kagafo:liki ya:foda:likiyo:, Tabita e o:silikilo: helebeso:g elo: dubio: a:no: Bida emo: wido:.

⁴⁰ Bida eyo: kaluka:isaleyo: tambo ha:la:ya iliga:ta:sa:ga:, e gulalu siliki Godemo: dulugu sio:. E ga sowo:lo: doba:da: nodolakiyo: a:la:sio:, “Tabita, ge dasima!” A:la:sa:labiki, ga a:no: siyo: fagela:sa:ga:, Bida e sikudu ba:da:sa:ga:yo:, e dasi asi.

⁴¹ Bida eyo: ga a:no: dagiya gasilia:ga:, dasi alifa:. A:la:dimida:sa:ga:, eyo: tilidabu kaluka:isale o:lia: ga sa:ba:lo: o:lia:yo: ho:ida:sa:ga:, ga sowo: a:no: a:ma:la: dasi sab a:la:liki imo:wo: wido:.

⁴² Elo: dimido: a:no:, Yoba amisa:n amio: sa:la:i ha:nabikiyo:, tambo dabu ko:lo:, iyo: Alan amio: modo: tilidabu.

⁴³ Bida e ho:len nolo: Yoba amisa:n a:namio:, no: do:go:fdo: dinafaya:sen kalu, Saimon e aya sen.

10

Ma:mula: kaluwo: Konilias elo:wa mio:

¹ Sesalia amisa:n a:namio:, kalu nowo: ene wiyoyo: Konilias ko:lo: e a:na sen. Eyo: Loma: ami kalu “Itali” a:la:do: sa:lan us a:namio: nanogo: dimidakiyo:, da:la:di kalu 100 a:la:fo:lo: bo:fo:lowan kalu nowo: e.

² Konilias o:lia: ene eso:lo: o:lia:ma:yo: Godeya: mano: kudu ha:na:likiyo:, iyo: ho:leno: tambo Godemo: dulugu sa:la:len. A:la:ta:ga: Yu kalu molelo:ma wa:feyo: o:mo:wo: dimia:len.

³ Ho:len no amio:, ofa:siyo: ga:lo asola dowabiki, e ho:le ba:dakiyo:, Godeya: ma:mula: kaluwo: elo:wa ya:sa:ga: a:la:sio:, “Konilias!”

⁴ A:la:sa:labiki, Konilias e ba:da:ga: tagilakiyo: a:la:sio:, “Kalu alan, o:ba?” A:la:dabu ba:dabiki, ma:mula: kaluwa:yo: emo:wo: a:la:sio:, “Gilo: dulugu sa:la:seno: a:la:ta:ga: boba kelego: ko:lo: wa:feyo: kalumo:lo: dimia:sen a:no:lo:, o:go: Godemo:lo: boba dimi o:ngo: fa:la:dowo: ko:lo:, Gode eyo: a:no: ba:dakiyo: sagalab.

⁵⁻⁶ A:la:fo:ko:lo: Saimon Bida e mena:ki, o:go: ge kalu nolo: Yoba amisa:na iliga:foma. Bida e no:

do:go:fdo: dinafaya:sen kalu, Saimon o:lia: so:lu ho:n aniba sab ko:lo:, e gelo:wa mena:ki, kalu nolo: iliga:foma.”

⁷ Ma:mula: kaluwa:yo: a:la:sa:la:sa:ga: ha:na:ga: dotabiki, Konilias eyo: ene nanogdo: dian kalu a:la:yo: a:la:ta:ga: ene da:la:di nowo: elo:wa mena:ki ho:ido:.

⁸ Konilias elo: dabu a:no: imo:wo: tambo malolo: mea:sa:ga:, i a:no: Yoba amisa:na iliga:fo:.

Bida eyo: Koniliaso: wido:

⁹ Ho:len no amio: iyo: ha:na:la:ga:yo:, amisa:no: ko:na:ma fa:la:doma:niki disi dowabikiyo:, Bida e Godemo: sa:ma:ni, a fa:sa: wa:la fa:la: ane.

¹⁰ E a:na silikiyo: maiyo:wo: alan dowabiki, ma:no:wo: so:fa:ki sa:la:sa:ga:, iyo: ma:no: so:da:lab amio: e ho:le ba:ba:.

¹¹ Eyo: ho:le ba:dakiyo:, Hebeneyo: kolaeta:sa:ga:, kelego: nowo: helebeso:g alan o:ngo: ko:lo: migif fa:la:da:in amio: ta:lidota:ga:, ololo to:lola:i tindabi ba:ba:.

¹² Helebeso:g us amio: no: ko:li ko:lilo:wo:lo:, sowa:lo:, a:la:ta:ga: o:ba: ko:li ko:lilo:, Godeya:lo: na:so:boka: a:la:likilo: saefa: a:no:lo: a:na delena ba:ba:.

¹³ A:no: ba:da:sa:ga:yo:, to nowo: a:la:sio:, “Bida, ge dasima! No: we yasala:sa:ga: maiya!”

¹⁴ A:la:sa:labiki, Bida eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Alan, ne a:la:bo: mada mo:dimidama:no:! Yu kaluwa: ele difa: usamilo: ‘Na:so:bo’ a:la:do: saefa: a:no: ne mada mo:nan.”

¹⁵ A:la:sa:labikiyo:, towo: emo:wo: wa:ka a:sa:lakiyo:, “Godeya:lo: ‘gemo:lo: we nafa ko:lo:

o:li na:bika:' a:la:do: sio: a:no:, giyo: ma:no: a:no: Godeya: siwa:l amio: mogago: a:la:likiyo: sa:la:so:bo" a:la:sio:.

¹⁶ A:la:dimida:lowo:wo: otalen fa:la:dota:ga:, wigibo a:naka kelego: a:no: a:ma:la: Hebene dia:gane.

¹⁷ Bida eyo: ho:le ba:ba: a:ma: ha:go: keda:lana, Koniliasa:lo: iliga:fo: kalu i a:no: amisa:na fa:la:dowa:sa:ga:, Saimona: ayo: keda:i ya:ga:, a elo: a:na fa:la:dowo:.

¹⁸ Iyo: a:na fa:la:dowakiyo:, "Saimon Bidayo: wiyo: saba?" a:la: ho:le dabu.

¹⁹⁻²⁰ Bida eyo: ho:le ba:ba: a:ma: ha:go: o:keda:len amio:, Godeya: Mamaya:yo: emo:wo: a:la:sio:, "Saimon, kalu otalena:yo: ge kedab ko:lo: ge dasila:sa:ga:, ha:g holona timana. I a:no: no:no:n gelo:wa iliga:fo: ko:lo: ge i o:lia: ha:nakiyo:, kele asulakiyo: ha:na:so:bo."

²¹ A:la:sa:labiki da:da:sa:ga:yo:, Bida e ha:ga tina:sa:ga:, imo:wo: a:la:sio:, "Gililo: keda:i mio:wo: ne ko:lo:, giliyo: nemo:wo: o:b sa:ma:ni mio:wo:?"

²² A:la:dabu ba:dabiki, iliyo: a:la:sio:, "Loma: da:la:dilo: bo:fo:lowan kalu Konilias eyo: nio: iliga:tabiki, gelo:wa mio:. Konilias, e man digalo: kudu ha:nakiyo:, Godeya: mano: kudu ha:na:sen ko:lo:, Yu kaluka:isale iliyo: tambo e ko:lo: wabuda:sen. A:la:ta:ga: Godeya: ma:mul kaluwo: elo:wa ya:sa:ga: sa:lakiyo:, 'Bida elo: to sa:lab a:no: gelo: da:ba:niki, e mena:ki ho:lema' a:la:sio: ko:lo: mio:."

²³ A:la:sa:labiki, Bida eyo: iyo: a:na alima:ki, a usa tililia:gane.

Iyo: alita:ga:yo:, kea:fo amio: Bida o:lia: Yoba tilidabu ao i nol o:lia: Koniliasa:lo: iliga:fo: kalu a:no:lia: iyo: a:ma:la: ha:na:ni ane.

²⁴ Ho:len imiligo: alita:ga:yo:, Sesalia amisa:na fa:la:dowo:. Konilias eyo: i a:no: mia:ib a:la:bo: asula:sa:ga:, eyo: ene so:lo: o:lia: ene milileyo: elo:wa kegenefo:liki yasilo:.

²⁵ A:la:fo:ko:lo: Bida e aya fa:la:dowabikiyo:, Konilias eyo: Bidayo: ebea:sa:ga:yo:, e wabudaki gulalu misa:fu ali.

²⁶ Ko:sega Bida eyo: e gasiliakiyo: a:la:sio:, “Dasima, nelo: kalu ge o:ngo:” a:la:sio:.

²⁷ Bida eyo: e o:lia: nenela:liki, a usa tina:ga:, kaluka:isale kegeo:wo: modo: ko:lo: sena ba:ba:.

²⁸ Bida eyo: kalu kegeo: o:mo:wo: a:la:sio:, “Yuwa: ele amio:, Yu kaluwa:yo: ha:la: kalu o:lia:yo: ualo: gasa ya:so:bo a:la:saefa:. Ele a:no: gio: asulo: ko:sega niyo: kalu nowo: ‘Godeya: siwa:l amio: e mogago:’ a:la:bo: mo:sama:ki asu-lakiyo:, Gode eyo: nemo: wido:.

²⁹ A:la:fo:ko:lo: giliyo: ne mena:ki ho:idabikiyo:, ne mo:mo:beaki mio: ko:lo:, gililo: ne mena:kilo: saga:fo: a:no: o:b dia:ni ho:ido:wo:?”

³⁰⁻³¹ A:la:sa:labiki, Konilias eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “A:ma: inali amio:,* ne ga:lowo: ofa:siyo: asola dowabikiyo:, ne aya siliki Godemo: dulugu sa:la:li sen. Wigibole a:naka kalu nowo: helebeso:g ho:lo:, siyo: funa: a:la:ma:no: a:no: nelo:wa fa:la:dowakiyo:, nemo:wo: a:la:sio:, ‘Konilias, gilo: Godemo:lo: dulugu sio: a:no:

10:26: Ilig 14.13-15, Kala 19.10   * **10:30-31:** Kelego: fa:la:dowo:lo: ba:ba: a:na a:la:ta:ga:lo: malolo: sio: we, ho:lenu: fa:la:da:in ta:ta:ga: sio:.

Godeyo: dabu. A:la:ta:ga: gilo: wa:feyo: kalumo:lo: boba dimia:sen a:no: E asulaki go:

³² A:la:fo:ko:lo: ge kalu nolo: Yoba amisa:na iliga:ta:ga:, Saimon Bidayo: nelo:wa mena:ki, sa:ma: hamana. Bida e kalu noma: aya sab. Kalu a:ma: wi a:no:lo: Saimon ko:lo:, e so:lu ho:n aniba siliki no: do:go:fo: dinafaya:li ta:sen' a:la:sio:.

³³ A:la:fo:ko:lo: ge nelo: wena mena:ki, niyo: kalu we gelo: amio: bo:e iliga:fo: ko:lo: ge mada o:li mio:. A:la:go:ko:lo: nio: o:ma Godeya: siwa:l amio: tambo kegenelia:ga:lo: sen we, Godeya:lo: gemo:lo: sama:kilo: sio: a:no:, nilo: da:ba:niki so:l.”

³⁴ A:la:sa:labiki, Bida eyo: a:la:sio:, “Niyo: o:go: fanda asulakiyo:, Gode eyo: henfelo: kaluka:isale ko:li ko:lilo: sab o:mo:wo:, mano: imilo: dimida:sen.

³⁵ Kaluka:isale abeyo:, man digalo:le dimidaki E ha:ga dowalega, Gode eyo: i o:mo:wo: sagale alita:sen. Kaluka:isale henfelo: amilo: ko:li ko:lilo:wa a:la:ta:ga:lo: mio: a:no:, Gode eyo: i o:mo:wo: a:la:dimida:sen.

³⁶ Godeya:lo: sagalo: to ko:lo: Isolael kaluka:isalemo: saga:fo: a:no: gio: asulo: ko:lo:lab. To nafa a:no: we, Ya:su Keliso e nili tambowa: Alan ko:lo:, eya a:la:ta:ga:yo: nio: Gode o:lia:yo: o:li ege doma:no:.

³⁷ Yo:n elo: ho:na to:lolan mando: wido:lo:wa a:la:ta:ga: mio:wo:, kelego: tambo Ga:lili hena mo:mo:dakilo:, Yudia hen amio:lo: dimido: a:no: gio: asulo:

³⁸ Niyo: a:no: ko:lo: sio:. Ya:su, Nasala:t

kalu e, Gode eyo: da:fea:sa:ga:yo:, ene ha-laido: o:lia: Ene Mama o:lia:yo: dimi ko:lo:, Ya:su e, Gode o:lia: ilikiyo:, man nafa dim-ida:liki sia:len. A:la:ta:ga: eyo: kaluka:isaleyo: Sa:da:na:ya: bo:fo:likilo: dikidia:sen a:no: sili al-ifelo:

³⁹⁻⁴⁰ Elo: Yuwa: hen o:lia: Ya:lusalem amisa:n amilo: dimido: a:no: nio: ba:ba: ko:lo: asulo:. A:la:ta:ga: tif amio: iliyo: e i malana alula:sa:ga: sana sowo: ko:sega, ho:len otaleno: ta:ta:sa:ga:, Gode eyo: e a:ma:la: a:dasi alita:ga:, kalu nolbo:wo: hendele bo:ba:ki ta:fo:

⁴¹ Ya:su e ko:lo: dasili a:no:, kalu tambowa:yo: mo:ba:ba: ko:sega, Godeya:lo: tamin amilo: da:feyo: kalu nolba: ba:ba:. Da:feyo: kalu a:no: ni ko:lo:, Ya:suwo: dasila:sa:ga: ilikiyo:, negele siliki ma:n o:lia: ho:n o:lia:yo: na:len.

⁴² Kaluka:isale mela:no:lo: o:lab o:lia: dane ane o:lia:lo: alobanama:no:wo:, Gode eyo: Ya:su ko:lo: da:fe alifa:ka: a:la:bo:, niliyo: nolbo: wida:melea:ki salifa:.

⁴³ Tamin amio: dinali sa:lan kalu tambowa:yo: Ya:su ko:lo: sa:lakiyo: a:la:sio:, ‘Kaluka:isale abeyo: eya tilida:dalega, Ya:su Keliso a:ma: wiya ilikiyo:, Gode eyo: mogago: ililo:wo: ga:lila:ma:ib.’ ”

⁴⁴ Bida e to a:no:ko: o:sa:la:lana, Godeya: Ma-mayo: kaluka:isale tolo: da:da:lab ilo:wa tinda:ga: dowo:.

⁴⁵⁻⁴⁶ Godeya: Mamayo: Yu kaluma i amio:lo: dowo:sa:ga:, iyo: to ko:li ko:lilo: sa:laki, Godeya:

10:41: Luk 24.42-43, Ilig 1.8

10:42: Ilig 17.31, 1Bid 4.5

10:43:

Ais 53.5-6, Jer 31.34, Ilig 2.38

10:44: Ilig 11.15, 15.8

10:45-46:

Ilig 2.4, 19.6

wiyo: dulugu sio:. Ililo: sa:lab a:no: Yoba a:la:ta:ga:lo: Yu tilidabu kalu, Bida o:lia:lo: mio: a:no:, iliyo: da:da:ga:yo: iligo:.

⁴⁷ A:la:gabiki, Bida eyo: a:la:sio:, “Kaluka:isale i we Godeya: Mamayo: nililo: di o:ngo: di ko:lo:, kalu nolba:yo: i we ho:na to:loma:no:wo: mo:ka:ma:ib.”

⁴⁸ A:la:go:ko:lo: Bida eyo: iyo: Ya:su Kelisowa: wiya iliki ho:na to:loma a:la:sa:labiki ho:na to:lolo: ko:lo:, iliyo: Bida e ho:len nolo: i o:lia: o:doma:ki dabu ba:ba:.

11

Bida elo: dimido:wo: Ya:lusalem kalumo:wo: malolome

¹ Iliga:felo: kalu o:lia: tilidabu kalu Yudia hen amilo: sen nol o:lia:yo:, Yu kaluma nolo: Godeya: towo: tilidabuka: a:la:sa:labi dabu.

²⁻³ A:la:fo:ko:lo: Bida e Ya:lusalem ha:na:ga: fa:la:dowabikiyo:, tilidabu kalu do:go:fo: hege gedee: iliyo: Bidamo:wo: gadi sa:laki a:la:sio:, “Ge do:go:fo: mo:hege gedee: kaluwa: aya siliki, ma:no: gegele na:len.”

⁴⁻⁵ A:la:sa:labiki, Bida eyo: dimido: fa:la:dowo: o:leaumbo: kalu imo:wo: tambo fanda sa:laki a:la:sio:, “Ne Yoba amisa:na siliki dulugu sa:la:len amio:, ne ho:le ba:dakiyo:, Hebeneyo: kolaeta:sa:ga:, kelego: nowo: helebeso:g alano: o:ngo: ko:lo: migif fa:la:da:in ami ta:lidota:ga:, ololo to:lola:i tindabi ba:ba:.

⁶ Helebeso:g us amio: no: fofowolo:, no: mo:fofo:wo:lo:, sowa:yo:lo:, o:ba:yo:lo: ko:li ko:lilo:

Godeya:lo: na:so:boka: a:la:likilo: saefa: a:no: a:na delena ba:ba:

⁷ A:no: ba:da:sa:ga:yo:, to nowo: a:la:sio:, ‘Bida, ge dasima! No: we yasala:sa:ga: maiya!’

⁸ A:la:sa:labiki, niyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, ‘Alan, ne a:la:bo: mada mo:dimidama:no:! Yu kaluwa: ele difa: usamilo: “Na:so:boka:” a:la:do: saefa: a:no: niyo: mada mo:na:sen.’

⁹ A:la:sa:labikiyo: to nowo: nemo:wo: wa:ka a:sio:, ‘Godeya:lo: gemo:lo:, “we nafa ko:lo: o:li na:bika:” a:la:do: sio: a:no:, giyo: ma:no: a:no: Gode siwa:l amio: mogago: a:la:likiyo: sa:la:so:bo’ a:la:sio:.

¹⁰ A:la:dimida:leno: otalen fa:la:dota:ga:, wigibo a:naka kelego: a:no: Hebene halona a:ma:la: susu:luliabi ba:ba:.

¹¹ Wigibo a:naka, kalu otalen, Konilias elo: Sesalia a:la:ta:ga:lo: iliga:fo: a:no: a nilo: sen a:na fa:la:dowo:.

¹² A:la:ta:ga: Godeya: Mamaya:yo: nemo:wo: a:la:sio:, ‘Ge i o:lia: ha:nakiyo:, kele asula:likiyo: ha:na:so:bo’ a:la:sio:. A:la:ta:ga: tilidabu kalu do:go:fela:fo: we ne o:lia: ha:na:sa:ga:, Koniliasa: a usa ane.

¹³ Konilias eyo: elo: amilo: fa:la:dowo: a:no: nemo:wo: a:la:malolo: meabe. Ma:mul kaluwo: Koniliasa: aya fa:la:dota:ga: ilikiyo:, emo:wo: a:la:sio:, ‘Saimon Bida a:no: wena mena:ki, o:go: giyo: kalu nolo: Yoba amisa:na iliga:foma.

¹⁴ Eyo: to nafayo: gimo:wo: sa:ma: mia:ib ko:lo:, gi o:lia: gi ayamilo: so:lo: sab a:no:lo: a:ma:la: gasiliakilo: nafale mesa:no: to a:no: walama:ib.’

¹⁵ Ma:mul kaluwa:yo: to a:no: Koniliasmo:wo:

sio: ko:lo:, ne a:na ha:na:sa:ga:yo:, niyo: towo: halaido: mo:mo:da wida:sen amio:, Godeya: Mamyayo: tamina nilo: amilo: mio: aumbo:, ilo: amio:lo: a:la:ka mio:.

¹⁶ A:la:gabikiyo:, niyo: Ya:suwa:lo: nimo:lo: tamin amilo: sio: a:no: a:asulo:. Eyo: tamin amio: a:la:sio:, ‘Yo:na:yo: ho:ndeya to:lola:len ko:sega o:go: giliyo: Godeya: Ene Mamaleya to:loma:ib.’

¹⁷ Tamin amio: nio: Ya:su Kelisowa tilida:dabikilo: Godeya:lo: boba nimo:lo: dimi a:no:, o:go: imo:wo:lo: dimi ko:lo:, Godeya:lo: dimidab a:no: niyo: waga ka:ma:no:wo:?” Bida eyo: a:la:sio:.

¹⁸ Yu amilo: tilidabu kaluka:isaleyo: to a:no: da:dakiyo:, iyo: wa:kabiyo: mo:kele asulaka, Godeya: wiyo: ko:lo: dulugu sa:lakiyo: a:la:sio:, “O:go: Yu kaluka:isalema i a:no:lo: asugo: nodola:sa:ga: mela:no:wo: dima:ki, Gode eyo: fogo: hendele dimilo:ka:” a:la:sio:.

Antio:g kaluka:isaleyo: Keliso dowo:

¹⁹ Sitifendo: sa:ndab ho:len a:namio:, hida:yo: alan fa:la:dowo: a:ma: ilikiyo:, tilidabu kaluka:isaleyo: dalalelia:ga:, nolo: Fonisia hen a:na, nolo: Saibulus hen a:na, a:la:ta:ga: nolo: Antio:g amisa:n a:na ane. Iyo: ha:na:siakiyo:, Godeya: to nafayo: Yu kaluka:isalemo: ka wida:li ane.

²⁰ A:la:ta:ga: Saibulus o:lia: Sailini amilo: tilidabu kalu nolo: Antio:g amisa:na ha:na:siakiyo:, Ya:su Alana: to nafa a:no:, Yu kaluka:isalema imo:wo:lo: wido:.

21 A:la:fo:ko:lo: Alana: halaido:wo: i amio: asulo:wa dofo:liki wido: ko:lo:, kaluka:isaleyo: modo: ko:lo: tilida:da:sa:ga:, Ya:su Alan e ko:lo: kudu ane.

22 Amisa:n a:namilo: fa:la:dowo: a:no: Ya:lusalem tilidabu kaluka:isaleyo: dabu ko:lo:, iliyo: Banabaso: Antio:g a:na iliga:fo:.

23 E a:na fa:la:dowaki ba:ba:yo:, Godeya:lo: kaluka:isaleyo: asuwa:takilo: ha:fo: disa:la:lab a:no: ba:da:ga:yo:, e sagalakiyo:, iyo: Alan o:lia: tambo ege dowaki, asugo: himuwa oga:dita:ga: doma:ki, eyo: towo: halale salifa:.

24 Banabas e kalu nafa, a:la:ta:ga: tilidabu elo:wo: halaido: a:la:ta:ga: Godeya: Mamayo: eyamio: wa:lifo:liki wido: ko:lo:, kaluka:isale modo:wo: asugo: nodola:sa:ga:, Ya:su Alan e ko:lo: kudu ane.

25-26 A:la:ta:ga: Banabas e So:l kelema:ni ane. E Tasus amisa:n a:na ha:na:sa:ga:, So:lo: a:na galili ko:lo:, Antio:g amisa:na a:ma:la: tililia: mio:. A:la:yo: dona imiligo: tilidabu kaluka:isale o:lia: silikiyo:, kaluka:isale modo:mo: wida:len. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale a:namilo: sen a:ma:yo: Ya:sulo: kudu ha:nab kaluka:isale a:no: “Keliso kaluka:isaleka:” a:la:liki Antio:g a:na mo:mo:da wikilo:.

27 Ho:len a:ma: imilib amio:, Godeya: tolo: dinali sa:lan kalu nolo: Ya:lusalem a:la:ta:ga: Antio:g a:na ane.

28 Kalu i a:no:, nowo: wiyo: Agabus ko:lo: Godeya: Mamaya: halaido:wo: eya dowaki ho:le ba:dakiyo:, e kalu kegeo: siwa:la kagayaki

a:la:sio:, “Henfelo: wenamio: maiyo:wo: alan fa:la:doma:ib” a:la:sio:. Eyo: a:la:saefa: ko:lo:, Kalodius e Lom hendo: bo:fo:lab ho:len a:namio:, dinali sio: a:no: hendele fa:la:dowakiyo:, maiyo:wo: alan dowo:.

²⁹ A:la:fo:ko:lo: tilidabu kaluka:isale iliyo: towo: saetakiyo:, moleyo: enedo: asulab au kegea:sa:ga:yo:, Yudia hen amilo: ao i sab nolo: asuwa:fa:niki kegeo:.

³⁰ Kegea:la:ga:, Ya:lusalem misa: kalulo:wa dia:hamana:ki, Banabas dia: So:l dia:yo: a:na iliga:fo:.

12

Ha:lod eyo: Ya:ma:so: sa:nda:sa:ga:, Bidayo: dibolo aya to:lolo:

¹ O:g ho:len a:namio:, Misa: kalu Ha:lod eyo: tilidabu kaluka:isale nolo: mogagima:no: a:la:likiyo: towo: saefa: ko:lo:, iyo: ta:lia:sa:ga: dibolo aya disalifelo:.

² A:la:dimida:likiyo:, eyo: Yo:na: ao, Ya:ma:so: a:na helebesi sambowa: sana sowo:.

³ Ma:n mošo dowo:fa:lo: na:sen ho:len a:no: fa:la:dowabikiyo:, Ha:lod elo: dimido: a:no: Yu kalu iyo: da:daki sagalo: ko:lo:, Ha:lod eyo: ililo: sagalab a:no: ba:da:sa:ga:yo:, Bida elo: a:na ta:li.

⁴ Bida e ta:lia:sa:ga:, dibolo aya to:lo alita:ga:yo:, e bo:fo:melea:ki, da:la:di kalu do:la:ta:ga: do:go:fela:fo:wo: da:fea:sa:ga:, kalu fa:la:da:in fa:la:da:in a:la:bo: yasilima: ya:melea:ki, aloba:da:sa:ga: ta:felo:. Tinio: Asulo: Ma:no:lo: ma:no: ho:len a:no: edabikiyo:, Ha:lod eyo:

Bida e a:na sili alitaki, kaluka:isale siwa:la mo:walilima:no: asulo:.

⁵ A:la:go:ko:lo: Bida e dibolo aya ta:li sabiki, tilidabu kaluka:isale iyo: aya silikiyo:, Bidayo: mada asuwa:foma:ki, Godemo: halaido: dulugu sa:la:li sen.

Godeya: ma:mul kaluwa:yo: Bidayo: sili alifa:

⁶ Bidayo: mo:walilima:no: ho:lenu: o:fa:la:doma:nigabikiyo:, nulu a:namio: e dibolo aya ali. E sa:ni a:la:ya: galolo: ko:lo: da:la:di kalu a:la:ma: alaba delen a:la:ta:ga: nolo: toga yasisen.

⁷ Wigibole a:naka, Alana: ene ma:mul kaluwo: Bidalo:wa handalowo: ko:lo:, dibolo a us a:no: ho:lenu: ho:lelia: difa:. Ma:mul kaluwa:yo: Bidaya: o:fo:fa besega:takiyo: a:la:sio:, “Ge bo:bo:ge dasima.” A:la:sa:labikiyo:, sa:ni ko:lo: Bidaya: dagi amilo: galolo: a:no: ene asulo:ka a:duali.

⁸ A:la:ta:ga: ma:mul kaluwa:yo: emo:wo: a:la:sio:, “Ge go:non yafuwo: ba:la:sa:ga:, budiyo: sa:ga:lema.” A:la:sa:labiki Bidayo: a:la:dimida:sa:ga: dotabikiyo:, ma:mul kalu eyo: wa:ka a:la:sio:, “Hido: so:go: sa:ga:la:sa:ga:, ne kudu mena” a:la:sio:.

⁹ Bida e ma:mul kalu ha:nab au kudu ha:naki, dibolo ayo: ta:ta:ga: handalowo:. Ko:sega eyo: ma:mul kaluwa:lo: dimido: a:no: hendele gab a:la:bo:, e mo:dinafa asulakiyo:, ofo gaba:le a:la:asulo:.

¹⁰ A:la:yo: ha:nakiyo:, da:la:diya:lo: bo:fo:len agelo: tinio:, a:la:ta:ga: andebo:lo: tininita:ga:, tog amisa:n amilo: ha:na:sen go:fo: kiya:lo: ifa:

a:na fa:la:dowabikiyo:, tog a:no: ene asulo: ko-laetabiki, a:la:yo: tog a:naka handalota:ga:, ida:ni ka ha:na:ga:, tog so:go:fa fa:la:dowakiyo:, ma:mul kaluwo: a:na kelege dowo:.

¹¹ Ma:mul kalu e kelege dowabikiyo:, Bida e amilo: dimido: a:no: asulakiyo: a:la:sio:, “Dimido: we mada hendelo:b a:la:asulo:l. Ha:loda: ene halaido: Yu kaluwa:yo:lo: nemo:lo: dimidama:no: a:no:lo: kata:foma:ki, Alana: ene ma:mul kaluwo: nelo:wa iliga:fo: ko:lo:, eyo: ne sili alifa:.”

¹² Bidayo: a:no: asula:sa:ga:, kaluka:isalelo: kegean a a:na ane. Iyo: Yo:n Maga: ene ano Mali-aya: aya kegenefo:liki Godemo: dulugu sa:la:lab ko:lo:, Bida e a:na ane.

¹³ Bidayo: ha:na:ga:, ha:la: amilo: tog ifa: a:no: godogodolabiki, nanog dian ga, Loda, e da:da:ga:, tog a:no: e kolama:ni ane.

¹⁴ Loda eyo: Bidaya: daganko: da:da:sa:ga:yo:, e sagalo:wo: alan dowaki, tog kolama:no:wo: ba-balela:sa:ga:, e a:ma:la: aya ha:na:sa:ga: a:la:sio:, “Bida e ha:la:ya a:lab.”

¹⁵ A:la:sa:labikiyo:, iliyo: emo:wo: a:la:sio:, “Ge no:nolai sa:lab!” Ko:sega eyo: to a:no: hendele wa:ka halale a:sa:labikiyo:, iliyo: a:la:sio:, “Ko, Bida: ene ma:mul kalu ko:lo: mio:wa:le?” a:la:sio:.

¹⁶ Iyo: a:la: nenelelabikiyo:, Bida eyo: tog ifa: a:no: godogodo a:la:fo:ko:labiki, iliyo: togo: a:na koda:sa:ga:, Bida e ko:lo: ba:dakiyo: iligi sagalo:.

¹⁷ Bida eyo: iyo: ha:sa mesea:ki, dagiya: da:fea:sa:ga: hela:tabiki, Alana:lo: e ko:lo: dibolo aya a:la:ta:ga:lo: sili alifa: a:no: imo:wo: malolome. A:la:ta:ga:yo: imo:wo: a:la:sio:, “To we Ya:ma:s o:lia: tilidabu kaluka:isale nol o:lia:mo:wo:

malolomea:bi.” A:la:sa:la:sa:ga:yo:, e hen nowa ane.

¹⁸ A:la:dimido: ko:lo:, kea:fowo: da:la:di kalu iliyo: Bida e waga kelege dowo:wa:le a:la:liki, iyo: kele asulakiyo: mada babale dowo:.

¹⁹ Ha:loda: ene nanog dian kaluwo: Bidayo: kelema:ni hamana:ki sio: ko:sega, iliyo: mo:galili ko:lo:, Ha:lod eyo: da:la:di kalu Bidalo: bo:fo:len o:mo:wo: wa:ka dabu ba:da:sa:ga:, iyo: yasala:ma:no: saefa:. A:la:ta:ga: Ha:lod e Yudia heno: ta:ta:sa:ga:, Sesalia amisa:na mesa:ni ane.

Ha:lod e sowo:

²⁰ Ha:lod eyo: Taya kaluka:isale o:lia: Saido:n kaluka:isale o:lia:mo:wo: gadio:wo: alan dowa:sen. Ko:sega iliyo: ma:no:wo: Ha:loda: hena a:la:ta:ga: dia:sen ko:lo:, Ha:lod o:lia:yo: giso: mo:dia:li mesa:no: a:la:asulaki, iyo: kegea:sa:ga: Ha:lod o:lia: nenelema:no: a:la:liki togo: kedo:. A:la:go:ko:lo: Balastus e Ha:loda: ene nanog dian kalu digalo:le nowo: e ko:lo: e i o:lia: ko:le nenela:la:ga:, e o:lia:yo: asugo: imilise dowabiki, iyo: asuwa:fa:no: a:la:li saefa:.

²¹ Tolo: nenelema:no:lo: saefa: ho:len a:namio:, Ha:lod e misa: kaluwa: so:go: ka:la:sa:ga:, i fofodo: nafa a:na asifo:liki, kalu kegeo: o:mo:wo: towo: halaido: sio:.

²² To sa:lab a:no: da:da:sa:ga:yo:, e sagalema:kiyo:, iliyo: halale sa:la:likiyo: a:la:sio:, “To elo: sa:lab ko, kaluwa: mego:fa: sa:labaka:yo: to elo: a:ma:yo: godeya:lo: sa:lan augabo:.”

²³ A:la:sa:labiki Ha:lod e Godeya: wiyo: mo:dulugu sa:labiki, wigibole a:naka Godeya:

ma:mul kaluwa:yo: e walaf mogago: dima:ki golo: ko:lo:, e fesa: na:i ha:na:la:ga: sowo:.

²⁴ Ko:sega ho:len a:namio: Godeya: towo: halaido: fa:la:dowaki, kaluka:isaleyo: asulo:wo: modo: nodola:i ane.

²⁵ Banabas o:lia: So:l o:lia:yo: Ya:lusalemdo: nanog dia:leno: ililita:ga:yo:, Antio:go: a:ma:la: ha:nakiyo:, Yo:n Mak o:lia: tililia:gane.

13

Banabas o:lia: So:l o:lia:yo: da:fea:sa:ga: iliga:fo:

¹ Antio:g sa:s a:namio:, dinali sa:lan kalu nol o:lia: a:la:ta:ga: widan kalu nol o:lia:yo: a:na elen. Kalu i a:no: nowo: wiyo: Banabas, nowo: Simeon ene wiyo: nowo: Nigal,* nowo: Lusius e Sailini kalu, nowo: So:l, nowo: Manain, e so:wa o:ilikiyo:, gamani misa: Ha:lod o:lia: anayo:.

² Iyo: ma:no:lo: mo:nakiyo: Godemo: dulugu sa:la:len amio:, Godeya: Mamaya:yo: imo:wo: a:la:sio:, “Banabas dia: So:l dia: we, ni nanogo: dima:ki da:feyo: ko:lo:, giliyo:lo: a:la:yo: tililia:ga: da:fema.”

³ Mamaya: a:la:saefa: ko:lo: iliyo: ma:no:wo: mo:naki, Godemo: dulugu sa:la:sa:ga:yo:, ili dagiyo: a:la:ma: wa:la dia:ta:sa:ga:, a:la:yo: a:na iliga:fo:.

Saibulus amio: Banabas dia: So:l dia:ma:yo: mano: wido:

⁴ A:la:fo:ko:lo: Banabas dia: So:l dia:yo:, Godeya: Mamaya: iliga:tabiki, a:la:yo: Selusia amisa:na

---

12:24: Ais 55.11   **12:25:** Ilig 11.29-30, 15.37   * **13:1:** Nigel wi a:ma: ha:go: “Heyo:.”   **13:2:** Ilig 9.15   **13:3:** Ilig 6.6

a:la:ta:ga:yo: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Saibulus ho:na:lo: hegefa: hen a:na ane.

⁵ Yo:n Mak a:no: a:la:yo: asuwa:foma:ki, egele ha:na:sa:ga:, Salamis amisa:na fa:la:dowakiyo:, Godeya: mano: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen a a:na wida:li sia:len.

⁶⁻⁸ Iyo: hen ho:na:lo: hegefa: us a:na sia:la:ga:, Bafos amisa:n a:na fa:la:dowo: amio:, Yu amilo: madalilo: dinali sa:lan kalu nowo: Ba-Ya:su e a:na galili. Madalilo: fofalo: dimida:sen kaluwo: e ko:lo:, Gilig to amio:, kalu a:no: Elimas a:la:wikilo:, mo:wo: Gilig to amilo: Elimas a:la:do: sa:lab a:ma: ha:go: we, fofalo: dimidan kalu. Hen a:namilo: gamani misa: kalu, Segius Fo:lus, e asulo:lo: di kalu ko:lo:, e Godeya: towo: da:ba:no: asula-biki, Banabas o:lia: So:l o:lia:yo: elo:wa walama: mena:ki saga:fo:. Ko:sega fofalo: dimida:sen kalu a:ma:yo: e mili ko:lo:, Banabas dia: So:l dia:mo:wo: gis dowaki, misa: kaluwo: asugo: mo:nodoma:ki, man walama:no:wo: e ko:lo:.

⁹ A:la:go:ko:lo: So:l, e wiyo: nowo: Fo:l, Godeya: Mamayo: e amio: wa:lifo:liki, Elimas eko: sikudu bo:fo:likiyo: towo: a:la:sio:,

¹⁰ “Ge mada Sa:da:na:ya: inso: ko:lo:, man digalo: o:lia:lo: gisdo: dowo:seno: ge. Ge madalilo: dikili sa:lan man ko:li ko:lilo: a:no: gi asulo:wa wa:lifo:liki, Godeya: to nafa digalo:lo: sa:lab a:no: gi da:la:li sa:la:sen.

¹¹ A:la:fo:ko:lo: Godeya: halaido:wa:yo: ge sa:ndalikiyo:, gi siyo: ko:n dowaki, ofo: gelo: mo:ba:ba: ka a:la:ga:, ho:len nolo: o:doma:ib” a:la:sio:. Wigibole a:naka, Elimasa: siyo: funa:laki

sololiabiki, eyo: kalu nolo: e gasilia: hamana:ki, keda:i ane.

¹² A:la:gabiki, misa: kalu a:ma:yo: dimido: fa:la:dowab a:no: ba:dakiyo:, e Godeyo: a:na tilid-abu. Mo:wo: Alana: to man ko:lo: widab a:namio: e mada alan iligo:.

A:la:yo: Bisidia hen amio:, Antio:g amisa:na mano: wido:

¹³ Fo:l o:lia: kalu a:la: e o:lia:lo: mio: a:no:, Bafos amisa:no: ta:ta:ga:, ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Bafilia hena ha:na:sa:ga:, Bega amisa:na fa:la:dowo:. Amisa:n a:na dota:ga:yo:, Yo:n Mago: a:la:yo: ta:ta:ga:, a:ma:la: Ya:lusalem ane.

¹⁴ Kalu a:la:yo: Bega a:na ta:ta:ga: aneyo:, Bisidia hen amio: Antio:g amisa:n a:na fa:la:dowa:sa:ga:, Ha:fo:lo: Dowan ho:lenu: dowabiki, Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya tina:ga: sen.

¹⁵ Kalu noma:yo: Mo:sa:sa: ele sa:sa:lo: o:lia: dinali sa:lan kaluwa:lo: to sa:sa:lo: a:no:lia: agela:sa:ga:yo:, alo: bo:fo:lowan kalu i a:ma:yo: a:la:mo:wo: towo: saga:taki, “Nao i, ga:go: to mano: kaluka:isaleya: asulo: halale alitakilo: sa:ma:no:wo: da:labolalega, ga:ino:lo: sa:ma:ni mena” a:la:liki saga:fo:.

¹⁶ Fo:l e dasilia:sa:ga: kagayakiyo:, iyo: ha:sa mesea:ki dagiya: da:fea:sa:ga: hela:tabikiyo:, imo:wo: a:la:sio:, “Isolael kalu o:lia: Yu kaluma Godelo: wabuda:len a:no:lia:yo: gio: to we dabuma!

¹⁷ Isolaela: Gode eyo: nili ma:mu iyo: da:feyo: ko:lo:, iyo: Isib a:na sen amio: modo:

fa:la:doma:kiyo: dinafa bo:fo:la:ga:yo:, ene
halaido:wa: Isibdo: seno: ta:ta:ga: tililia:mio:.

¹⁸ A:la:ta:ga: iyo: kalaleli hen amilo: donayo:
do:la:fo: fa:la:da:indo: sia:len a:namio:, Gode eyo:
man mogago: ililo: dimida:lab a:no: e ha:sa iliki,
tili dofo: ha:na:len.

¹⁹ A:la:ta:ga: Ka:ina:n hen a:na ha:na:ga:
fa:la:dowakiyo:, Gode eyo: hendo: biso: so:lo:
doma:la:fo: sen a:no: yasa danela:sa:ga:, hen a:no:
kaluka:isale enedo:le o:mo: dima:ki dimi.

²⁰ A:la:do: dimida:leno:, donayo: 450 a:la:fo:wo:
gulula:.

“A:ma: fa:s amio:, Gode eyo: ilo: dinafalo:
bo:fo:mela:no: kalu nolo: imo:wo: dimia:li
a:la:likilo: mio:wo:, dinali sa:lan kalu Samuel
elo: fa:la:dowo:wa edo:.

²¹ Ho:len a:namio:, iliyo: ilo: bo:fo:mela:no:
misa: kalu alan nowo: doma:no: asulakiyo:,
Godemo: ha:iyabiki, Gode eyo: Ba:nsamena: e
ma:mui us a:namio: nowo: Kisa: inso:wo: So:lo:
a:na da:feyo: ko:lo:, elo: bo:fo:leno: donayo:
do:la:fo: fa:la:da:in dowo:.

²² A:la:ta:ga:yo: Gode eyo: So:l e dugula:sa:ga:,
Da:ibid e Isolael misa: kalu alan ta:fo:. Gode eyo:
Da:ibid dia:no: sa:lakiyo: a:la:sio:, ‘Ya:siya: so:wa
Da:ibid we, ne ba:da:sa:ga: da:feyo:.. Kalu nemo:lo:
mada sagale alita:seno: e ko:lo:, nilo: emo:lo:
dimidama:kilo: asulab a:no: eyo: tambowo: dim-
idama:ib’ a:la:sio:.

²³ Kalu wema: e ma:mu i ta:i ha:na:nigab a:na
a:la:ta:ga:yo: Isolaeldo: a:ma:la: gasilia:no:wo:,

13:18: Nam 14.34, Lo 1.31-32   **13:19:** Lo 7.1, Jos 14.1   **13:20:**
Het 2.16, 1Sam 3.20   **13:21:** 1Sam 8.5,19, 10.20-24   **13:22:** 1Sam
13.14, 16.12, Song 89.20   **13:23:** 2Sam 7.12-16

Godeya:lo: dinali sio: aumbo:, Ya:suwo: a:na fa:la:dowo:.

²⁴ Ya:suwo: o:semo:fa:la:dowo: amio:, Yo:n eyo: Isolael kaluka:isaleyo: asugo: nodola:sa:ga:, ho:na to:loma:nikiyo:, iyo: tambomo:wo: mano: a:na wida:len.

²⁵ Yo:na:lo: nanog dia:lenu: elema:nikiyo:, eyo: a:la:sio:, ‘Giliyo: ne kalu o:b a:la:asulaya? Ne gililo: yasila:len kalu o:mba. E ni fa:sa mia:nigab. Niyo: e budi sa:ga:lo: amilo: me ko:lo: melealifa: a:no: ni fagela:ma:no:wo: mo:ililo:’ a:la:sio:.

²⁶ “Nao i, Ablahama: ema:mu i o:lia: Yu kaluma Godelo: wabuda:len o:lia:yo:, gio: tambo dabuma. Nilo: a:ma:la:lo: gasili to nafa a:no: Gode eyo: nimo:wo: sama:kiyo:, nilo:wa iliga:fo:.

²⁷ Ya:lusalem kaluka:isale o:lia: ini misa: kalu o:lia:yo: Ya:su e a:ma:la:do: gasilia:no: kalulo:b a:la:bo: mo:fanda asulo:. A:la:ta:ga: iliyo: Ha:fo:lo: Dowan ho:lenu: tambo a:namio:, dinali sa:lan kaluwa:lo: to sa:sa:lo: a:no: agela:likiyo:, to a:ma: ha:go:lo: mo:dinafa asulo:. Ko:sega Yu iliyo: Ya:su e sana sowo: a:namio:, dinali sa:lan kaluwa:lo: to sa:sa:lo: a:no: a:na ilili alifa:.

²⁸ Iliyo: Ya:suwa:lo: mogago: dimido: kudu sa:lakilo: sa:ma:no:wo: nowo: mo:ba:ba: ko:lo:, iliyo: Failat eyo: e sana soma:ki susio:.

²⁹ Iliyo: Godeya: to sa:sa:lo: aumbo: dimida tandala:sa:ga:, iliyo: i malana amilo: dehedo: a:no: tagalia:sa:ga:, u no:no:lo:wa dia:gane.

³⁰ E sowo: ko:sega, Gode eyo: e a:ma:la: dasi alifa:.

³¹ A:la:dimidabikiyo:, kaluka:isale e o:lia:lo: tamin amilo: Ga:lili a:la:ta:ga:lo: Ya:lusalem amilo: sia:lowan a:ma:yo:, Ya:su e ho:len nol amio: galilia:sa:ga:yo: ba:da:len. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale i a:ma:yo: inin siya:yo: ba:ba: ko:lo:, o:go: iliyo: Isolael kaluka:isalemo:wo: wida:lab.

³²⁻³³ “Gode eyo: nili ma:mu imo:lo: tamin amilo: dinali sio: a:no:, o:go: inin ma:mu i nimo:wo: ilili alitakiyo:, Ya:suwo: dasi alifa: ko:lo:, na:no: to nafa we gimo:wo: a:na wido:l. Gisalo: bugo:, heb andeb a:namio: a:la:sa:sa:lo:,
 “‘Ge na: So:wa dowab.

O:go: ne gi go:l dowo:l’ a:la:sa:sa:lo:.

³⁴ Ya:suwo: sowa:sa:ga: a:labiki, Gode eyo: e a:ma:la: dasi alifa: ko:lo:, tif amio: e do:mo:wo: mada mo:hesema:ib. A:la:fo:ko:lo: Gode eyo: a:la:sio:,

‘Niyo: Da:ibidmo:lo: dinali sio: a:no: gimo: dimiakiyo:, gio: nafa halaido: mesea:ki sa:ma:nigo:l.’

³⁵ A:la:ta:ga: Gisalo: sa:sa:lo: no amio: a:la:sio:, ‘Giyo: go:no:ndo: da:feyo: kalu a:no: o:ido: amio: mo:hesema:ki ta:fa:no:’ a:la:sio:.

³⁶ “Da:ibid e Godeya:lo: to saefa: a:no: kudu ha:na:la:ga: sowabiki, e ma:mu ilo: dane anelo: o:ido: aniba o:ido: ko:lo: elo: a:na hese ane.

³⁷ Ko:sega sowo: kalu ko:lo: Godeya:lo: o:ido: amilo: dasi alifa: a:no: ene do:mo:wo: mo:hese ane.

³⁸ “A:la:fo:ko:lo: ni nao i, na:no: to we gimo:wo: a:la:wido:l. Ya:su we nili mogago: dila:ma:niki mio: a:la:asuluma.

³⁹ Ya:su wema:yo: kaluka:isale abeyo: e amilo: tilida:dab a:no:, ili mogago:wo: dila:sa:ga:, digalo: kaluka:isale wikilaki ga:li ta:fa:ib. Mo:sa:sa: ele saefa: a:ma:yo: a:la:bo: mada mo:dimidan ko:sega kalu wema: dimido:.

⁴⁰ Dinali sa:lan kaluwa:lo: tamin amilo: bugo: amilo: hagugo: to sa:sa:lo: we, gi amio: fa:la:dowabena:ki, dinafa dowa:bi.

⁴¹ Dinali sa:lan kaluwa:yo: Godeya: towo: dia:sa:ga:yo: a:la:sa:sa:lo:,
 “‘Dio:ge sa:labdo: kalu gio: dabuma! Gio: molo asula:sa:ga:yo: soma:ib.

Mo:wo: o:g ho:len gilo: sab wenamio:,

niyo: nanog ko:li nowo: dimidama:no: ko:lo:,
 kalu nolba:yo: a:no: ko:lo: gimo:wo: malolome kibo:bowo:,
 giliyo: to a:no: mo:tili da:babe.’ ”

Fo:l eyo: a:la:sio:.

⁴² Fo:l dia: Banabas dia:yo: towo: sa:la:sa:ga: ha:na:nigabikiyo:, kalu kegeo: a:ma:yo: a:la:yo: Ha:fo:lo: Dowan ho:len no amio: tamin amilo: man wido: a:no: wa:ka walama:ki dabu ba:ba:.

⁴³ Fo:l dia: Banabas dia:yo: tolo: wida:sen ayo: ta:ta:ga: ha:nakiyo:, Yu kaluka:isale o:lia: Yu kaluma Godelo: wabuda:len a:no:lia: egele tola:i ha:nakiyo:, imo:wo: a:la:sio:, “Gode eyo: asuwa:fa:ib ko:lo:, gio: E ko:lo: dinafa kudu ha:na:bi” a:la:sio:.

⁴⁴ Ha:fo:lo: Dowan ho:len nowo: fa:la:dowabikiyo:, amisa:n kaluka:isaleyo: modo: ko:lo: Alana: to man a:no: da:ba:no: a:la:ta:ga: kegeo:

⁴⁵ A:la:gabikiyo:, Yu kaluwa:yo: kegeo: a:no: ba:da:ga:, a:la:mo:wo: kulufa:yaki, Fo:l elo: to widab a:no: madali dikili sa:lab a:la:likiyo:, a:la:mo:wo: dio:ge sio:.

⁴⁶ Ko:sega Fo:l dia: Banabas dia:yo: a:ma:la:bo: halaido: sa:lakiyo:, “Na:no: Godeya: to mano: Yu kalu gimo: ko:le wido: a:no: nafale, ko:sega gio: to a:no: gola ba:dakiyo:, mela:no: mela:no: a:no: giliyo: dio:l a:la:bo: mo:egab a:la:asulo: ko:lo:, na:no: o:go: Yu kaluka:isalema o:lo:wa ha:na:sa:ga: walama:no:.

⁴⁷ Mo:wo: we, Alana:yo: na:nbo:wo: saetakiyo: a:la:sio:, ‘Niyo: ga:go: Yu kaluka:isalema usa ilikiyo:, ho:len o:ngo: ko:lo: dimio:l. Niyo: henfelo: kaluka:isaleyo: tambo a:ma:la: gasilima:kiyo:, gaino: henfelo: amio: towo: dia:ha:na:ga: sa:la:mela:ib.’ ”

⁴⁸ Yu kaluka:isalema iliyo: to a:no: da:da:la:ga: sagalakiyo:, “Godeya: to we mada nafale” a:la:sio:. A:la:ta:ga: Godeya:lo: kaluka:isale mela:no:wo: dima:ki a:la:likilo: da:feyo: i a:ma:yo: Alan amio: a:na tilidabu.

⁴⁹ A:la:fo:ko:lo: Alana: to man wido: a:no: amisa:n a:namilo: kandayo: a:no: tambo da:da:i ha:na:la:ga: ililila:.

⁵⁰ Ko:sega Yu kalu iliyo: misa: ka:isale Yuwa: mando: kudu ha:na:sen i o:lia:, amisa:n ko:go:do: kalu o:lia:ma:yo: a:la:mo:wo: gadima:ki, digene me. A:la:ta:ga: a:la:mo:wo: hida:yo:wo: alan dimi:aki, a:la:yo: hen a:namilo: eleno: o:luso:no:.

⁵¹ A:la:dimidabiki, Fo:l dia: Banabas dia:ma:yo:

a:la:ma: gido:fo: amilo: hena:mu a:no: fifi
alita:sa:ga:yo:† a:la:yo: Aikonium amisa:na ane.

⁵² A:la:ta:ga: Antio:gdo: tilidabu kaluka:isale
a:no: Godeya: Mamayo: i amio: wa:lita:ga:, iyo:
tambo ha:fo: disa:laki sagalo:.

14

*Aikonium amio; Fo:l dia: Banabas dia:ma:yo: to
mano: wido:*

¹ Fo:l dia: Banabas dia:yo: Aikonium amisa:n
a:namio:, Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya
tina:sa:ga:, Godeya: to man nafayo:, a:la:ma:lo:
Antio:gdo: wida:len o:leau, halale widabiki, Yu
kaluka:isale o:lia: Yu kaluka:isalema o:lia:yo:
asugo: modo: ko:lo: nodolo:.

² Ko:sega Yu kalu mo:tilidabu nol ko:lo:
sen a:ma:yo: Yu kaluka:isalema iliyo: tilidabu
kaluka:isalemo:wo: gadima:ki towo: dimi.

³ A:la:fo:ko:lo: Fo:l dia: Banabas dia:yo: amisa:n
a:namio: ho:lono: modo: siliki, Alana: wiya
ilikiyo:, to man a:no: halale wida:len. A:la:ma:yo:
Godeya:lo: ha:fo: disa:lan to mano: wida:len ko:lo:
nolba:yo: to a:no: hendelelo:b a:la:asuluma:kiyo:,
Alana:yo: a:la:mo:wo: halaido:wo: dimiabiki,
a:la:ma:yo: molo ha:na:no:wo: ko:li ko:lilo:
dimido:.

⁴ Amisa:n kaluka:isale a:namilo: seno: usa
aloba:da:sa:ga:, nolo: Yu kalu o:lia: dowaki, nolo:
iliga:felo: kalu a:la: a:no:lia: dowo:.

⁵ A:la:ta:ga: Yu kalu nol o:lia: Yu kaluma

---

† **13:51:** Gode eyo: kaluka:isale a:no: gola ba:da:sa:ga:
falasila:ma:ib ko:lo:, a:la:ma:yo: a:no: ko:lo: widaki, hena:muwo:
a:na fifo: **14:3:** Mak 16.20, Hibu 2.4 **14:5:** Ilig 14.19

nol o:lia: a:la:ta:ga: ini misa: kalu o:lia:yo: kegenefo:liki nenelo: ko:lo:, iliyo: Fo:l dia: Banabas dia:yo: hida:yo: ko:li ko:lilo: dimia:no: a:laki, uwa: agoda:sa:ga: sana soma:no: saefa:.

⁶⁻⁷ Ko:sega ililo: dimidama:nigab a:no: a:la:ma:yo: da:da:ga:, a:la:yo: Likonia hen a:na nai ane. A:na sia:likiyo:, a:la:yo: to nafayo: Lista amisa:n o:lia: Debe amisa:n a:na wida:li ha:nakiyo:, amisa:n anib amilo: kandayo: a:no:lo: wida:li sia:len.

Fo:l dia: Banabas dia:yo: “godeka:” a:la:wikilo:

⁸ Lista amisa:n a:namio:, kalu imilig nowo:, anowa: e sa:la:liakiyo: gib a:la:yo: mogago: o:ngo: ka sa:la:li ko:lo:, kalu a:no: eneno: mada mo:sia:lowan.

⁹⁻¹⁰ Kalu a:no: Fo:l elo: Godeya: to man widab a:no: dinafa da:dabiki, Fo:l eyo: e sikudu ba:da:ga:, kalu e amio: tilidabuwo: a:labo:lo:b a:la:asula:sa:ga:, kalu o:mo:wo: ogolo ho:le sa:lakiyo:, “Ge dasi kagama!” A:la:sa:labiki kalu giliga:sen a:no: tiyabala:sa:ga: sia:len.

¹¹ Kalu kegeo: a:ma:yo: Fo:l elo: dimidab a:no: ba:da:sa:ga:, Likonia to egele nenelaki sagalakiyo:, a:la: ho:le sio:, “Gode a:la: nowo:, kalu do:mo:le fa:la:dota:ga:, nilo: us wena mio: ko:lo:lab!” a:la:sio:.

¹² A:la:fo:ko:lo: iliyo: Banabaso: “Sus” wikilo: a:la:ta:ga: Fo:l e towo: wala sa:lab ko:lo: e “Helmis” wikilo:.*

14:11: Ilig 28.6 * **14:12:** Kaluka:isale i we, gode ko:li ko:lilo: tili asulakiyo:, gode alandeyo: “Sus” a:la:sa:lan a:la:ta:ga: gode nol a:ma: to sa:labdo: dia:ya:ga:lo: wala sa:lab kalu a:no: “Helmis” a:la:sa:lan.

13 Sus gulugulula:sen a a:no: amisa:n a:no: ilif tolo: ha:la:ya elen ko:lo:, Sus godemo:lo: bobalo: so:mea:sen kalu a:ma:yo:, kao de o:lia: mamo o:lia:yo: dia:ya:ga:, amisa:n toga difa:. Mo:wo: iliyo: Fo:l dia: Banabas dia:ma: wi wabudaki, so:mea:no: asulaki go:.

14 Ko:sega Fo:l dia: Banabas dia:yo: ililo: dimidama:nigab a:no: da:da:sa:ga:, iliyo: ka ta:foma:kiyo:, a:la:ma:yo: so:g ko:lo: a:no: bidila:sa:ga:, kalu kegeo: us a:na nai ha:na:ga: halale sio:.

15 “Kaluka:isale gililo: dimidab we, waga asu-labiki dimidaya? Na:no:lo: henfelo: kalule, ge o:ngo: mio: ko:lo:, gililo: madali godemo:lo: du-lugu sa:la:lab a:no: kata:ta:sa:ga:, Gode mela:no:lo: a:lab a:no:, Hebeneyo:lo:, henfelo:wo:lo:, so:lu ho:n o:lia: kelego: a:namilo: da:lab dimido:lo: o:mo: dulugu sama:ki, walama:ni mio:.

16 Taminde amio:, Gode eyo: kaluka:isaleyo: man mogago: inido: a:no: ko:lo: dimida:melea:ki ta:fo:.

17 Ko:sega kaluka:isale iliyo: e hendele a:lab a:la:bo: asuluma:kiyo:, eyo: mano: nafale dim-ida:len. Eyo: ho:no: akina a:la:ta:ga: timena:ki dimia:sen, a:la:ta:ga: egelo: amio: fowo: ho:len enedo:leya helema:ki dimia:sen. A:la:ta:ga: giliyo: dia:sa:ga: nakiyo:, gio: sagalo:wo: alan doma:ki dimida:len.” Fo:l eyo: a:la:sio:.

18 To a:no: imo:wo: sio: ko:sega kaluka:isale iliyo: boba so:mea:no: a:no: mo:ta:fa:no:, dimi-dama:no:le asulabiki, imo:wo: mo:dimidama:ki,

a:la:ma:yo: towo: halaido: sa:la:i ha:nabiki, iliyo: mo:dimido:.

¹⁹ Tif amio:, Yu kalu Aikoniumdo: seno: a:la:ta:ga: Antio:gdo: seno: ya:sia:sa:ga:, Lista a:na fa:la:dota:ga:yo:, kaluka:isale kegeo: a:no: digene alitabikiyo:, iyo: Fo:l emo:wo: gadia:sa:ga:, uwa: agodo: ko:lo: e sowab a:la:asulaki, do:mo:wo: susululia:ga:, amisa:n ha:la:ya sandifo:.

²⁰ Ko:sega tilidabu kaluka:isale iyo: ya:sa:ga:, e banagalia:tabiki, Fo:l e a:ma:la: dasilia:ga:, amisa:n usa a:ma:la: ane. A:la:ta:ga: o:g a:no: a:naka alita:ga:, a:la:yo: amisa:n a:no: ta:ta:sa:ga:, Debe amisa:na ha:na:ni ane.

A:la:yo: Silia hen, Antio:g a:na a:ma:la: wida:li ane

²¹ A:la:yo: ha:na:sa:ga:, Godeya: to mano: Debe amisa:n a:na wido: amio:, Ya:suwa:lo: tiliwida:sen kaluka:isaleyo: modo: fa:la:dosdo:. A:ma: fa:s amio: a:la:yo: a:ma:la: Lista ha:na:sa:ga:yo:, Aikonium ane. A:la:ta:ga:yo: Bisidia hen, Antio:g a:na fa:la:dowo:.

²² A:la:yo: a:na ha:na:sa:ga:yo:, tilidabu kaluka:isale a:no: man hendele usa ti ha:na:sa:ga:, tilidabuwo: halaido: dima:ki, widakiyo: a:la:sio:, “Godeya:lo: bo:fo:mela:no: hen a:na tina:nikiyo:, niliyo: hida:yo: ko:li ko:lilo: ko:le ba:da:i ha:na:la:ga: a:na ha:na:no:” a:la:wida:i ane.

²³ Amisa:n a:la:lo: ane a:namio:, Fo:l dia: Banabas dia:yo: sa:sdo: bo:fo:lowan kaluwo: a:na da:fe alifa: ko:lo:, Alando: tilidabu kaluka:isale a:no: Alana:yo: bo:fo:melea:ki, ma:no: mo:naki Godemo: dulugu salifa:.

24-25 A:la:yo: Bisidia hen a:namio: sia:la:ga:yo:, Bafilía hena fa:la:dota:ga: ha:nakiyo:, Bega amisa:n a:namio:lo: to mano: wido:. A:la:ta:ga: a:la:yo: amisa:n a:no: ta:ta:ga:yo:, Atalia amisa:na ha:na:ga: fa:la:dowo:.

26 Atalia a:na a:la:ta:ga:yo:, a:la:yo: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Antio:g amisa:na a:ma:la: ane. Tamin amio: amisa:n a:namio: tilidabu kaluka:isale iliyo: a:la:ma: nanog a:no: nafale dia:i hamana:kiyo: Godemo:wo: dulugu sio: ko:lo:, nanogo: o:g a:na eleta:ga:, a:ma:la: hen a:na ane.

27 A:la:yo: a:na fa:la:dowakiyo:, tilidabu kaluka:isaleyo: tambo kegea:sa:ga:, a:la:ma: dagiya:lo: Godeya: nanog dimido: a:no: imo:wo: malolome. A:la:ta:ga: Gode eyo: Yu kaluka:isalemalo: asugo: nodola:sa:ga: tilidabuma:ki, togo: waga kodo:wo: a:la:liki imo:wo: malolome.

28 A:la:fo:ko:lo: a:la:yo: tilidabu kaluka:isale i a:no:lia:yo: ho:lono: modo:wo: ka o:elen.

15

Misa: kaluwo: Ya:lusalem kegeo:

1 Fo:l dia: Banabas dia:yo: Antio:g a:na sen amio:, Yudia kalu nolo: ya:sa:ga:, tilidabu kaluka:isale imo:wo: a:la:waliasio:, “Mo:sa:sa: ele saefa: a:no: mo:kudu ha:naki, do:go:fo: mo:hege gedealega, Gode eyo: gio: a:ma:la:bo: mo:gasilia:ib,” a:la:liki wido:.

2 Fo:l dia: Banabas dia:yo: to a:no: dabu amio: mo:sagalabiki, egelebo: towa:yo: kega:la:ga:yo:

halaido: nenelo:. A:la:fo:ko:lo: sa:s amilo: tilidabu kaluka:isale iliyo: Fo:l dia: Banabas dia:yo: a:la:ta:ga: tilidabu kalu nolo:lo: Ya:lusalem ha:na:ga:yo:, iliga:felo: kalu o:lia: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu nol o:lia:yo:, hida:yo: a:no: dinafama: hamana:ki, a:na da:feyo:.

³ Tilidabu kaluka:isale i a:ma:yo: iyo: Ya:lusalem a:na iliga:fo:. Iyo: Fonisia hen o:lia: Samalia hen o:lia: a:na tinia:li ha:nakiyo:, iliyo: tilidabu kaluka:isale nol o:mo:wo: Yu kaluka:isalema iyo: asugo: ho:gi nodola:sa:ga:, Ya:su amilo: tilidabu a:no: imo:wo: wida:li ane ko:lo:, to a:no: da:da:sa:ga: sagalo:wo: alan dowo:.

⁴ Iyo: ha:na:sa:ga:, Ya:lusalem fa:la:dowabikiyo:, iliga:felo: kalu o:lia: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu o:lia: sa:s amilo: tilidabu kaluka:isale o:lia:ma:yo: imo:wo: sagaleliabikiyo:, Godeya:lo: a:la: amilo: a:la:ta:ga:lo: dimido: a:no: tambo Ya:lusalemdo: senbo:wo: malolome.

⁵ To a:no: da:da:sa:ga:, Fa:lisi amilo: Ya:sulo: tilidabu kalu nolo: dasilia:ga:yo: a:la:sio:, “Yu kaluka:isalema tilida:dab a:ma:yo: Mo:sa:sa: ele saefa: a:no: kudu ha:nakiyo:, iyo: do:go:fo: hege gedeabi:.”

⁶ A:la:sa:labiki, iliga:felo: kalu o:lia: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu o:lia:yo: kegea:sa:ga:, dabu ba:ba: a:no: nenela:li sen.

⁷ Iyo: nenela:len amio:, Bida e us a:na dasilia:ga:yo: towo: a:la:sio:, “Ni nao i, tamin amio: Yu kaluka:isalema a:no: Godeya: to nafa ko:lo: nilo: widab a:no: da:da:sa:ga: tilidabuma:kiyo:, Gode eyo: ni us wenamio:

keda:sa:ga: ne a:na da:fe alifa:, a:la:bo: gio: asulo:.

⁸ Gode eyo: nili kufa: uso: tambo tigrini ba:ba: ko:lo:, Yu kaluka:isalema iyo:lo: o:li tilida:dab a:la:bo: nimo:wo: widakiyo:, Mama Malilo: ko:lo: nimo:lo: dimi o:leaumbo:, imo:wo:lo: dimi.

⁹ Gode eyo: ni o:lia: i o:lia:yo: imilo: ba:dabiki, iyo: Ya:suwa tilida:dab amio:, ili mogago:wo: hala:sa:ga:, malilo: ta:fo:.

¹⁰ Tamin amio: hida:yo: ni o:lia: nini ma:mu i o:lia:ma:yo: dia:ga:lo: ha:na:no: mo:ililo: dowo: a:no:, o:go: giliyo: Yu kaluka:isalema ho:gi tilid-abu a:ma: dia:hamana:ki, kelena: wa:l amilo: dia:fa:nigab a:no:, mo:wo: ha:?* A:la:fo:ko:lo: giliyo: Godelo: da:fe ba:dabko mo:wo: ha:?

¹¹ Giliyo: a:la:do: ga:so:bo! Nio: Ya:su Alana tilida:dabikiyo:, elo: nio: ha:fo: disa:lakilo: a:ma:la: gasili aumbo:, Yu kaluka:isalema iyo:lo: a:ma:la: gasilia:ga: ta:fo:.” Bida eyo: a:la:sio:.

¹² Kaluka:isale kegeo: a:no: tambo hela:ta:ga:, da:da:li sabikiyo:, Fo:l dia: Banabas dia:ma:yo: imo:wo: malolome. Gode eyo: a:la:ya a:la:ta:ga:lo: molo ha:na:no:wo: Yu kaluka:isalema usamilo: dimi a:no: imo: malolome.

¹³ A:la:ma:yo: malola:la:ga: eletabikiyo:, Ya:ma:s eyo: a:ma:la:yo: a:la:sio:, “Nao i, to nilo: sa:ma:nigo:l we, gio: dabuma.

¹⁴ Godeya:lo: tamin amilo: Yu kaluka:isalema

15:8: Ilig 10.44, 11.15   **15:10:** Madi 11.30, Gala 3.10   * **15:10:** Hida:yo: a:la:do: sa:lab we, ele difa: modo: ko:lo: kaluka:isale kuduma:ki difa: a:no: sa:lakigo:l. Tamin amio: Mo:sa:s eyo: eleyo: difa: ko:sega tif amio: Yu kaluwa:yo: ele inido:wo: modo: modo: ko:lo: bo:lo:. Hida:yo: we ko:lo: bale sio:.   **15:11:** Gala 2.16, A:fe 2.5-8   **15:13:** Gala 2.9

imo:wo: kanulakilo:, nolo: ene so:lo:le doma:ki
da:feyo: a:no:, Saimon Bida eyo: towo: tamin
amilo: widabo: o:m.

¹⁵ Bidaya: to sio: a:no:lia:, Godeya:lo: dinali
sa:lan kaluwa:lo: tamin amilo: sa:sa:lo: to
a:no:lia:yo: imilo: dowab ko:lo:, Godeya: to amio:
a:la:sa:sa:lo: da:lab,

¹⁶⁻¹⁸ “Henfelo: kaluka:isale o:lia:, Yu
kaluka:isalema ni wilo: diab tambo
a:no:lia:yo:, ne asula:sa:ga: fanda
bo:ba:kiyo:,

Gode ne, tif amio: a:ma:la: ya:ga:yo:, Da:ibida: a
ko:lo: bidila: a:no: dinafayaki,

a ho:gi nafaleyo: wa:ka a:dialifa:no:†

Tamin amilo: dinali sio: o:leaumbo:, Alan Niyo:
o:go: dimido:l.’ ”

¹⁹ A:la:fo:ko:lo: Ya:ma:s eyo: wa:kabiyo: a:la:sio:,
“Ni asulo: amio:, Yu kaluka:isalema ko:lo:
Godemo:lo: nodolab o:mo:wo:, niliyo: hida:yo:wo:
mo:dia:fa:niki.

²⁰ A:la:dimidakiyo:, niliyo: imo:wo: to
sa:sa:lakiyo:, ma:no: ko:lo: madali godemo:lo:
bobalo: dimi a:no: na:so:bo. A:la:ta:ga: uwo:wo:
dia:so:bo. A:la:ta:ga: no: ho:bo: a:no:lia:, no:wo:
dagasa sili sa:nda:sa:ga:lo: ho:bo:wo: mo:ane
a:no:lia:yo:, na:so:bo. A:la:likiyo: imo:wo:
asuluma:kiyo:, mo:fo:s amio: sa:sa:liga:fa:niki.

²¹ Mo:wo: Mo:sa:sa: ele saefa: a:no:, ma:muima:
mo:lu a:la:ta:ga: da:da:i mio:wo:, amisa:no:

15:16-18: Amos 9.11-12 † **15:16-18:** Da:ibida: a bidila: a:la:do:
sa:lab a:no: bale sa:lakiyo:, eso:lo:wo: Isolael misa: kalu dota:ga:lo:
bo:fo:la:ga:lo: edo:, a:no: ko:lo: sio:. Ko:sega e ma:mui i amio: nowo:
fa:la:dowa:sa:ga:lo: Isolaelo: bo:fo:mela:ib. **15:20:** Kis 34.15-17,
Wkp 17.10-16

tambo wida:la:ga: ililitakiyo:, Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen a a:namio:lo:, Ha:fo:lo: Downan ho:lono: tambo wida:i mio:.” Ya:ma:s eyo: a:la:sio:.

Kalu kegeo: a:ma:yo: Yu kaluma imo:wo: mo:fo:so:sa:sa:liga:fo:

²² To a:no: nenela:sa:ga: saetakiyo:, iliga:felo: kaluwo:lo:, sa:sdo: bo:fo:lowan kaluwo:lo:, sa:s kaluka:isale tambolo: kegeo: iliyo:, Fo:l dia: Banabas dia:lo: Antio:gdo: ha:na:no:wo:, kalu nolo: da:feyo:. Kalu nowo: Yudas Basabas, nowo: Sales ko:lo: kalu a:la: we, tilidabu kaluka:isalelo: bo:fo:lowan ko:lo: elen.

²³ Antio:g ha:nakiyo:, ililo: mo:fo:s sa:sa:lo: dia:ganeyo: we.

Ni iliga:felo: kalu o:lia: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu o:lia: gi gao niliyo: mada o:m a:lo: to sa:laki, Yu kaluka:isalema ko:lo: tilidabu, Antio:g amisa:ndo: sabo:, Silia hen amilo: sabo:, a:la:ta:ga: Silisia hen amilo: sab gimo:wo: sagalaki, mo:fo:s we a:na iliga:to:l.

²⁴ Kalu nolo: nilo: wena a:la:ta:ga: gilo:wa ya:ga: wido: ko:lo:, to wido: a:ma:yo: gio: kele asulo:wo: dima:kiyo:, no:nolo: alifa:ka:, niyo: a:la:dabu. Kalu a:no: nili da:fea:sa:ga: iliga:foma.

²⁵ A:la:fo:ko:lo: nio: kegea:sa:ga:, towo: imilig dia:ta:ga:, ni o:lia:lo: ha:fo:lo: disa: kaluwo: Fo:l dia: Banabas dia:yo: da:feyo:. A:la:ta:ga: kalu nolo:, a:la: o:lia: mena:ki da:fea:sa:ga:, gilo:wa iliga:to:l.

²⁶ A:la:ma: ene mela:no: wala:ma:no:wo: mo:keleasulaki, Ya:su Keliso Alana: nanog dimida:len ko:lo: gilo:wa iliga:to:l.

27 A:la:ta:ga: niliyo: kalu a:la: nowo:, Yu-das dia: Sales dia:yo:, to nililo: sa:sa:lo:l we a:la:ma:yo:lo: sama:ki iliga:to:l.

28 A:la:fo:ko:lo: Godeya: Mamayo: ni o:lia: iliki, to we a:na saefa: ko:lo:, hida:yo: nolo: gimo: dima:kiyo: mo:sa:ma:no:. Ko:sega ele nowo: gimo:lo: sa:ma:nigo:lo: we.

29 Ma:no: ko:lo: madali godemo:lo: dimiab a:no: na:so:bo. A:la:ta:ga: no: ho:bo: a:no:lia:, no:wo: dagasa sili sa:nda:sa:ga:lo: ho:bo:wo: mo:ane a:no:lia:yo: na:so:bo. A:la:ta:ga: uwo:wo: dia:so:bo. Man a:no: ko:lo: kudu ha:nalega, gio: kobale mesa:ib.

To nililo: gimo:lo: so:lo:lo: o:m.

30 Mo:fo:s sa:sa:lo: a:no: dia:sa:ga:, kalu iyo: Ya:lusalem a:no: ta:ta:sa:ga:, Antio:g a:na ha:na:ga: fa:la:dowakiyo:, sa:s kaluka:isaleyo: kegea:sa:ga:, mo:fo:s sa:sa:lo: a:no: agelema:ki, dimi.

31 Mo:fo:s sa:sa:lo: a:no: ko:lo: agelaki dabu amio:, tilidabu ililo: halale alitakilo: to sio: a:no: da:dakiyo:, sagalo:wo: alan dowo:.

32 A:la:ta:ga: Yudas dia: Sales dia:yo: Godeya: ene dinali sa:lan kalu dowo: ko:lo:, a:la:ma:yo: tilidabu ililo:wo: halale dowa:i hamana:ki, tilidabu kaluka:isalemo:wo: to a:no: wala sa:la:len.

33-34 A:la:yo: ho:len nolo: to mano: wida:liki, Antio:g a:naka o:sa:ga:yo:, a:la:lo: iliga:fo: kalulo:wa a:ma:la: hamana:kiyo:, iliyo: a:la:mo:wo: sagale alita:sa:ga:, a:ma:la: Ya:lusalem iliga:fo:.

35 Ko:sega Fo:l dia: Banabas dia:yo: a:naka o:siliki, a:la:ma:yo:lo: kalu nolba:yo:lo: Alana: to mano: wida:len.

Fo:l dia: Banabas dia:yo: alobono:

³⁶ Ho: len nolo: ta: ta: sa: ga: yo:, Fo: l eyo: Banabasbo: wo: a: la: sio:, “Na: no: a: ma: la: amisa: n ko: li ko: lilo: Alana: to mando: wida: i anelo: a: namio: ha: na: ga:, tilidabu kaluka: isale iyo: waga saba: le a: la: liki ba: da: i ha: na: nigo: l” a: la: sio:.

³⁷⁻³⁸ A: la: sa: labiki, Banabas eyo: Yo: n Mago: tililia: ga: ha: na: no: asulo: ko: sega, Fo: l eyo: Mak e tililia: ha: na: no: a: la: bo: mo: asulo:, mo: wo: tamin amio: ililo: wida: i ane amio:, Mak e Bafiliahen a: namio: a: la: yo: ta: ta: ga:, nanogo: elo: dia: i ha: na: len a: no: kata: fo:.

³⁹ To a: namio: a: la: yo: alan kega: sa: ga:, alobono: ko: lo:, Banabas eyo: Yo: n Mago: e tililia: ga:, ho: n ko: suwa disa: la: sa: ga:, Saibulus a: na ane.

⁴⁰ Ko: sega Fo: l eyo: Saleso: tililia: ga: ha: nabikiyo:, tilidabu kaluka: isaleya: yo: a: la: mo: wo: Gode eyo: asuwa: foma: ki dulugu sa: la: sa: ga:, a: la: yo: a: na ane.

⁴¹ A: la: yo: Silia hen a: na a: la: ta: ga: Silisia hena ha: nakiyo:, sa: s kaluka: isaleya: tilidabuwo: ha: laido: doma: ki, wida: li ane.

16*Timotiyo: Fo:l dia: Sales dia:yo: galili*

¹ A: la: yo: ha: na: sa: ga: Debe fa: la: dota: ga: yo: Lista fa: la: dowakiyo:, tilidabu so: wa nowo: a: na galili. Ene wiyo: Timoti a: la: ta: ga: ene anowo: Yu ka: isale Ya: su amilo: tilidabuwo: e. Ko: sega ene iyayo: Gilig kalu.

² Keliso kaluka: isale, Lista a: la: ta: ga: Aikonium

amisa:n amilo: sen a:ma:yo: man elo:wo: nafale
ba:ba: ko:lo:, e digalo: so:wa a:la:sa:la:sen.

³ Fo:l eyo: Timotiyo: e tililia: sia:mela:no: asulo:
ko:lo:, ene do:go:fo: hege gede alifa:. Mo:wo:
Yu kaluka:isale amisa:n a:namilo: sen a:ma:yo:
Timotiya: iyayo: Gilig kalu a:la:asulo:.*

⁴ Iyo: amisa:n ko:li ko:lilo:wa wida:li siakiyo:,
iliga:felo: kalu o:lia: sa:sdo: bo:fo:lowan kalu ililo:
Ya:lusalem a:na nenela:la:ga:lo: saefa: a:no: tilid-
abu kaluka:isaleya:yo: kudu hamana:ki, wida:li
ane.

⁵ A:la:fo:ko:lo: sa:s a:namio:, kaluka:isaleya:
tilidabuwo: halaido: fa:la:dowo: a:la:ta:ga:,
kaluka:isale nolo:lo: asugo: nodolaki modo:
fa:la:dowo:.

Fo:l eyo: Masedonia kaluwo: ofolaki ba:ba:

⁶ Tamin amio: Godeya: Mamaya:yo: Fo:l o:lia:
e o:lia:lo: sia:sen kalu iyo: A:sia hen a:namio:
man walama:no:wo: ko:lo:. A:la:fo:ko:lo: iyo:
ha:na:siakiyo:, Filigia hen o:lia: Galasia hen us
a:namio: tinini ane.

⁷ Iyo: Misia hen eleya fa:la:dowakiyo:, Bitinia
hen amio: ha:na:no: asulo:, ko:sega Ya:suwa: Ma-
maya:yo: a:namilo: ha:na:no:wo: ko:lo:.

⁸ A:la:fo:ko:lo: iyo: Misia hen a:no: da:la:li
ha:na:sa:ga:, Toloas amisa:na tiane.

---

* **16:3:** To ha:go: we, Timotiya: iyayo: Gilig kalu ko:lo: Timotiyo:
sa:la:liakiyo:, do:go:fo: mo:hege gedeo:. A:la:go:ko:lo: a:la:yo: to
mano: wida:i kibo:bowo:, Yu kaluka:isaleya:yo: mo:tilida:babe.
A:la:fo:ko:lo: Fo:l eyo: Timotiya: do:go:fo: a:na hege gede alifa:.

16:4: Ilig 15.23-29   **16:6:** Ilig 18.23

⁹ A:na silikiyo:, nulu amio: Fo:l eyo: ho:le ba:dakiyo:, Masedonia kalu nowo: ene hena ka-gafo:liki, Fo:l e mada mena:kiya: a:la:sio:, “Ge Masedonia ya:sa:ga:, nio: asuwa:fa:ni mena” a:la:liki susiabiki ba:ba:.

¹⁰ Fo:l elo: ho:le ba:dab a:no: nimo:wo: sa:labikiyo:†, Godeya: mano: nio: a:na walama:ki sa:labo:lo:b a:la:asulakiyo:, nio: Masedonia ha:na:niki, wigibo a:naka dimadali.

Lidia e Alana tilidabu

¹¹ Nio: dimidalia:sa:ga:, ho:n ko:suwo: Toloas a:na disa:la:sa:ga:, ho:na:lo: hegefa: hen Samotilas a:na fofa:sa: dia:sa:ga: onolo ha:nakiyo:, ho:len imilig nowo: ta:ta:ga:, Neabolis a:na fa:la:dowo:.

¹² Nio: a:na fa:la:dota:ga:yo:, hena ha:na:la:ga: Filibai a:na fa:la:dowo:. Filibai a:no: Masedonia hen amilo: amisa:n alano: o:m. Amisa:n a:no: tamin amio: Lom kaluwa: bo:fo:len. Nio: ho:len nolo: a:na sen.

¹³ Ha:fo:lo: Dowan ho:lenu: fa:la:dowabiki, nio: Yu kaluwa:lo: dulugu sa:la:sen hen a:no: keda:i ha:nakiyo:, amisa:no: ta:ta:ga:, ho:n aniba ka:isale nolo: a:namilo: kegenefo:len a:no:lia: siliki, towo: imo:wo: wido:.

¹⁴ Nililo: to widabdo: da:da:len ga nowo: Lidia. Ga we Taiataila amisa:n ga ko:lo:, helebeso:g ho:mo:solo: nafalelo: kililia:seno: e. Godeya: wilo: wabulu sa:la:seno: nowo: e. Alana:yo: ga a:ma: asugo: kolaetabikiyo:, Fo:l elo: to widab a:no: tilidabu.

¹⁵ A:la:fo:ko:lo: ga a:no: a:la:ta:ga: kaluka:isale ene a a:namilo: sen a:no:lia:yo:, tambo ho:na

---

† **16:10:** Bugo: we Luk e sa:sa:lo: ko:lo: e “nimo:wo:” a:la:sa:sa:lakiyo:, elo: us a:na tiane.

to:lolo: ko:lo:, Lidia eyo: nio: e aya mena:ki susiakiyo:, “Gio: ne hendele Alan amio: tilida:dab a:la:asulalega, ni aya mesa: mena,” a:la:sa:labikiyo:, nio: e o:lia: ane.

Fo:l dia: Sales dia:yo: dibolo aya to:lolo:

¹⁶ Ho:len no amio:, nio: tolo: dulugu sa:la:sen hena ha:na:ni ha:nakiyo:, madalilo: nanogdo: dian ga nowo: toga gido:. Ga e amio: mama mogago:wo: dofo:liki, tif amilo: fa:la:doma:nigabo: e ho:le ba:da:sa:ga:, dinali sa:la:sen. A:la:fo:ko:lo: galo: biso:wa:yo: moleyo: modo: ko:lo: dia:sen.

¹⁷ Ga we Fo:l do: nio: kudu ya:ga: yakiyo:, towo: halale sa:laki, “Kalu i we, Gode Iwalulo: a:laba: Ene nanog dian kaluwo: we ko:lo:, man gilo: a:gasilia:no: a:no: ko:lo: wida:li yab” a:la:sio:.

¹⁸ Ga a:ma:yo: ho:len modo: amio: a:la:sa:la:li ya:len ko:lo:, Fo:l e mo:bea:sa:ga:, nodolakiyo: mama mogago:mo:wo: towo: a:la:sio:, “Niyo: Ya:su Kelisowa: wi halaido: a:na ilikiyo:, ge ga we ta:fo: hamana,” a:la:sio:. A:la:sa:labiki wigibo a:naka mama mogago: e amilo: elen a:no: ta:fo:gane.

¹⁹⁻²⁰ Madali nanogdo: dian galo: biso: a:ma:yo: wa:kabiyo: iliyo: moleyo: mo:dia:nigo:bo:lo:b a:la:asulakiyo:, iliyo: Fo:l dia: Sales dia:yo: ta:lia:sa:ga:, amisa:n kalulo: kegea:sen a:na susululia:ga:, Loma: mo:walilabdo: da:dan kalulo:wa ta:takiyo: a:la:sio:, “Kalu a:la: we Yu kalu ko:lo:, a:la:ma:yo: kaluka:isaleya: asulo:wo: babale alitaki, nili amisa:n we mogagila:lab.

²¹ Lom kaluka:isale nililo: man mo:dimidama:no: a:la:likilo: saefa: a:no: kalu

a:la: wema:yo: man a:no: ko:lo: kudu hamana:ki wida:lab.”

²² A:la:sa:labiki kaluka:isale kegeo: i a:ma:yo: elo: sa:lab a:no: hendele a:la:asulakiyo:, iliyo:lo: a:la:mo:wo: gadio:wo: dowo:. Loma: mo:walilabdo: da:dan kaluwa:yo: a:la:ma: so:go: kalu nolba: bidila:sa:ga:, bi buluwa: sanama a:la:sio:.

²³ Iliyo: a:la:yo: moma:ni sa:nda:sa:ga:, dibolo aya to:lolo: ko:lo:, dibolo alo: bo:fo:lowan kalumo:wo: a:la:yo: dinafa bo:fo:melea:ki salifa:.

²⁴ Bo:fo:lowan kaluwa:yo: to a:no: da:da:sa:ga:, a:la:yo: dibolo a usamilo: halaido: galala:ya to:lo alita:ga:yo:, a:la:yo: mo:hamana:ki, a:la:ma: gibo: i ko:no: a:la:ya: diga:da:sa:ga: uludu alifa:.

²⁵ Nulu us amio:, Fo:l dia: Sales dia:yo: Godemo: dulugu sa:la:liki, gisalo:wo: mola:labiki, dibolo kalu nolo: da:da:li sen.

²⁶ Wigibo a:naka hiniyo: alan silaki, dibolo ayo: ida:lakiyo:, togo: tambo kolaetaki, dibolo kalu sa:niya:lo: dila: a:no: ene asulo: a:dufufudo:.

²⁷⁻²⁸ Bo:fo:lowan kaluwo: si kagayaki ba:ba: amio:, dibolo ayo: togo: kolalifelo:wa ba:da:ga:, eyo: dibolo kaluwo: tambo dalaido:wa:le a:la:asulakiyo:, e helebesi sambowo: dia:sa:ga:, enena:ma:la: sana soma:nigabiki, Fo:l eyo: towo: halale sa:laki a:la:sio:, “Nio: tambo o:so:l ko:lo:, ge go:no:na:ma:la:yo: mogagila:so:bo!”

²⁹ Dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: deyo: do:lia: mena:ki ho:ida:sa:ga:yo:, e bo:e ha:na:sa:ga:, Fo:l dia: Sales dia:lo:wa bibisoda:liki tulu ali.

³⁰ Eyo: a:la:yo: ha:la:ya tililia: handalowakiyo:, a:la:mo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Gode eyo: ne gasil-ima:kiyo:, waga dimidama:no:wa:le?”

³¹ A:la:sa:labikiyo: a:la:ma:yo: a:la:sio:, “Ge o:lia: gi ayamilo: sa:sen a:no:lia:yo: Ya:su Alan amio: tilida:dalikiyo:, Gode eyo: gio: a:ma:la: gasilia:ib” a:la:sio:.

³² A:la:fo:ko:lo: Fo:l dia: Sales dia:ma:yo: Ya:su Alana: mano: e o:lia:, e ayamilo: sa:sen tambo o:lia:mo:wo: wido:.

³³ Nulu us a:naka, bo:fo:lowan kalu eyo: a:la:yo: tililia:sa:ga:, a:la:ma: do:mo: amilo: gegede alifelo: a:no: ho:na: to:go:de alifelabiki, o:g a:naka e o:lia: e ayamilo: sa:sen o:lia:yo: ho:na to:lofelo:.

³⁴ A:la:ta:ga:yo: dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: a:la:yo: e aya tililia: ha:na:sa:ga:, ma:no:wo: maiya:ki so:da:sa:ga: dimi. E o:lia: e ayamilo: sa:sen i a:no: tambo Godeyo: tilidabu ko:lo:, iyo: sagalo:wo: mada alan dowo:.

³⁵ Kea:fo ho:le bidabiki, Loma: mo:walilabdo: da:dan kalu iliyo: dibololo: bo:fo:len kalumo:wo: to saga:takiyo:, “Kalu a:la:ko: sili alifoma” a:la:liki, da:la:di kalumo: saga:fo:.

³⁶ A:la:fo:ko:lo: dibolo alo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: Fo:lbo:wo: towo: saga:takiyo: a:la:sio:, “Ga:go: sili alita:bika: a:la:liki saga:fo: ko:lo: ga:go: sagala:liki mesa:ni hamana.”

³⁷ Ko:sega Fo:la:yo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Na:no: Lom kalu ko:sega iliyo: mo:mo:walilaki, na:no: kaluka:isale siwa:la yame tandea:sa:ga:, dibolowa to:lolo: ko:lo:, o:go: na:no: iliyo: wo:no:le sili alifa:no: asulab, ko:sega na:no: a:la:bo:

mo:dimidama:no. Inino: ya:sa:ga, na:no: ha:sa tililia:ga: ha:la:ya ta:talega, na:no: a:na ha:na:no.”

³⁸ Da:la:di kaluwa:yo: ha:na:sa:ga, Fo:l elo: to sa:lab a:no: Loma: mo:walilabdo: da:dan kalu imo:wo: sa:labikiyo:, a:la:yo: Lom kaluka: a:la:do: sio: a:no: iyo: da:da:sa:ga, tagio: dowo:.

³⁹ Iyo: dibolo aya ha:na:sa:ga, hala dimido: a:no: foga:le sa:la:sa:ga:yo:, a:la:yo: ha:la:ya tililia: ha:na:ga, ili amisa:no: ta:ta:ga: hamana:ki, towo: halaido: sio:.

⁴⁰ A:la:go:ko:lo: a:la:yo: ha:na:nikiyo:, Lidia ene aya ha:na:sa:ga, Keliso kaluka:isale nolo: a:na galili. A:la:ma:yo: Keliso kaluka:isale i a:ma: asulo:wo: halale alitaki towo: wida:sa:ga, a:la:yo: a:na ane.

17

Fo:l eyo: Tesalonaika amisa:na towo: wido:

¹⁻² Fo:l dia: Sales dia:yo: ha:nakiyo:, Afibolis amisa:n o:lia: Abolonia amisa:n a:no:lo: tinia:li ha:na:ga, Tesalonaika amisa:n a:na fa:la:dowo:. Amisa:n a:namio: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen ayo: elen ko:lo:, Fo:l elo: dimidan o:leaumbo: e a:na ha:na:sa:ga, Godeya: towo: wida:len. So:go: agelo: otalen a:namio:, Ha:fo:lo: Dowan ho:len a:no: tambo eyo: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen ayamio: ha:na:sa:ga, Godeya: to tamin amilo: sa:sa:lo: a:no: eyo: a:fanda wido:.

³ Tamin amilo: dinali sa:lan kalu ililo: sa:sa:lo: a:namio:, Godeya:lo: Da:feyo: Kalu e mada nagalo: dia:la:ga: soma:ib ko:sega e a:ma:la: dasima:ib a:la:sa:sa:lo: ko:lo: wido:. A:la:fo:ko:lo: kalu nilo: mando: wido:l Ya:su we, Godeya:lo: Da:feyo: Kaluwo: e. Fo:l eyo: a:la:wido:.

⁴ Fo:l elo: to sa:lab a:no: da:da:sa:ga:, Yu kalu nolo:lo:, Gilig kalu Godemo:lo: wabuda:seno: modo:le a:no:lo: a:la:ta:ga: amisa:n amilo: misa: ka:isale nolo:lo: iyo: tambo asulo:wo: nodola:sa:ga:, a:la: o:lia: dowo:.

⁵ Ko:sega Yu misa: kalu iliyo: Fo:l dia: Sales dia:mo:wo: alan mo:beaki gadia:sa:ga:, iyo: amisa:ndo: kegea:sen hen amilo: kalu bo:bo:gedo: gadia:sen a:no: kegea:sa:ga:, gadima:kiyo: towo: digene sio:. Iliyo: to a:no: iligi dabu ko:lo:, Fo:l dia: Sales dia:yo: ta:lia:niki, Yesona: aya ane.

⁶⁻⁷ Ko:sega kalu a:la: a:no: mo:ba:dabikiyo:, iliyo: Yeson o:lia: tilidabu kalu nol a:namilo: elen a:no: susulu sa:la:la:sa:ga:, gumiti kalu imo: mo:walilima:ki tililia: yakiyo:, a:la:sio:, “Fo:l dia: Sales dia:yo: amisa:n tambo amio: mogago:wo: dimida:li sia:len ko:lo:, o:go: a:la:yo: amisa:n wena fa:la:dowabiki, Yeson e aya tililia:gane ko:lo: sab. I a:no: tambo Ya:su e misa: kalu a:la:liki sa:lakiyo:, Loma: misa: alan Sisaya: ene ele difa:yo: ili tambo o:go:so:.”

⁸ Amisa:n kaluka:isale o:lia: gumiti kalu i o:lia:ma:yo: to a:no: iligi da:da:ga:, iyo: tambo kulufa:yo:wo: alan dowaki, towo: halale tandeo:.

⁹ A:la:fo:ko:lo: gumiti kalu iliyo:, Yeson o:lia: tilidabu kalu nol o:lia:yo: o:mo:walilima:no: yasi-laki ga:li mesea:kiyo:, moleyo: silimalabiki, sili ko:lo: iyo: ha:la:ya sili alifa:.

Fo:l eyo: Belia amisa:na towo: wido:

¹⁰ O:g nulu a:namio:, tilidabu kalu iyo: Fo:l dia: Sales dia:yo: Belia a:na iliga:tabiki, a:la:yo:

ha:na:sa:ga: Belia amisa:na fa:la:dota:ga:yo:, Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen a a:na ane.

¹¹ Belia kaluka:isaleya: man a:no: nafale ko:lo:, man ililo: a:ma:yo: Tesalonaika kaluka:isaleya: mano: tinio: ko:lo:lab. Belia kaluka:isaleya: kufa: uso: kolaefa: ko:lo:, iyo: Fo:la: to sa:lab a:no: sagalo: da:daki, e towo: hendele sa:laba:le a:la:li, Godeya: towo: ho:lono: tambo agelaliki, dinafa alobana asula:len.

¹² A:la:go:ko:lo: Yu kaluka:isaleyo: asugo: modo: nodolo:, a:la:ta:ga: Gilig kalu o:lia: Gilig ka:isale amilo: amisa:n misa: dowo: a:no:lo: modo: ko:lo: tilidabu.

¹³ Ko:sega Yu kalu Tesalonaikalo: sen a:ma:yo:, Fo:l eyo: Godeya: towo: Belia a:na widab a:la:asulaki, iyo: a:na ya:sa:ga:, amisa:n kaluka:isaleya:yo: Fo:l dia:mo:wo: kulufa:ma:ki, towo: ko:li ko:lilo: digene me.

¹⁴ Wigibo a:namio:, tilidabu kaluka:isale iliyo: Fo:lo: so:lu ho:n aniba iliga:fo: ko:sega, Sales dia: Timoti dia:yo: mo:ha:naki, a:naka sen.

¹⁵ Fo:l o:lia:lo: ane kalu iyo: Folo: Atens a:na ta:ta:ga:, a:ma:la: yabikiyo:, Fo:l eyo: Sales dia: Timoti dia:yo: elo: amio: bo:bo:ge mena:ki, towo: imo: saga:fo:.

Fo:l eyo: Atens amisa:na towo: wido:

¹⁶ Fo:l e a:la:yo: yasila:liki, Atens a:na silikiyo:, e amisa:n usamilo: madali gode dimido: a:no: modo: ba:da:sa:ga:, kele asulakiyo: hida:yo:wo: alan dowo:.

¹⁷ A:la:fo:ko:lo: e Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga:, Yu kaluwo:lo: Gilig kaluwo:lo:,

a:la:ta:ga: Godemo: gulugulula:sen i o:mo:wo: dinafa wida:len. A:la:ta:ga: ho:lenu: tambo e kelego:lo: kililia:sen hen a:namio:lo: ha:na:sa:ga:, kaluka:isale kegea:lab o:mo:wo:lo: dinafa wida:len.

¹⁸ Fo:l eyo: Ya:su ko:lo: sowa:sa:ga:lo: a:ma:lo: dasi a:no: ko:lo: wida:len amio:, widan kalu nolo: Ebikuli man a:no: kudu ha:na:sen a:la:ta:ga: nolo: Sitoig man o:lo: kudu ha:na:sen* ko:lo:, kalu iyo: ya:sa:ga:, Fo:l o:lia:yo: towo: kego:. A:la:ta:ga: nolba:yo: a:la:dabu ba:ba:, “Kalu we o:ngo:ma to sa:lab ko:lo:, to we o:bo:ngo: sa:laba?” A:la:ta:ga: kalu nolba:yo:, “E godeya: man ho:gi nowo: a:dia:yaki widab” a:la:sio:.

¹⁹ Iliyo: Fo:l e tililia: ha:na:sa:ga:, Aleo:bagus hen a:namio:, ganisolo kalulo: kegeab us a:na tililia: tina:ga:, emo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Gilo: man ho:gi wido: a:no: nimo:wo: walama:nigaya?”

²⁰ Giyo: mano: ko:li wido: amio:, nio: ho:gi dabu ko:lo: a:ma: ha:go: giyo: fanda sama” a:la:sio:.

²¹ Atens kaluka:isale o:lia: mageso: mio: kalu a:namilo: sen o:lia:yo: madali siliki, to ho:gi dia:mio: sa:lab a:no: da:da:liki nenela:len.

²² A:la:fo:ko:lo: Fo:l e ganisolo ili tolo: nenela:lab usa dasilia:ga: kagayaki a:la:sio:, “Atens kalu giyo:, ni ba:ba: amio:, gulugululan gililo:wo: ko:li ko:lilo: ko:lo:lab.

²³ Ne amisa:n us wena sia:likiyo:, gili madali gode ko:li ko:lilo: gililo: gulugululan a:no: dinafa

---

* **17:18:** Tamin amio: Ebikuli o:lia: Sitoig o:lia:yo: asulo:wo: di kalu elen ko:lo: a:la:ma: mano: wida:len. A:ma: fa:s amio:, kalu nolo: Ebikuli mano: kudu ha:na:sen a:la:ta:ga: kalu nolo: Sitoig man a:no: kudu ha:na:sen.

ba:ba:. A:la:ta:ga: u kegene dibido: imilig wa:l
 amilo: wi sa:sa:lo:wo: we ‘Gode Wilo: Babalab
 a:ma:no:’ a:la:sa:sa:lo: ko:lo: ba:ba:. A:la:fo:ko:lo:
 giyo: Godeyo: mo:asulufo:likilo: gulugulula:sen
 a:no: o:go: gimo:wo: fanda sa:ma:nigo:l.

²⁴ “Gode wema:yo: henfelo:wo: dimida:sa:ga:,
 mela:no:lo: a:labo: tambowo: e dimida:sa:ga:
 ta:fo:. Gode we henfelo:wo:lo:, akino:lo: eneno:
 biso: a:la:liki bo:fo:lab ko:lo:, e gulugululan a,
 kaluwa: dagiya:lo: dimido: a:namio: mo:ta:sen.

²⁵⁻²⁶ Gode eyo: mela:no: meho: o:lia: kelego:
 henfelo: amilo: a:lab we tambo kaluka:isalemo:
 dimi ko:lo:, Gode e halaido:wo: o:li ko:lo:lab.
 A:la:fo:ko:lo: kaluka:isaleya:yo: Gode e ko:lo:
 a:asuwa:fa:no:wo: mo:ililo:. Tamin amio: Godeya:
 kalu imilig nowo: dimido: ko:lo: o:go: henfelo:
 amilo: kaluka:isale ko:li ko:lilo: sab we a:na
 fa:la:dowo:. Kaluka:isale a:no: semo:fa:la:dowo:
 amio:, Gode eyo: hen ililo:wo: ele alifela:sa:ga:,
 ho:len a:na doma:ib a:la:bo: dinali da:fe salifelo:
 ko:lo:lab.

²⁷ Henfelo: kaluka:isale tambowa:yo: Gode e
 kelelia:ga:yo: fa:la:doma:ki, kaluwo: a:na dimido:.
 A:la:fo: ko:sega, Gode e ni o:lia:yo: ko:na:lo:
 mo:a:lab.

²⁸ Gode eyo: nimo:wo: halaido:wo: dimia:labiki,
 nio: a:na ilikiyo:, nanogo: a:na dimida:lo:l. Gi-
 asi kalu nolba:yo: a:la:sa:sa:lo:, ‘Nio: Ene so:wa
 ko:lo:lab.’

²⁹ “A:la:fo:ko:lo: nio: Godeya: ene so:wa
 ko:lo: Gode e, gode madali u amilo: dagiya:lo:

dimido: o:ma:le a:la:bo: asula:so:bo. E kaluwa: asulo:wa:lo: dimido: go:lo: o: silbayo: o:ngo:ma.

³⁰ Tamin amio: kaluka:isaleyo: babale dofo:liki dimida:labikiyo:, Gode eyo: ka ta:fo:len ko:sega, o:go: kaluka:isale tambo henfelo: wenamilo: a:lab a:no: asulo:wo: nodoma:ki, towo: halaido: sio:.

³¹ Gode eyo: henfelo: kaluka:isalelo: mo:walilima:no:wo: ho:len imilig nowo: da:fe alifa: ko:lo:lab. A:la:ta:ga: eyo: digalelo: mo:walilima:no: kalu nowo: da:feyo: ko:lo:, Gode eyo: kalu we nanogo: o:li dimidama:ib a:la:liki widakiyo:, e sowo: a:no: a:ma:la: a:dasi alifa:.” Fo:l eyo: a:la:wido:.

³² Iyo: kalu sowo: a:ma:la: dasi a:la:do: sa:lab a:no: da:dakiyo:, nolba:yo: Folo: dio:ge sio: ko:sega, nolba:yo: “To a:no: nio: a:da:ba:no: ko:lo: wa:ka sama” a:la:sio:.

³³ A:la:dimida:sa:ga:, Fo:l e Aleo:bagusa: ganisololo: kegea:sen hen a:no: a:na ta:fo:gane.

³⁴ Fo:l elo: to wido: a:no: kalu nolo: tilidabu ko:lo:, Ya:su kudu ane. Tilidabu kalu nowo: Dionisus, Aleo:bagusa: ganisololo kalu nowo: e. A:la:ta:ga: nowo: ga Damalis, a:la:ta:ga: kaluka:isale nolo:lo: tilidabu.

18

Fo:l eyo: Kolin amisa:na towo: wido:

¹ Tif amio:, Fo:l e Atens amisa:no: ta:ta:ga:, Kolin amisa:na ane.

² A:namio: kalu imilig nowo: a:na galili, ene wiyo: Akwila. Hen elo: sa:la:liyo:, Fontus, ko:sega e o:lia: ene inga Bisila o:lia:yo: o:go: Itali hen a:na

ta:fo: mio:. Mo:wo:, Loma: misa: kalu, Kalodius e sa:lakiyo:, “Yu kalu mio:, gio: Lom hen we ta:ta:sa:ga: hamana” a:la:sio: ko:lo: a:la:yo: a:na ya:sa:ga: sen.

³ Helebeso:g alo: diano: ga a:la:ma: dubia:sen a:la:ta:ga: Fo:l elo: nanogo: o:leo:ngo: dian kalu ko:lo: e a:la: o:lia: siliki, nanog a:no: ko:lo: dia:len.

⁴ Ha:fo:lo: Dowan ho:lono: tambo amio:, Fo:l eyo: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga:, Yu kalu o:lia: Gilig kalu o:lia:yo: asugo: nodoma:kiyo:, towo: wido:.

⁵ Sales dia: Timoti dia:yo: Masedonia hena a:la:ta:ga: Fo:l elo:wa fa:la:dowabikiyo:, e nanog nowo: mo:diaki, ho:lono: tambo Yu kaluka:isalemo:wo: man wida:likiyo:, Godeya:lo: Da:feyo: kaluwo:, Ya:su Keliso eka: a:la:liki wida:len.

⁶ Ko:sega Yu kalu iliyoy: to man elo: wido: a:no: gola ba:daki, e dio:ge sa:labikiyo:, Fo:l eyo: so:g sa:ga:lo: enedo: a:no: duda:sa:ga: hena:mu ko:lo: babedo: a:no: fifilaki a:la:sio:, “Gio: falasilalega, ginido: hala dimido: a:na auma:ib. Ne amio: halayo: aundo:ma ko:lo: ne ga:li doma:no:. O:g wena a:la:ta:ga:yo:, ne Yu kaluka:isalema imo:wo: towo: walama: ha:na:nigo:l.”

⁷ A:la:sa:la:sa:ga:yo:, Fo:l e tolo: wida:sen ayo: ta:ta:sa:ga:, a anib amilo: Titius Yastus ene aya tiane. Kalu a:no: Godeya: wiyo: dulugu sa:la:sen ko:lo: Folo: e o:lia: sen.

⁸ Tolo: wida:sen alo: bo:fo:lowan kalu, Kilibus, e o:lia: ene so:lo: o:lia:yo: Alano: tilidabu ko:lo:, Kolin kaluka:isale modo:wo:, to elo:wo:

da:da:sa:ga:yo:, iyo:lo: Alano: tilida:dabikiyo:, iyo: ho:n amio: a:na to:lolo.

⁹ Nulu no amio:, Fo:l e ho:le ba:dakiyo:, Alana:yo: emo:wo: a:la:sio:, “Ge mano: walama:no:wo:, tagilakiyo: eda:so:bo. Walafo: ko: dofo:lubi.

¹⁰ Mo:wo: ne ho:lono: tambo ge o:lia: dofo:mela:no:. Amisa:n kaluka:isale modo: sab we nino: ko:lo: gisa:yo: ge mo:mogagima:ib” Alana:yo: a:la:sio:

¹¹ A:la:fo:ko:lo: Fo:l e donayo: imilig a:la:ta:ga: ele do:go:fela:fo:wo: Kolin amisa:n a:naka siliki, Godeya: to mano: imo:wo: a:na wida:len.

¹² Galio e Akaya hen a:namio: gamani kalu dowakiyo:, Yu kalu nolo: kegeakiyo:, Fo:l e ta:lia:sa:ga:, mo:walilima:ni ane.

¹³ Iliyo: mo:walilakiyo: a:la:sio:, “Kalu wema:yo: kaluka:isalemo: widakiyo:, Godeya:lo: ele saefa:yo: mo:kudu ha:naki, nio: hala guluguluma:kiyo: e wido: ko:lo:, gemo: mo:walilima:ki tililia: mio:.”

¹⁴ Fo:l eyo: towo: a:ma:la:bo: sa:ma:nigabikiyo:, Galio eyo: Yu kalu imo:wo: a:la:sio:, “Yu kalu giliyo:, kalu wema:yo: halayo: dimidaba:le, o: gamaniya: ele difa: nowo: o:go:saba:le a:la:liki mo:walilima:ni tililia: mio: kibo:bowo:, niyo: o:li do:bo:lo.

¹⁵ Ko:sega hida:yo: we, gini towo:lo:, a:la:ta:ga: wiyo: ko:li ko:lilo: a:no:lo:, a:la:ta:ga: gini ele saefa: a:no:lo: gio: a:namio: towa: kego: ko:lo:, to we gegele ka digalela:bi. Niyo: hida:yo: we mo:mo:walilima:no:.”

¹⁶ To a:no: sa:la:sa:ga:, Galio eyo: iyo: hamana:ki, o:luga:felo:

¹⁷ Iliyo: ha:la:ya ha:nakiyo:, kaluka:isale kegeo: a:ma:yo: wida:sen alo: bo:fo:lowan kalu, Sostenes emo:wo: gadiakiyo:, e ta:lia:sa:ga:, mo:walila:sen hena so:no:. Ko:sega Galio eyo: ililo: dimidab a:no: mo:kele asulo:.

Fo:l e Antio:g amisa:na a:ma:la: ane

¹⁸ Kolin amisa:n amio:, Fo:l e ho:len nolo: tilidabu kaluka:isale o:lia: a:na sa:ga:, Keliso kaluka:isale a:namilo: senbo:wo: ta:biyo: a:la:sa:la:sa:ga:, Fo:l eyo:, Bisila o:lia: Akwila o:lia:yo: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Silia hen a:namida: ane. E semo: ane Senkilia amisa:n a:naka o:silikiyo:, Fo:l eyo: Godemo: dinali saefa: ko:lo:, Yuwa: man kudu ha:naki, ene misa: fo:no: gedeo:.

¹⁹ Iyo: ha:na:sa:ga: A:fesa:s amisa:n a:na fa:la:dowakiyo:, Fo:l e Bisila o:lia: Akwila o:lia:yo: a:naka ta:ta:ga:, e Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga:, Yu kalu o:lia: towo: nenelo:.

²⁰ Iliyo: Fo:l e ho:len modo: nolo: i o:lia:yo: o:doma a:la:dabu ba:dabikiyo:, Fo:l eyo: ne wilo: mo:doma:no: a:la:sio:.

²¹ Ko:sega e ha:na:nikiyo:, eyo: a:la:dinali sae-takiyo: a:la:sio:, “Gode eyo: ne a:ma:la: mena:ki da:fealega, ne a:mia:no:.” A:la:sa:la:sa:ga:yo:, e ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, A:fesa:so: a:na ta:ta:ga: ane.

²² Fo:l e ho:n ko:suwa ha:na:ga:, Sesalia fa:la:dowakiyo:, e Ya:lusalem fa:la:na:sa:ga:,

tilidabu kaluka:isalemo:wo: sagalo: towo: sa:la:sa:ga:yo:, e Antio:g amisa:na a:ma:la: ane.

²³ Ho:len nolo: Antio:g a:na sa:ga:yo:, e Galasia o:lia: Filigia hen a:namio:, amisa:n nowa, amisa:n nowa a:la:sia:likiyo:, tilidabu kaluka:isaleya: asulo:wo: halale alitakiyo: wida:li sia:len.

Abolos eyo: A:fesa:s amisa:na towo: wido:

²⁴ Fo:l e sia:labikiyo:, Yu kalu nowo:, Abolos e Alegsandia kalu ko:lo: e A:fesa:s amisa:na mesa:ni mio:. E Godeya: to sa:sa:lo:wo: fanda asululiaki, towo: digalo:lolo: sa:la:seno: e.

²⁵ A:la:ta:ga: Alana: man a:no: e asulo: ko:lo:, eyo: iligi mada wida:sen. E man nolo: semo:asulaki, Yo:na:lo: ho:n amilo: to:lolan man a:no:ko: asulo: ko:sega, elo: Ya:suwa:lo: dimido: man ko:lo: wido: a:no: digalo: wido:.

²⁶ Abolos eyo: Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga:, Godeya: mano: mo:tagigi sio: ko:lo:, Bisila o:lia: Akwila o:lia:ma:yo: to man widab a:no: da:da:sa:ga:yo:, a:la:ma:yo: Aboloso: aya tililia: ha:na:sa:ga:, Godeya: man nolo:lo: emo:wo: dinafa a:fanda wido:.

²⁷ A:la:ta:ga: Abolos e Akaya hen a:na ha:na:no: dowabikiyo:, A:fesa:s tilidabu kaluka:isale iyo: e hamana:kiyo: asulo:wo: imilise dowaki, Akayalo: tilidabu kaluka:isale a:ma:yo: e dinafa tililima:kiyo:, iliyo: mo:fo:s nowo: sa:sa:liga:fo:. Tamin amio: Gode eyo: kaluka:isale i o:lia:yo: ha:fo:wo: disa:labikiyo:, iyo: tili dabu ko:lo: Abolos eyo: Akaya hen a:na fa:la:dowakiyo:, kaluka:isale i a:no: eyo: mada asufa:.

28 Mo:wo: e amisa:na: siwa:l amio:, Yu kalu o:lia: towa:yo: kego:. Eyo: Godeya: to sa:sa:lo: a:no: widakiyo:, Ya:su e Godeya:lo: Da:feyo: Kaluwo: eka: a:la:liki, dinafa fanda wido:.

19

Fo:l e a:ma:la: A:fesa:s ane

1-2 Abolos e Kolin a:na elen amio:, Fo:l e wa:l toga ya:la:ga:,* A:fesa:s a:na fa:la:dowakiyo:, tilidabu kaluka:isale nolo: a:na galilia:sa:ga:, imo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Gio: ho:gi tilidabu amio:, Godeya: Mamayo: a:namio: dio:?” To a:no: da:da:sa:ga:, iliyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “A, Godeya: Mamayo: a:lab a:la:bo:, nio: mo:dabu.”

3 A:la:sa:labikiyo:, Fo:l eyo: a:la:dabu ba:ba:, “Gio: ho:n amio: wangabi to:lolo:wo:?”

Iliyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Nio: Yo:na:lo: to:lolan man a:no: ko:lo: di.”

4 A:la:sa:labiki Fo:l eyo: imo:wo: a:la:sio:, “Yo:na:lo: to:lolo: a:no: kaluka:isaleyo: asugo: nodola:sa:ga:, Godeyo: ko:lo: kudu hamana:ki, a:na to:lolo:. A:la:ta:ga: Yo:n eyo: kalu ni fa:s amilo: mia:nigab a:no: ko:lo: tilida:da:bi a:la:liki wido: ko:lo:, kalu elo: sio: a:no:, Ya:suwo: o:m.”

5 To a:no: da:da:ga: dowabiki, iyo: Ya:su Kelisowa: wiya iliki, ho:na to:lolo:.

6 Fo:l e dagiyo: ili wa:la dia:tabiki, Mama Malilo: a:no: i amio: a:na dowakiyo:, iyo: towo: ko:li ko:lilo: tolaki, Godeya: mano: a:na wido:.

18:28: Ilig 9.22   19:1-2: 1Kol 3.6   19:1-2: Ilig 8.16   * 19:1-2: Hen we Iliga:fo: 18.23 a:na sa:sa:lo: da:lab.   19:4: Madi 3.11
19:6: Ilig 8.17, 10.44,46

⁷ Kalu a:namilo: seno: kugula:fo:.

⁸ Fo:l e Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen aya ha:na:sa:ga:yo:, Godeya: enedo: kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab man a:no: widaki, kaluka:isaleyo: to elo: a:no: tilidabuma:kiyo:, e ele otalen a:namio: halale wida:len.

⁹ Ko:sega kalu nolo: asulo: ililo:wo: halaidaki gola dowakiyo:, iliyo: Alana: man a:namio: mogago: towo: kalaba sio:. A:la:gabiki, Fo:l eyo: iyo: a:na ta:ta:ga:yo:, tilidabu kaluka:isale o:lia:yo: egele ha:na:sa:ga:, ho:lono: tambo amio: Tilanusa: sugululo: aya siliki, nenela:len.

¹⁰ Donayo: a:la: us a:namio:, to a:no:ko: nenela:li sen ko:lo:, Yu kalu o:lia: Gilig kalu o:lia:yo: A:sia hen a:namilo: sen a:no: Alana: to a:no: tambo dabu.

¹¹ A:la:ta:ga: Gode eyo: Fo:l eya a:la:ta:ga:yo: molo ha:na:no: ko:li ko:lilo: dimido:.

¹² A:la:go:ko:lo: ha:fa:fdo: halan helebeso:g o:lia:, nanog diakilo: ka:lan helebeso:g a:no:lia:yo:, Fo:l amilo: golo: a:no: dia:ha:na:sa:ga:, walaf kaluka:isalemo:wo: dimiab amio:, iyo: falele alifelo: a:la:ta:ga: nolo: mama mogago: dowo: a:no: sili alifo:gane.

¹³ Yu kalu nolba:yo: mama mogago:wo: o:lu ga:fela:li sia:sen ko:lo:, o:g a:namio: iyo: Ya:su Kelisowa: wiyo: da:fe ba:dakiyo:, mama mogago: nolo: o:luga:felaki a:la:sio:, “Fo:l elo: Ya:suwa: wi ko:lo: wido: a:na ilikiyo:, mama mogago: ge hamana,” a:la:sio:.

¹⁴⁻¹⁵ Bobalo: so:mea:sen misa: kalu nowo: ene wiyo: Sigeba, ene so:wa doma:la:fo: a:ma:yo:

a:la:dimidabikiyo:, mama mogago: nolba:yo: imo:wo: a:la:sio:, “Ne Ya:suwo: asulo:. A:la:ta:ga: Fo:l elo: dimido:wo: dabu. Ko:sega kalu ge o:ba?”

¹⁶ A:la:sa:labiki kalu mama mogago:lo: dowo: a:ma:yo: i o:lia: alan bubaki, kalu doma:la:fo: i a:no: yame tandea:sa:ga:, helebeso:go: tambo bidila: ko:lo:, iyo: ho:bo:lo: a:la:ta:ga: dalaido:.

¹⁷ Yu kalu o:lia: Gilig kalu o:lia: A:fesa:sdo: sen a:no: tambo, dimido: a:no: da:da:sa:ga:yo:, iyo: tag-ilakiyo:, Ya:su Alan a:ma: wiyo: wabudaki dulugu sio:.

¹⁸ A:la:ta:ga: tilidabu kaluka:isale modo: a:no: kalaba ya:sa:ga:, mogago: dimida:len ilido:wo: tambo foga:le sio:.

¹⁹ Kalu nolo: fofalo: dimida:sen i a:ma:yo: ene fofalo: dimida:sen mo:fo:s ko:lo: kambolola:le a:no: dia:sa:ga:, tambo siwa:la gido:. Mo:fo:s de amilo: gido: a:no: mole diano: ililo: o:ngo: agelo:wo: 50,000 silba o:ngo: ko:lo: gido:.

²⁰ A:la:do: dimido: a:namio:, Alana: to we kalab amio: halaido: fa:la:dowakiyo:, kaluka:isaleyo: tambo da:da:li ha:na:ga: ilido:.

²¹ A:ma: fa:s amio:, Fo:l e Masedonia a:la:ta:ga: Akaya hen a:no: tinia:liki, Ya:lusalem ha:na:no: asulo:. “Ne a:na ha:na:ga:yo:, Lom a:namio:lo: ha:na:no: asulo:l” a:la:sio:.

²² A:la:fo:ko:lo: Fo:l elo: asuwa:ta:sen kalu a:la:, Timoti o:lia: Elastus a:no: Masedonia iliga:takiyo:, e A:sia hen a:naka o:elen.

A:fesa:s kaluka:isale iyo: Fo:lbo:wo: gadio:

²³ Ho:len a:namio: Alana: man o:lo: kudu ha:na:lab a:no:lia:yo: kego:wo: mada alan fa:la:dowo:.

²⁴ Kalu nowo: ene wiyo: Demitius, eyo: silbayo: dia:sa:ga:, madali gode Artemis a:no: misido: momada:sa:ga:, amisa:n kalumo: kililia:sen. Kalu egeledo: nanogdo: dia:sen i a:no:lo: mole alan dia:sen.

²⁵ Demitius eyo: nanogdo: dia:sen kalu a:no: tambo kegea:sa:ga:, imo:wo: a:la:sio:, “Nanog nilido: dimida:sen wema:yo:, moleyo: nafa dia:sen a:no: gio: asulab.

²⁶ Ko:sega Fo:l we nili amisa:n o:lia: A:sia heno:lo: wida:li sia:likiyo: ililima:nigab ko:lo:, nili dagiya:lo: dimido: gode a:no:, gode hendelema a:la:wido: ko:lo:, kaluka:isaleya: asulo:wo: e no:nolo: alita ta:fo:. A:la:do: go: a:no: gio: tamina ba:ba: a:la:ta:ga: dabu.

²⁷ A:la:fo:ko:lo: o:go: nili mole anama:kilo: nanogdo: dia:sen wema: wi nafayo: mogagila:ma:nigab. Imili weno: ko:mba. Ko:sega nili gode Artemis, A:sia heno: tambo o:lia: henfelo: tambo amio: wabuda:sen a:no:, ene wi alan a:no: wilo:ma doma:ib. A:la:ta:ga: ene gulugululan a a:no: o:ngo:malo: o:ngo: a:la:asuluma:ib” Demitius eyo: a:la:sio:.

²⁸ Kaluka:isaleyo: to a:no: da:da:sa:ga:, kulufa:yakiyo: towo: halaido: sa:lakiyo:, “A:fesa:s kaluka:isaleya: gode alandeyo: Artemis eka:.”

²⁹ A:la: ho:le sa:la:li ha:nakiyo:, amisa:n kaluka:isaleyo: tambo kulufa:yo: kegeo:. Kalu

a:la: Gaius dia: Alistakus dia: a:no:, Fo:l o:lia: Masedonia a:la:ta:ga:lo: mio: i a:no: ta:lia:sa:ga:, kegea:sen a us a:na anilia:ga: tiane.

³⁰ Fo:l e kaluka:isalelo: kegeab a:namio: towo: sa:ma: ha:na:no: asulo: ko:sega, tilidabu kalu iliyo: e mo:hamana:ki ta:li.

³¹ A:la:ta:ga: A:sia hen amilo: gamani misa: kalu nolba:yo:, Fo:l e mili ko:lo:, e ililo: kegea:sen hen a:namio: mo:hamana:kiyo: towo: hagugu saga:fo:.

³² Kaluka:isale kegeo: a:ma:yo:, noma:yo: to ko:li halale sa:lab amio:, noma:yo:lo: to ko:li ka sa:la:li a:lakiyo:, tambo no:nolo: dowo:. A:la:fo:ko:lo: iyo: mo:wo: wena iliki kegeo: a:la:bo:, kalu modo:wo: mo:asulo:.

³³ A:la:gabikiyo:, Yu kaluwa:yo: Alegsanda, e susululia:ga: tamina ta:takiyo:, to elo: sa:ma:no:wo: emo:wo: a:na wala sio:. Alegsanda eyo: towo: dinafa fanda sa:ma:no: a:la:liki, kaluka:isaleyo: towo: hela:foma:kiyo: dagiya: da:feyo:.

³⁴ Ko:sega kalu kegeo: i a:ma:yo:, e Yu kalulo:b a:la:bo: ele ba:da:sa:ga:yo:, ofa:si a:la: a:namio: towo: halale sa:la:likiyo:, “A:fesa:s kaluka:isaleya: gode alandeyo: Atemis eka:” a:la:sa:la:likiyo: mo:bulufo:.

³⁵ A:la:ga:i ha:na:la:ga:yo:, gamaniya: mo:fo:sdo: sa:sa:lan kalu a:ma:yo:, kalu kegeo: tolo: sa:la:len a:no: hela:foma a:la:ta:ga:yo:, imo:wo: a:la:sio:, “A:fesa:s kalu gio: dabuma. Nili gode alan Atemisa: misido: u momado: a:no:, akina a:la:ta:ga:lo: sulufo: tia: a:no:lia:, ene gulugululan a a:no:lia:yo: A:fesa:s nili bo:fo:lo:l ko:lo:, henfelo: kaluka:isale tambowa:yo: nili bo:fo:lab a:la:

asulufo:lab.

³⁶ To so:lo:l we hendele a:lab ko:lo:, kalu imilig noma:yo: o:ngo:ma a:la:bo: mo:sa:ma:ib. A:la:fo:ko:lo: giliyo: ha:sa dowaki, hala nowo: dimida:so:bo.

³⁷ Kalu a:la: wema:yo: gulugululan ayamilo: kelego: nowo: mo:afale di a:la:ta:ga:, nili godeyo: mo:dio:ge sio:. Ko:sega giliyo: a:la: we madali tililia: mio:.

³⁸ Kalu noma:yo: Demitius e o:lia:lo: nanogdo: dian o:lia:mo:wo: hala nowo: dimido:lalega, mo:walilima:no:wo: digalo: da:lab a:la:ta:ga: gamani misa: kalu iyo: sab ko:lo:, a:na tililia:ga:, ililo: hala dimido: a:no: fanda sa:ma:ni ha:na:bi.

³⁹ Giliyo: hala dimido: sa:ma:no: nolo: dowalega, nili ele difa: a:no: kudu ha:nakiyo:, kegea:sa:ga: ua digalema:niki.

⁴⁰ Nilido: o:gdo: dimido: wema:yo: mo:lo:ma ka dimido: ko:lo:, nio: o:li ka mo:walilimabe ko:lo: ne tagilab. Gamani kaluwa:yo: dabu ba:dalega, nio: tolo: mo:sa:ma:no: doma:ib.”

⁴¹ A:la:sa:la:sa:ga:yo:, kaluka:isaleyo: tambo hamana:ki, towo: sio:.

20

Fo:l eyo: Masedonia o:lia: Gilig hen o:lia: a:na ane

¹ Kaluka:isaleya:lo: gadiakilo: halaido: to sa:la:leno: edabikiyo:, Fo:l eyo: tilidabu kaluwo: ho:le kegea:sa:ga:yo:, iyo: halale mesea:ki towo: sa:lakiyo: “Gio: ta:biyo:” a:la:sa:la:sa:ga:, e Masedonia hena ha:na:ni ane.

² E a:na fa:la:dowa:sa:ga:yo:, amisa:n ko:lilo: a:na tinia:li ha:nakiyo:, kaluka:isaleyo: halale alitakiyo: mano: wida:li ha:na:la:ga:, Gilig hena fa:la:dowo:.

³ E ele otaleno: a:naka o:sa:ga:, ho:n ko:suwa a:la:ta:ga: Silia hena ha:na:no: asulabiki, Yu kaluwa:yo: e a:namilo: sa:ma:no: saetab a:no: eneno: da:da:sa:ga:, e a:ma:la: Masedonia hen doba:da: ha:na:ni ane.

⁴ Kalu e o:lia:lo: aneyo: nowo: Sobata, e Belia amisa:n kalu Bilusa: inso:. A:la:ta:ga: kalu a:la: nowo:, Alistakus o:lia: Sekudus a:no: Tesalonaika kalu. Nowo: Gaius, Debe kalu, a:la:ta:ga: nowo: Timoti. Kalu a:la: nowo: Tikikus o:lia: Tolofimus a:no: A:sia kalu.

⁵ Kalu i a:no: tamina ha:na:sa:ga:, Toloas amisa:n a:namio:, nio: a:na galima:ni yasisen.

⁶ Sagala:sa:ga:lo: Ma:n Mosolo: na:sen ho:lono: a:na eleta:ga:, nio: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Filibai amisa:no: ta:ta:ga:, ho:lono: bila:fo:wo: alita:ga:yo:, iyo: Toloas a:na galilia:ga:, ho:len dom a:la:fo:wo: a:na sen.

Yutikus e sowo: ko:lo: a:ma:la: dasi alifa:

⁷ Doma:yo: nio: Ya:su Asulo: Ma:no: naki kegeo: ko:lo:, Fo:l e oagela:yo: ha:na:no: ko:lo:, towo: wida:li ha:na:la:ga:, nulu us a:namio: o:wida:len.

⁸ Nio: a iwalulo: a:na kegeakiyo:, nafayo: modo: ko:lo: da:ifo:liki, a:na wida:len.

⁹ Nulu amio: Fo:l e mano: wida:li ha:na:labiki, kalu so:wa nowo:, ene wiyo: Yutikus, e a asol fofodo: a:namio: ho: ko:lo: gulu a:ma: wa:l ami siliki da:da:len ko:lo:, e mida:i ya:la:ga: ofowo:

ha:nakiyo:, sulufo: tinda:ga:, hena beseyo:. Iliyo: e gasilia:ni tiane ko:sega, e o:ma sowo:lo:bi ba:ba:

¹⁰ A:la:fo:ko:lo: Fo:l e tina:ga:, so:wa a:no: a:ma: wa:la fafula:fo:liki, imo:wo: a:la:sio: “Gio: tagi-lakiyo: iliga:so:bo! So:wa we o:sab.”

¹¹ A:la:bo: sa:la:sa:ga:yo:, Fo:l e a:ma:la: fa:la:na:sa:ga:, ma:n dowo:fa:yo: goda:sa:ga: ua mo:no:. Ma:no: na:sa:ga:yo:, Fo:l eyo: to man ko: wida:liki aneyo:, ho:le bidabikiyo:, e ta:fo:gane.

¹² Iyo: a:ma:la: aya ha:nakiyo:, so:wa a:no: mo:sowo: ko:lo: sagala:liki tililia:gane.

Fo:l eyo: A:fesa:s sa:sdo: bo:fo:lowan kalumo:wo: mano: wido:

¹³ Fo:l e hena ha:na:no: asulo: ko:lo: eyo: nio: ho:n ko:suwa hamana:ki dimidali ko:lo:, nio: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, e Asos amisa:na galima:ni, nio: tamina ane.

¹⁴ Asos a:namio:, Fo:l e galilia:sa:ga:yo:, nio: tambo ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Mitilini a:na ane.

¹⁵ Ho:len no amio:, Kios hen aniba ha:na:la:ga: alita:ga:yo:, Samos hen a:na fa:la:dowo:. Ho:len a:ma: fa:s amio:, nio: ha:na:la:ga:, Miletus a:na fa:la:dowo:.

¹⁶ Fo:l eyo: Ba:ndiko:s ho:len a:namio: Ya:lusalemo: e doma:no: a:lakiyo:, e bo:bo:ge ha:naki A:fesa:s amisa:n A:sia hen a:namio:, ho:lono: modo:wo: mo:doma:no: asulaki, e tigini ane.

¹⁷ Miletus a:na silikiyo:, Fo:l eyo: A:fesa:s sa:sdo: bo:fo:lowan kalu i a:no: e a:na galima: mena:ki, towo: saga:fo:.

¹⁸ Iyo: ya:sa:ga: elo:wa fa:la:dowabikiyo:, eyo: imo:wo: a:la:sio:, “Ne tamina A:sia hen wena ya:sa:ga:, ho:lenu: tambo gi o:lia: silikilo: dimida:len a:no: gio: asulufo:lab.

¹⁹ Yu kalu iliyo: ne mogagila:ma:no: saefa: ko:lo: ne hida:yo: ko:li ko:lilo: di. Ne Godeya: ene nanog dia:li ha:na:len amio:, no:no:na:ma:la: ha:ga dota:ga:, ne si ho:no: gula:liki, Alana: ene nanog dia:lenu:, gio: asulab.

²⁰ Niyo: Godeya: mano: kalu kegeo: siwa:l amio: kalaba wida:sen. A:la:ta:ga: gili ayamio:lo: walama:ni ya:sen. Gilo: asuwa:fa:no: man a:no: niyo: mo:go:lu alitakiyo:, gimo:wo: tambo fanda wida:sen, a:no: gio: asulab.

²¹ Niyo: Yu kalu o:lia: Gilig kalu o:lia:mo:wo: hagugu alitakiyo:, ‘Gio: asugo: Godemo: nodola:sa:ga:, nili Alan Ya:suwa tilidabuma’ a:la:likiyo: wido:.

²² “O:go: ne Godeya: Mamaya:lo: sa:lab au kudu ha:naki, Ya:lusalem ha:na:nigo:l ko:lo:, a:namio: nelo: amio: o:bo:ngo: fa:la:doma:nigaba:le babalab.

²³ Ko:sega imilig nowo: ne asulufo:lo:l. Amisa:n tambo nelo: sia:len amio:, Godeya: Mamaya:yo: nemo:wo: sala:li ha:nakiyo:, ne hida:yo: halaido:wo: diaki, dibolowa to:loma:ib a:la:liki sa:la:lab.

²⁴ A:la:fo: ko:sega, Godeya:lo: ha:fo: disa:lan man a:la:likilo: to nafa a:no: Ya:su Alana:yo: nemo: walama:ki dimi ko:lo:, niyo: nanog we dimida:i ha:na:la:ga: ilililai kibo:bowo:, ni mela:no: we, o:li

wala:ma:no: ko:lo:lab.

²⁵ “Ne gi usa sia:likilo: Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:mela:no: man a:no: widabilo: da:da:len kalu gio:, ne misio: wa:kabiyo: mada mo:ba:ba:ib, a:la:asulo:l.

²⁶⁻²⁷ Kelego: tambo Godeya:lo: gimo:lo: dimidama:no: asulab a:no:, ne mo:gigili kagayaki tambo wida:len. A:la:fo:ko:lo: gio: soma:no:lo: doba:da: dowalega, halayo: nemaka:, a:la:liki fanda so:lo:l.

²⁸ Ginina:ma:la:yo: dinafa bo:fo:likiyo:, sa:s kaluka:isaleyo: Godeya: ene inso: Ya:suwa: ho:bo:wa:lo: kilili a:no:lo:, dinafa bo:fo:lubi. Kaluka:isale a:no:, Godeya: sibi o:ngo: ko:lo:, Godeya: Mamaya:yo: gimo: bo:fo:melea:ki, gio: a:na da:feyo:.

²⁹ Ne ha:na:ga: dotalikiyo:, kalu nolo: ni fa:sa ya:siakiyo:, saila gasa o:ngo: ko:lo: ya:ga:, sibiyo: o:lusa:ndaki, yasala:ma:ib, niyo: a:la:asulab.

³⁰ A:la:ta:ga: gini sa:s usamilo: elen nol a:ma:yo:, tilidabu kaluka:isaleyo: e kudu mena:ki, susulu sa:la:lakiyo:, mano: dikili walama:ib.

³¹ A:la:dimidama:ib ko:lo: gio: dinafa bo:fo:lubi. Dona otalen us a:namio:, niyo: gimo:wo: hagugu sa:la:likiyo:, ho:lenowo:lo: nuluwo:lo: giyo: nofo-lakilo: wida:len a:no: ko:lo: asulufo:lubi.

³² “A:la:fo:ko:lo: o:go: niyo: gio: Godeya: dagiya difa: ko:lo: Godeya:lo: ha:fo: disa:lan to man a:no: giliyo: asulufo:ko: a:lalikiyo:, to man a:ma:yo: gio: halale alitakiyo:, Godeya:lo: malilo: ta:felo:

kalu nolbo:lo: boba kelego: dimi o:li aumbo:
gimo:wo:lo: o:leo:ngo: ka dimia:ib.

³³ Ne kalu noma:lo: momado: so:g o:lia: mole
da:lab a:no: ba:da:ga:yo: mo:mesela:sen.

³⁴ Niyo: no:no:n asuwa:takiyo:, na: dagi wema:
nanogo: dimida:sa:ga:, ne o:lia:lo: dowab a:no:lo:
a:ma: asuwa:ta:sen, a:no: gio: asulo:.

³⁵ Giliyo: wa:feyo: kalu asuwa:foma:kiyo:,
nanog halaido: nilo: dimida:sen a:no: gio: ko:lo:
widakigo:l. Ya:su Alana:yo: towo: a:la:sio:,
'Dimiabdo: ge mada sagalo:wo: alan doma:ib
ko:sega diabdo: ge sagalo:wo: ha:lu doma:ib.' To
we giliyo: asulufo:lubi."

³⁶ Fo:l eyo: to a:no: sa:la:sa:ga: edakiyo:, iyo:
tambo gulalu siliki, Fo:l e Godemo: dulugu sio:.

³⁷ Iyo: tambo ya:foda:liki fafulakiyo:, Fo:lo:
mimilo:.

³⁸ Fo:l e wa:kabiyo: mo:ba:ba:ib a:la:do: sio:
a:no: iyo: asulakiyo:, nofolo:wo: alan dowo:.
A:la:fo:ko:lo: iliyo: e ho:n ko:suwa disa:ma:ki,
tililia:gane.

21

Fo:l e Ya:lusalem ane

¹⁻² Nio: A:fesa:s sa:sdo: bo:fo:lowan kalumo:wo:
ta:biyo: a:la:bo: sa:la:sa:ga:, ho:n ko:suwa
disa:la:sa:ga:, ho:na:lo: hegefafa: hen, Kos a:na
tigini ane. Ho:len a:ma: fa:s amio: nio: ha:na:sa:ga:
Lodes a:na fa:la:dowo:. A:la:ta:ga: ho:len a:ma:
fa:s amio: nio: Batala a:na fa:la:dota:ga:yo:, ho:n

ko:su nowo:, Fonisia hena ha:nabiki, nio:lo: a:na disa:la:sa:ga: ane.

³ Nio: ha:nakiyo:, ho:na:lo: hegefa: hen Saibus a:no: dagi fo:fo:doloba:da: ta:ta:i aneyo:, Silia hen a:na ha:naki Taya amisa:na fa:la:dowakiyo:, kelego:wo: a:na segeselabiki, nio:lo: a:na sili alifa:.

⁴ Taya amisa:n a:namio: tilidabu kaluka:isale nolo: a:na galilia:sa:ga:, ho:len dom a:la:fo:wo: i o:lia: silikiyo:, Godeya: Mamaya:yo: tilidabu kaluka:isale o:mo:wo: asulo:wo: dimiabiki, iliyo: Fo:l e Ya:lusalem ha:nabena:ki hagugu sio:.

⁵ Nio: ho:len a:namilo: mesa:no:wo: aumbo: edakiyo:, amisa:n a:no: ta:ta:ga:, kaluka:isaleyo: so:wagalin o:lia: nio: tambo ho:nsa:ya tia: ko:lo:, a:na gulalu siliki Godemo: dulugu sio:.

⁶ Dulugu sa:la:sa:ga:yo: imo:wo: ta:biyo: a:la:bo: sa:la:sa:ga:, iyo: amisa:na a:ma:la: ha:nabikiyo:, nio: ho:n ko:suwa disa:.

⁷ Nio: Taya a:no: ta:ta:ga: ha:nakiyo:, Tolemes amisa:na fa:la:dota:ga:yo:, tilidabu kaluka:isale nolo: a:na galilia:sa:ga:, ho:len imilig nowo: a:na ali.

⁸ Kea:fowo: nio: Tolemes a:no: ta:ta:ga: ha:nakiyo:, Sesalia a:na fa:la:dowa:sa:ga:, amisa:n kalu nowo: Filib ene aya ali. Filib e to nafalo: wida:sen kalu nowo: e. A:la:ta:ga: iliga:felo: kalu iyo: asuwa:foma:ki, tamin amilo: kalu doma:la:fo: da:feyo:wo: nowo: e.

⁹ Filiba: ida:la:la: bola:so: fa:la:da:in a:ma:yo: Godeya: towo: widaki, dinali sa:la:sen.

¹⁰ Nio: ho:len nolo: i o:lia: a:na o:dowo: ko:lo:, dinali sa:lan kalu nowo:, Agabus e Yudia hena

a:la:ta:ga: mio:.

11 E nilo:wa fa:la:dowakiyo:, Agabus eyo: Fo:la: yafuwo: dia:sa:ga:, ene gido:fo: o:lia: dagi o:lia:yo: yafuwa: mela:sa:ga:yo: a:la:sio:, “Nilo: dimido:l we aumbo:, Ya:lusalem amilo: Yu kalu sab a:ma:yo: yafulo: biso:wo: mela:sa:ga:, Yu kaluma imo:wo: dimia:ib a:la:bo: Mamaya:yo: dinali sio: ko:lo: gimo: wido:l.”

12 To a:no: da:da:sa:ga:, ni o:lia: amisa:n kalu a:namilo: sen o:lia:ma:yo:, Fo:l e Ya:lusalem halon-amio: mo:hamana:kiyo:, towa:yo: ha:nolo sio:.

13 Ko:sega Fo:l eyo: a:ma:la: sa:lakiyo:, “Gi ko:lo: ya:fodait koma:yo:, ne nofolo:wo: alan dowaki, halaido:lo: mo:doma:kilo: dimidait ko mo:wo: ha:? Ya:lusalemo: ne dibolo amio: mela:sa:ga: to:lolalega o:li ko:m. A:la:ta:ga: ne Ya:su Alana: wi wabulu sa:lalen a:na iliyo: ne sana sowalega, ne o:li soma:no:” Fo:l eyo: a:la:sio:.

14 Niliyo: asulo: elo: we mo:ka:ma:no:lo:biki, wa:kabiyo: mo:ha:nolo sa:ma:no: a:la:likiyo:, niliyo: sio:, “Alana:lo: dimidama:no: a:no: ka fa:la:doma:ki ta:fa:no:.”

15 A:la:fo:ko:lo: ho:len no amio: nio: dimidalia:sa:ga:, Ya:lusalem halona ha:na:no: ane.

16 Sesialo: tilidabu kalu nolo: negele ha:na:sio:. Nio: Nasona: aya mesea:ki, iliyo: a:na tililia:gane. Nason e Saibulus kalu ko:lo: tamin amilo: tilidabu kalu dowo:wo: nowo: e.

Fo:l e Ya:lusalem fa:la:dowakiyo:, Ya:ma:s o:lia: towo: nenelo:

¹⁷ Nio: Ya:lusalem a:na fa:la:dowabiki, tilidabu kaluka:isaleyo: ni ba:da:ga:yo: mada sagalo:wo: alan dowo:.

¹⁸ Ho:len a:ma: fa:s amio:, nio: Ya:ma:so: ba:ba:niki, Fo:lido: nio: tambo a:na ane amio:, sa:sdo: bo:fo:lowan kaluwo: tambo a:na sena ba:ba:.

¹⁹ A:la:fo:ko:lo: Fo:l eyo: mada o:m a:la:bo: sa:la:sa:ga:yo:, Yu kaluka:isalemalo:wa ha:na:ga:lo:, Godeya: nanog dimido: a:no:, imo:wo: malolo: me.

²⁰ Fo:l elo: malolab a:no: da:da:sa:ga:yo:, iliyo: Godeya: wiyo: a:na dulugu sio: ko:lo:, iliyo: Fo:lbo:wo: a:la:sio:, “Nao, o:go: Yu kaluka:isale daoseno: modo:wo: tilidabu ko:lo:, iyo: Mo:sa:sa: ele saefa: a:no: ko:lo: halale kudu ha:na:lab a:no: ge o:go: asula:bi.

²¹ Giyo: Yu kaluka:isaleyo: ha:la: o:lia:lo: sab o:mo: wida:li siakiyo:, Mo:sa:sa: ele saefa: a:no: Yu kaluwa:yo: dila:ma:ki, a:la:widabikiyo:, tilidabu kalu wilo: sen a:ma: dabu. Gi sa:lakiyo:, inin so:wagalino: do:go:fo: hege gedea:so:bo a:la:ta:ga: Yuwa: mano:lo: kudu ha:na:so:boka: a:la:do: gilo: wido: a:no: iyo: asulufo:lab.

²²⁻²³ A:la:go:ko:lo: niliyo: waga dimi-dama:no:wa:le? Ge wena ya:ga: sab a:la:bo: iliyo: da:ba:ib ko:lo:, nililo: gemo:lo: sa:ma:nigo:l a:no: kudu ha:na:bi. Kalu fa:la:da:in nolo: Godemo:lo: dinali saefa: a:no: ne o:lia: so:l.

²⁴ O:go: kalu i we, Godeya: siwa:l amio: malilo: doma:no: man a:no: kudu ha:na:ni ha:nab ko:lo:, gelo: i we o:lia: ha:na:ga: ililo: dimidab o:leau,

giyo:lo: a:la:dimidama:ni hamana. A:la:ta:ga: man ililo: dimidan ho:len a:namilo: boba dimian a:no: gi kililia:bi. A:la:dimidalikiyo:, iyo: misa: fo:no: o:li hanula:ma:ib. Giyo: a:la:dimidalikiyo:, Yu kaluka:isaleyo: dimido: a:no: ba:da:sa:ga:yo:, ge Mo:sa:sa: ele saefa: a:no: hendele kudu ha:nabo:lo:b a:la:asuluma:ib ko:lo:, kaluka:isaleya:lo: to sio: ko:lo: dabu a:no: madali sio:lo:b a:la:asuluma:ki, ge i o:lia: hamana.

²⁵ “A:la:fo: ko:sega, Yu kaluka:isalema ko:lo: tilidabu o:mo:wo: niliyo: mo:fo:so: tamina sa:sa:liga:takiyo:, imo:wo: a:la:sio:, ‘Gio: madali godemo:lo: fofa tolo: dimido: ma:no: a:no: mogago: dowo: ko:lo: na:so:bo. A:la:ta:ga: no: ho:bo: a:no:lia:, no:wo: dagasa sili sa:nda:sa:ga:lo: ho:bo:wo: mo:ane a:no:lia:yo:, na:so:bo. A:la:ta:ga: uwo:wo: dia:so:bo.’ Nio: a:la:sa:sa:lo: ko:lo:, iyo: man a:na kudu hamana:kiyo:, mo:fo:so: tamina sa:sa:liga:fo:.”

²⁶ Iliyo: a:la:sa:la:sa:ga:yo:, kea:fo amio: Fo:l eyo: kalu fa:la:da:in i a:no: tililia:sa:ga:, iyo: tambo Godeya: siwa:l amio: malilo: doma:no: man a:no: kudu ha:na:sa:ga:yo:, Fo:l eyo: Godeya: malilo: aya ha:na:sa:ga:, bobalo: so:mea:sen kalumo:wo: a:la:sio:, “So:agelo: imilig nowo: tandala:ta:ga:yo:, kalu fa:la:da:in we malilo: doma:no:wo: elema:ib ko:lo:, iyo: kelego:wo: boba so:mena:ki, a:ma:la: wena mia:ib” a:la:sio:.

Fo:l e Yu kaluwa: ta:li

²⁷ So:agelo: a:no: ko:na:ma kedefa:no: dowabikiyo:, Yu kalu A:sia hena a:la:ta:ga:lo:

mio: a:ma:yo:, Fo:l e Godeya: malilo: aya sena ba:da:ga:yo:, iyo: kaluka:isaleyo: kegea:sa:ga:, ili asulo:wo: da:ga: alifelo: ko:lo:, kalu kegeo: a:ma:yo: Fo:l e ta:li.

²⁸ Iyo: halale sa:la:likiyo: a:la:sio:, “Isolael kalu gio: nio: asuwa:foma. Kalu we, heno: tambo wida:li sia:likiyo:, kaluka:isalemo:wo: Mo:sa:sa: ele difa: a:no: mo:kudu hamana:ki sio:. Eyo: Godeya: malilo: a we dio:ge sa:la:len. A:la:ta:ga: o:go: eyo: Yu kaluma nolo: Godeya: Malilo: hen we Godeya: siwa:l amio: mogagabiki, tililia: mio: ko:lo: a:lab” a:la:sio:.

²⁹ (Ililo: sio: a:no: mo:wo: we. Tamin amio:, iyo: Tolofimus, A:fesa:s kalu e, Fo:l o:lia: Ya:lusalem amio: sia:labiki ba:ba: ko:lo:, iliyo: Fo:l e kalu a:no: malilo: a usa tililia: mio: a:la:asulakiyo:, towo: halaido: a:na sio:.)

³⁰ Amisa:n kaluka:isaleyo: to a:no: da:da:ga:yo:, iyo: tambo iligaki, ko:li ko:lilo: dalalelia:ga: kegeakiyo:, Fo:l e a:na ta:lia:sa:ga:, ha:la:ya susulu:lia:ga: ta:takiyo:, malilo: a a:ma: togo: uludu alifa:.

³¹⁻³² Iyo: Folo: sanala:ma:no: sa:ndabikiyo:, Lom da:la:diya: misa: kalu e, ililo: gadiakilo: yame tandeab a:no: da:da:ga:, eyo: da:la:dilo: bo:fo:lowan kalu i o:lia: da:la:dileyo:lo: tililia:ga:yo: nai ya:la:ga:, kalu kegeo:lo: halale tandeab a:na fa:la:dowo:. Kaluka:isale iliyo: da:la:di misa: kalu o:lia: ene da:la:dile kalu i a:no: fa:la:dowabiki ba:da:ga:yo:, Fo:l sa:nda:leno: a:na ta:fo:.

³³ Da:la:diya: misa: kaluwo: a:na fa:la:dowakiyo:, Fo:l e ta:lia:sa:ga:, sa:ni a:la:ya:

melealifoma:ki sa:la:sa:ga:yo:, Fo:l we o:b kaluwa:le, a:la:ta:ga: eyo: o:b dimido:wo: a:la:liki dabu ba:ba:.

³⁴ Ko:sega kaluka:isale kegeo: nolba:yo: to imilido: mo:sa:laki, nolba:yo: to ko:li ko:lilo: sio: ko:lo:, misa: kalu e to hendeleyo: mo:dinafa da:ba:no: dowabikiyo:, eyo: Folo: da:la:di kalulo: sa:sen aya tililia: hamana:ki sio:.

³⁵ Iyo: Folo: aya tililia:ga:, wo:lido: kodo:wa fa:la:dowabikiyo:, kaluka:isale kegeo: i a:no: gadio:wo: mada alan dowo: ko:lo:, da:la:di kaluwa:yo: Folo: fo:fo:lelia:ga: a usa tiane.

³⁶ Kalu kudu mio: a:ma:yo: ho:le sa:lakiyo:, “Fo:l ko sanalema!” a:la:sio:.

Fo:l eyo: elo: tilidabu mo:wo: fanda sio:

³⁷ Iliyo: Folo: a usamio: o:tina:niki, isagena kayabikiyo:, Fo:l eyo: misa: kalumo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Niyo: gemo:wo: to nowo: sa:ma:no:wo: o:liyo:?” Fo:l eyo: Gilig to a:la:liki dabu ba:dabiki, misa: kalu eyo: a:ma:la: sa:lakiyo:, “Ge Gilig towo: asulo:lo:ka:?”

³⁸ Ge Isib kalu ko:lo: kalulo: yasala:sen kalu 4,000 a:la:fo:wo: gilo: kalaleli hena a:la:ta:ga: kegeakilo: gamani kalu o:lia: gisdo: dia:leno:, hendele geya:le?”

³⁹ A:la:dabu ba:dabiki, Fo:l eyo: a:ma:la:yo: a:la:sio:, “A, ne Yu kalu, Silisia hen amio: Tasus amisa:n alan a:no: kaluwo: ne ko:lo:, giyo: ne kaluka:isale kegeo: wemo:wo: towo: sama:kiyo:, fogo: dimia:no:wo: o:liyo:?”

⁴⁰ Emo:wo: fogo: dimiabikiyo:, Fo:l e wo:la: mea kagafo:liki, kaluka:isale kegeo: a:no: hela:foma:ki, dagiya: da:feyo:. Kaluka:isale iyo: hela:tabiki, Fo:l eyo: kaluka:isalemo:wo: inin Alam to sa:la:likiyo: a:la:sio:.

22

¹ “Ko:go:do: kalu o:lia: nao i, gio: dabuma. Niyo: halalo: mo:dimido: a:la:liki, gimo: fanda sa:ma:nigo:l.”

² Iyo: Fo:l elo: Alam to sa:lab a:no: da:dakiyo:, iyo: mada hela:ta:ga: dabu.

³ Da:da:labiki Fo:l eyo: a:la:sio:, “Ne Yu kalu, Silisia hen amio: Tasus amisa:n a:na sa:la:li ko:sega, ne amisa:n wena siliki anayo:. Ne Gamaliel e ha:ga ilikiyo:, nili ma:muwa: mano: nemo: kefele wido: ko:lo:, o:gdo: gili Godemo:lo: kudu ha:nab o:leaumbo:, niyo:lo: Godeya: man o:leo:ngo:ka kudu ha:na:sen.

⁴ Niyo: Alana: Mando: kudu ha:nab a:no: ka ta:foma:ki, niyo: mogagakiyo:, tilidabu kaluwo:lo: ka:isaleyo:lo: ta:lia:sa:ga:, dibolo aya to:lo alifela:sa:ga:, nolo: sana sowa:sen.

⁵ Niyo: a:la:dimida:senka: a:la:likiyo:, bobalo: so:mea:sen misa: kaluwo: a:la:ta:ga: ganisolo kalu o:lia:ma:yo: hendeleka: a:la:likiyo: gimo:wo: o:li maloloma:ib. Iliyo: mo:fo:so: sa:sa:la:sa:ga:, Yu kalu Damaskasdo: sab i o:mo: dimina:ki, nemo: dimiab amio:, niyo: tilidabu kaluka:isale a:namilo: sab a:no: Ya:lusalem a:ma:la: tililia:sa:ga: mo:walilima:ki, a:na ane.

6 “Ofo: disi dowabikiyo:, ne Damaskaso: ko:na:ma fa:la:doma:no: dota:sen amio:, wigibole a:naka ho: nowo: wabeleg o:ngo: ko:lo: Hebene halona a:la:ta:ga: so:so:lelia:ga: tindakiyo:, ne ho: a:ma: hegelia:ga: difa:.

7 A:la:gabiki ne hena sulufu: tina:sa:ga:, to nowo: nemo: sa:labiki dabu. ‘So:l, So:l, giyo: Ne mogagakiyo:, waga migi kudaya?’

8 A:la:sa:labiki, niyo:, ‘Alan, ge o:ba?’ a:la:sio:. ‘Ne Ya:su, Nasala:t kalu. Gilo: mogagila:yo: Ne’ a:la:sio:.

9 Kalu negeledo: ane a:ma:yo: ho:len tia: a:no: ba:ba: ko:sega kalu to nemo:lo: sa:lab a:no: iyo: mo:fanda dabu.

10 A:la:ta:ga: niyo: emo:wo: a:la:dabu ba:ba:, ‘Giyo: ne o:b dimidama:ki asulaya?’ Niyo: a:la:dabubo:do:liki, Alana:yo: a:la:sio:, ‘Ge dasilia:ga:, Damaskas amisa:n usa ti hamana. A:namio:, nanog ko:lo: gilo: dimidama:no:wo: noma:yo: dinafa wala sa:ma:ib’ a:la:sio:.

11 Ne ho: a:no: ba:ba: amio: siyo: bumale bido: ko:lo:, mo:ba:da:li ha:na:no: dowabiki, kalu negeledo: ane a:ma:yo: ne mogasilia:sa:ga:, Damaskas ane.

12 “Ne a:na sen amio:, Damaskas kalu nowo: Ananias eyo: ne ba:ba:ni mio:. Kalu we Mo:sa:sa: ele saefa: a:no: kudu ha:na:len ko:lo:, Yu kaluka:isale amisa:ndo: sab a:ma:yo: e wabulu sa:la:sen.

13 Kalu e nelo:wa ya:ga: kagayakiyo: a:la:sio:, ‘Nao So:l, ge siyo: a:dinafa bo:ba:ki so:lo:l’ Wigibole a:naka, ni siyo: falele alitabiyo:, niyo: e ba:ba:.

14 A:la:ta:ga: Ananias eyo: nemo:wo: wa:ka a:la:sio:, ‘Nili ma:muwa: Gode eyo: ge da:feakiyo:, elo: dimidama:no: asulo: aumbo: asuluma:ki go: a:la:ta:ga: Godeya: ene Digalo: Kalu bo:ba:ki, a:la:ta:ga: ene to sa:labo: dabuma:ki, ge a:na da:feyo:.

15 Ene towo: widakiyo:, gilo: ba:ba: o:lia: dabu o:lia:yo: kaluka:isale tambomo:wo: gi fanda walama:ib.

16 A:la:fo:ko:lo: ge wenamio: o:b yasila:leya? Ge dasilia:ga:, ho:na to:lola:sa:ga:yo:, Alan emo: dulugu sa:lalikiyo:, mogago: gilo:wo: hama:ib.’ Ananias eyo: a:la:sio:.

17-18 “A:la:go:ko:lo: ne Ya:lusalem a:ma:la: ya:sa:ga:, Godeya: malilo: ayamio: dulugu sa:la:lana, ne ho:le ba:dakiyo:, Alana:yo: towo: nemo: sa:la:lana ba:ba:. ‘Ge dasima! Giyo: to nilo:wo: Ya:lusalem wenamio: wida:lalega, amisa:n kaluka:isale iyo: mada mo:tigi da:ba:ib ko:lo: ge bo:bo:ge ta:fo: hamana.’

19 Niyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, ‘Kalu Alan, ne Yuwa: tolo: wida:sen a nola tina:likiyo:, ge amilo: tilidabu kaluka:isaleyo: yasala:sa:ga: dibolo aya to:lola:sen a:no:, kaluwo: tambowo: asulufo:lab.

20 A:la:ta:ga: Alan, gi wilo: wida:sen Sitifen, elo: sana sowo: a:namio:, niyo:lo: e o:li sa:ndab a:la:asulakiyo:, Sitifendo: sa:ndab kalu a:ma: so:g ho:go:fela:yo:, ni ta:lisen.’

21 A:la:sa:la:sa:ga:yo:, Alana:yo: nemo:wo: a:la:sio:, ‘Ge ka hamana. Niyo: ge Yu kalumalo:

amio: ko:na: iliga:fa:no: ko:lo:, ge Ya:lusalemo:
ta:fo: hamana.' Alana:yo: nemo:wo: a:la:sio:.”

²² Fo:l eyo: malolabikiyo:, kalu kegeo: iyo: o:li
da:da:len, ko:sega Fo:l eyo: to a:no:* sa:labikiyo:,
iyo: gadia:sa:ga:, a:ma:la:yo: towo: halale
sa:lakiyo: a:la:sio:, “Kalu we henfelo: wilo:
mesa:no:wo: mo:ego: ko:lo:, e sanalema.”

²³⁻²⁴ Iliyo: halale tandeakiyo:, so:g wa:l amilo:
ko:lo:wo: hagolia: sandifelaki, sa:yo: tagulia:ga:
sandifelo:† A:no: ba:da:sa:ga:yo: ililo: dimidab
a:no: Fo:l eyo: mo:wo: fanda sama:ki, da:la:diya:
misa: kaluwa:yo: ene da:la:dile kalumo: sa:lakiyo:,
Folo: ilo: sa:sen a usa tililia: tina:ga:, meya:
sa:nda:sa:ga:, dabu ba:da:bi a:la:sio:.

²⁵ Iliyo: Folo: meya: sa:ma:no: a:la:ta:ga:
melabikiyo:, eyo: da:la:dilo: bo:fo:lowan kalu
anib a:namilo: kagafo:len o:mo:wo: a:la:dabu
ba:ba:, “Gio: Lom kalule‡ a:no: mo: mo:walilo:ka,
madali sa:ma:no: a:la:likiyo:, gili ele difa: a:ma:yo:
waga saefa: da:laba?”

²⁶ Da:la:dilo: bo:fo:lowan kaluwo: to a:no:
da:da:sa:ga:yo:, da:la:diya: misa: kalulo:wa
ha:na:sa:ga:, Fo:l elo: to sio: a:no: emo:wo: sa:laki
a:la:sio:, “Kalu we Lom kalule dowo: ko:lo: nio:
waga dimidama:no:wa:le?”

²⁷ A:la:sa:labikiyo:, misa: kalu a:no: ha:na:sa:ga:,

---

* **22:22:** Fo:l eyo: Alana:yo: e Yu kaluka:isalema ilo:wa iliga:fo:
a:la:li sa:labikiyo:, Yu kaluwo: gadia:sa:ga: ka:laki, halale tandeo:
† **22:23-24:** Yu kaluwa:lo: a:la:do: dimidab a:no:, iyo: alan gadio:
a:la:liki widakigo:l. **22:25:** Ilig 16.37 ‡ **22:25:** Kalu abeyo:
Lom kalule dowo:lalega, Loma: ele saefa: a:no: e asuwa:ta:mela:ib.
Kalu a:no: madaliyo: mo:yami tandema:ib. A:no: ko:lo: sio:.

Fo:lbo:wo: a:la:dabu ba:dakiyo: a:la:sio:, “Ge hendele Lom kalule dowo:lalega, nemo: sama.”

“A:, ne Lom kalule ko:lo:lo:l” a:la:sio:.

²⁸ A:la:ta:ga: da:la:di misa: kaluwa:yo: a:la:sio:, “Ne Lom kalule doma:nikiyo:, moleyo: mada modo:wa: kilili.” A:la:sa:labikiyo:, Fo:l eyo: a:la:sio:, “Ko:sega ne Lom kaluleya: sa:la:li ko:lo: ne Lom kalule ko:lo:lo:l.”

²⁹ To a:no: da:da:sa:ga:yo:, da:la:di kalu iyo: emo:lo: dabu ba:ba:no: a:la:likilo: elen a:no: tagilaki, a:ma:la: gigili kagayo:. A:la:ta:ga: da:la:di misa: kaluwa:yo:, Fo:l e Lom kalule ko:lo: sa:niya:lo: elo: melo: a:no: asulakiyo:, e tagio: dowo:.

Fo:l eyo: Yuwa: ganisolo misa: kalumo:wo: towo: sio:

³⁰ Da:la:di misa: kalu eyo:, Yu kaluka:isale kegeo: a:ma:lo: Fo:lbo:lo: towo: diga:li sio: a:no: mo:wo: o:ba:le a:la:liki kedo:. A:la:fo:ko:lo: ho:len no amio: eyo: Fo:l e fage alita:sa:ga:, bobalo: so:mea:sen misa: kalu iyo:lo:, Yuwa: ganisolo kaluwo:lo: tambo kegenema:ki saga:felo: ko:lo:, iyo: kegeakiyo: Folo: tililia:ga:, usa ta:fo:.

23

¹ Fo:l eyo: ganisolo kalu a:no:ko: si kudu ba:da:ga:yo: a:la:sio:, “Ni nao, ne Godeya: nanog dimida:i mio: a:namio: mela:no: nilo: we, Godeya: siwa:l amio: no:no:no: digalo:le dimida:i mio: a:la:asulo:l.”

²⁻³ A:la:sa:labiki, bobalo: so:mea:sen misa: kalu, Ananias eyo: Fo:l e anib amilo: kagafo:lab

o:mo:wo: Fo:l a:no: mego:fa bola:ma a:la:liki sio:.
A:la:sa:labiki Fo:l eyo: a:la:sio:, “Ge a o:fo:f amilo:
ho:lo: nafa mulu o:leo:ngo: dowo:* ko:lo: Gode
eyo: gelo: bola:la:ma:ib. Gio: Mo:sa:sa: ele difa:
a:na ilikiyo: ne mo:walilima:niki sab ko:sega, giyo:
ne bola:ma a:la:do: sa:lab a:ma:yo: ele saefa: a:no:
o:go:sab.”

⁴ Fo:l eyo: a:la:sa:labiki, e anib amilo: kalu
kagafo:len a:ma:yo: a:la:sio:, “Ge Godeya: bobalo:
so:mea:sen misa: kalu komo:wo: giyo: mogagi
mada sa:laka:!”

⁵ A:la:sa:labiki, Fo:l eyo: a:ma:la:yo: a:la:sio:,
“Nao i ha:iyo:. E bobalo: so:mea:sen misa:
kalulo:b a:la:bo: ne mo:fanda asulo: ko:lo:,
ne a:la:bo: asulo: kibo:bowo:, niyo: to a:no:
mo:so:mo:lo. Mo:wo: Godeya: to sa:sa:lo: amio:
a:la:sio:, ‘Misa: kalu gilo: bo:fo:lab imo:wo:
mogago: towo: sa:la:so:bo.’ ”

⁶ Fo:l e ganisolo kalu kegeo: us a:namio:, kalu
nolo: Fa:lisi a:la:ta:ga: nolo: Sadusi kalu ko:lo:
elena ba:da:ga:yo:, eyo: imo:wo: towo: halale
sa:lakiyo:, “Ni nao i, ne Fa:lisi kalu a:la:ta:ga:
dowo:lo: Fa:lisi kalu. Niyo: Godeya:lo: sowo:
kalu ko:lo: a:ma:la:do: a:dasi alifa:ib a:no: hendele
dimidama:ib a:la:liki tilidabu ko:lo:, ne o:go: a:na
mo:walilab.”

⁷ Fo:l eyo: to a:no: sa:labikiyo:, Fa:lisi kalu o:lia:
Sadusi kalu o:lia:yo: towo: egele kegakiyo:, gan-

---

* **23:2-3:** Fo:l elo: to sio: a:no:, e ko:lo: dio:ge sio:. To a:ma: ha:go:
nio: mo:dinafa asulo:, ko:sega nolba:yo: to a:ma: ha:go: a:la:asulab.
Kaluwa: do:mo: ba:ba: a:no: nafa ko:sega asulo: usamilo: da:labo:
mogago:le da:lab. A:no: ko:lo: sio:. **23:5:** Kis 22.28 **23:6:** Ilig
26.5

isolo iyo: asulo:wo: a:la: dowo:.

⁸ Mo:wo: Sadusi iliyo: sowo:wo: a:ma:la:yo: mo:dasima:ib a:la:tiliasulaki, ma:mula: kalu o:lia: mama o:lia:yo: aundo:mo: a:lab a:la:tili asulo:. Ko:sega Fa:lisi kalu iliyo: man a:no: ko:lo: tambo tili asulab.

⁹ A:no: ko:lo: tili asulakiyo:, towo: halaido: halale tandea:sa:ga:yo:, elelo: wida:sen kalu nolo:, Fa:lisi ko:lo: iyo: dasila:sa:ga: towo: halaido: kegaki a:la:sio:, “Kalu wenamio: hala dimido: nowo: aundo:ma ba:ba: A:la:ta:ga: mamaya:le, ma:mula: kaluwa:le, emo:wo: sio:wa:le nio: mo:dinafa asulo: ko:lo: niliyo: e mo:walila:so:bo” a:la:sio:.

¹⁰ To kegakiyo: bubo: a:no: mada alan fa:la:dowabikiyo:, da:la:di misa: kalu e iyo: Folo: ta:li siliki susulu tandeakiyo: gedema:ib a:la:kele asulaki, ene da:la:di kaluwo: ho:ida:sa:ga:, Fo:lo: gasilia:ga: ilo: sa:sen aya tililia: hamana:ki sio:.

¹¹ O:g nulu a:namio:, Alan e ya:sa:ga:, Fo:la: aniba kagayaki, emo:wo: a:la:sio:, “Gi asulo:wo: halaido: dowa:bi. Giyo: Ya:lusalem kaluka:isalemo:wo: ni wi ko:lo: wido: o:leaumbo:, Lom a:namio:lo: a:la:ka wida:bi” a:la:sio:.

Yu kaluwa:yo: Folo: sanala:ma:no: a:la:li saefa:

¹² Kea:fowo: Yu kalu iyo: nenela:sa:ga:yo:, Folo: sana soma:no: a:la:saefa: ko:lo: Fo:lo: semo:sana sowo: amio:, iliyo: ma:no: o:lia: ho:n o:lia:yo: mada semo:naki elefo: ko:lo:, Folo: sana sowa:sa:ga: ami ma:no:wo: a:na ma:no: a:la:tili saefa:.

¹³ Tolo: saefa: kalu agelo:wo: do:la:fo: fa:la:da:in a:no: tinio: a:ma: saefa:.

¹⁴ Iyo: ha:na:sa:ga;, bobalo: so:mea:sen misa: kalu i o:lia: Yu ko:go:do: kalu o:lia:mo:wo: a:la:sio:; “Nio: Fo:lo: semo:sanaefa: amio:, ho:n o:lia: ma:n o:lia:yo: elefo: dia:to:l ko:lo: semo:ma:no: a:la:liki tili salia: difa:.

¹⁵ A:la:fo:ko:lo: gi o:lia: ganisolo kalu gio: ha:na:sa:ga;, da:la:di misa: kalumo:wo: dikili sa:lakiyo:, Fo:lbo:lo: mo:walilo: a:no: wa:ka a:fanda da:ba:no: ko:lo: tililia: mena:ki, gio: sa:ma:ni hamana. Da:la:di iliyo: Fo:l e tililia: yalikiyo:, gilo: amio: o:fa:la:doma:ni yaliki, niliyo: e usa sa:ma:no:. Nio: a:la:dimidama:no: ko:lo: gio: to a:no: sa:ma:ni hamana.”

¹⁶ To nenelakilo: saetab a:no:, Fo:la: e babo: a:ma: da:da:la:ga:yo:, e da:la:dilo: sa:sen aya ha:na:ga;, Fo:lbo:wo: to a:no: malolome.

¹⁷ Fo:l e to a:no: da:da:ga:yo:, da:la:dilo: bo:fo:lowan kalu nowo: ho:lelia:sa:ga;, emo:wo: a:la:sio:, “So:wa wema:yo: da:la:diya: misa: kalumo:wo: to nowo: sa:ma: mio: ko:lo: e a:na tililia: hamana” a:la:sio:.

¹⁸ A:la:fo:ko:lo: da:la:dilo: bo:fo:lowan kaluwa:yo: so:wa a:no: tililia:ga;, ene misa: kalumo:wo: a:la:sio:, “So:wa wema:yo: to nolo: gemo: sa:ma:ni mio: ko:lo: dibolo kalu Fo:l eyo: gelo:wa tililia: hamana a:la:liki, nemo: dabu ba:dabiki, a:na tililia: mio:.”

¹⁹ Da:la:diya: misa: a:ma:yo: so:wa a:no: dagiya gasilia:ga;, o:fo:f doba:da: ta:ta:ga: ha:nakiyo:, “Ge nemo:wo: o:b sa:ma:ni mio:wo:?” a:la:dabu ba:ba:.

²⁰ So:wa a:ma:yo: a:la:sio:, “Yu kalu iliyo: nenela:sa:ga: towo: saefa: ko:lo: aliyo: ganisololo:

amio: Folo: ge tililia: ya:bi a:la:bo: Yu kaluwa:yo: gemo:wo: dabu ba:ba:ib. Iyo: Fo:lbo:lo: mo:walilo: a:no: wa:ka a:fanda da:ba:no: a:la:likiyo: ge dikili sa:ma:ib.

²¹ Ko:sega ililo: dabu ba:dab aumbo: dimida:so:bo. Mo:wo: kaluwo: do:la:fo: fa:la:da:in a:la:ta:ga: tininila: a:no: usa yasila:ga:, Folo: a:na banaefo:la:ga: sa:ma:ib. Iliyo: Folo: mo:sanaetakiyo:, ho:n o:lia: ma:n o:lia:yo: elefo: difa: ko:lo: semo:ma:ib a:la:liki tili saefa: ko:lo:lab. Iyo: dimidalia:sa:ga:, gilo: a:ma:la: to sa:labo: ko:lo: yasilab.”

²² To a:no: da:da:sa:ga:yo:, da:la:diya: misa: kaluwa:yo: so:wa o:mo:wo: hagugu sa:lakiyo:, “Giyō: to we nemo:wo: sio:ka: a:la:likiyo:, kalu nolbo:wo: sa:la:so:bo.” A:la:sa:la:sa:ga: so:wa a:no: a:ma:la: iliga:fo:.

Folo: Sesalia a:na mo:walilima:ki iliga:fo:

²³ Da:la:diya: misa: kalu eyo:, da:la:dilo: bo:fo:lowan kalu a:la: nowo: ho:ida:sa:ga:, a:la:mo:wo: a:la:sio:, “Ga:go: da:la:di kalu 200 a:la:fo:, a:la:ta:ga: ho:s wa:l amilo: sa:sen da:la:di kaluwo: 70 a:la:fo: a:la:ta:ga: ba:iso:bolo: sandima:no:wo: 200 a:la:fo: a:no: tambo dimidalia:sa:ga:, nulu ofa:siyo: agado:wa dowalikiyo:, Sesalia amisa:na ha:na:bi.

²⁴ A:la:ta:ga: Fo:l e dinafa hamana:kiyo:, ho:s nolo: emo: dimia:sa:ga:, a:na asita:ga:, gamani misa: kalu, Fela:ksdo: amio: fa:la:doma: ha:na:bi.”

²⁵ To a:no: sa:la:sa:ga:yo:, eyo: mo:fo:so: iliga:takiyo: a:la:sa:sa:lo:.

26 Ne Kalodius Lisias, niyo: mo:fo:so: we gamani misa: alan kalu Fela:ks gemo: sa:sa:liga:to:l.

Niyo: sagalo: towo: gemo:wo: so:lo:l.

27 Yu kalu iliyo: kalu we ta:lia:sa:ga: sana soma:nigabikiyo:, niyo: e Lom kalulo:b a:la:asula:sa:ga:, ne o:lia: ni da:la:di kalu o:lia:yo: ha:na:sa:ga:, e asuwa:taki gasili.

28 Niyo: Yu kalu ililo: diga:li sio: a:no: mo:wo: fanda ba:ba:no: a:la:liki, e Yuwa: ganisolo ilo: amio: a:na tililia:gane.

29 E mo:walili ba:ba: amio:, iliyo: Yuwa: ini ele a:no: ko:lo: alobana kedo: ko:sega, kalu we ni ba:ba: amio:, e dibolo amilo: to:loma:no: hala dimido: nowo: mo:ba:ba:. A:la:ta:ga: elo: sana soma:no: hala dimido: nowo:lo: mo:ba:ba:.

30 Yu kalu ililo: kalu we ko:lo: sana soma:no: a:la:ta:ga:lo: dimidaitab a:no: ne da:da:sa:ga:, niyo: Fo:l e gelo:wa bo:bo:ge iliga:to:l. A:la:ta:ga: e o:lia:lo: kego: kalu iyo:lo: gelo:wa ya:sa:ga:, gi siwa:la mo:walilaki sama:kiyo:, gelo:wa hamana a:la:sio:.

Eyo: mo:fo:so: a:la:sa:sa:lo:.

31 Da:la:di kalu iyo:, ini misa: kaluwa:lo: sio: aumbo: kudu ha:naki, nuluwo: Fo:lo: tililia: ha:na:sa:ga: Antibatilis amisa:n a:na fa:la:dowo:.

32 Kea:fowo: ho:s wa:l amilo: sa:sen da:la:di kalu iliyo: Folo: tililia:ga: ha:nabikiyo:, da:la:di kalu nolo: a:ma:la: ilo: sa:sen aya ane.

33 Da:la:di kalu Fo:lido: tililia:gane a:no: Sesalia fa:la:dowakiyo:, iliyo: gamani misa: kalumo:wo:

mo:fo:so: dimiakiyo:, Fo:l elo: tililia:ga: elo:wa ta:fo:.

³⁴⁻³⁵ Gamani misa: kaluwa:yo: mo:fo:s sa:sa:lo: a:no: agela:sa:ga:, Fo:l emo:wo:, “Gi heno: o:ba?” a:la:dabu ba:ba: ko:lo: misa: kaluwa:yo: Folo: Silisia kalulo:b a:la:asulakiyo:, emo:wo: a:la:sio:, “Gemo:lo: diga:li sio: kalu a:no: wena fa:la:dowalikiyo:, ge nio: a:na mo:walili da:ba:no:.” A:la:sa:la:sa:ga:yo:, Fo:l e Ha:loda: a alan a:namilo: dibolo a a:na disalifo:liki, bo:fo:melea:ki ta:fo:.

24

Fela:ks eyo: Folo: mo:walilo:

¹ Ho:len bila:fo:wo: ta:ta:ga:yo:, bobalo: so:mea:sen misa: kalu, Ananaiaso: a:la:ta:ga: Yu ko:go:do: kalu nolo: a:la:ta:ga: mo:walilabdo: asuwa:ta:sen kalu* Tetuluso:, iyo: Sesalia ha:na:sa:ga:, gamani misa: kalu si wa:l amio: Fo:l elo: hala dimido: diga:li sio: a:no: fanda sio:.

²⁻³ Folo: a usa mena:ki ho:lelia:sa:ga:yo:, Tetulus eyo: Fo:lbo:lo: diga:li sio: a:na falasila:ma:kiyo:, Fela:ksbo:wo: malolomeakiyo: a:la:sio:.

“Kalu alan Fela:ks, hen nililo: we gilo: bo:fo:len amio:, nio: sagala:liki ha:sa sa:i mio: a:la:ta:ga: gilo: asulo: alan nafa koma:yo: nio: asuwa:ta:sen. Gilo: dimido: a:no: tambo asu-lakiyo:, amisa:no: tambowa:yo: mada sagalaki, nio: mada o:m a:la:sa:la:sen.

---

* **24:1:** Lom kalu iliyoy: Mo:walilima:no:lo: kagayab amio:, kalu asuwa:ta:sen nolba:yo: to nafayo: dimidalia:sa:ga:, mo:walilabdo: da:dan kalumo:wo: dimia:sen.

4 Gio: mo:beabena:ki, sambowo: mo:sa:ma:no: ko:sega giyo: nimo:wo: nofolakiyo:, nilo: to ha:lu sa:ma:nigo:l a:no: ge mada dabuma:ki sa:ma:nigo:l.

5 Kalu we kulufa:yakilo: hida:ya:lo: mo:mo:da:seno: e, a:la:ta:ga: Yu kaluka:isale hen ko:li ko:lilo: amilo: sab iyo: babuma:kilo: digene mia:seno: e. Eyo: gamani gilo: we mogagima:ki, e misa: doma:no: a:laki, iliyo: Nasala:t gamani a:la:wikilo:. Eyo: a:la:dimidabiyo:, nio: ba:ba:.

6-8 A:la:ta:ga: eyo: malilo: ayo: mogagima:nigabiki, nio: e a:na ta:li. Fela:ks, Kalu alan giyo: enebo:wo: mo:walilaka dabu ba:dalikiyo:, nililo: so:lo:l we, gio: hendelelo:b a:la:asuluma:ib.” Tetulus eyo: a:la:sio:.

9 Yu kalu kegeo: sen a:ma:yo: Tetulus eyo: hendele sa:lab a:la:likiyo:, iliyo:lo: sio:.

10 A:la:fo:ko:lo: gamani misa: kalu Fela:ks eyo: Fo:l e towo: sama:kiyo: fogo: dimiabiki, Fo:l eyo: a:la:sio:.

“Ge donayo: modo:wo: wena silikiyo:, Yu kaluka:isale nio:, giyo: bo:fo:likiyo: mo:walila:sen ko:lo:, niyo: halalo: mo:dimido: a:la:likiyo:, o:go: ne towo: sagala:li fanda sa:ma:nigo:l.

11 Ho:len kugula:fo: us a:namio:, ne Ya:lusalem ha:na:sa:ga:, Godemo: wabulu sa:ma:ni ane ko:lo:, giyo: nilo: sa:labo: hendelelo:b a:la:likilo:, kalu nolbo:lo: dabu kelema:no:wo: halaido:ma.

12 Ne Godeya: malilo: a amio: kalu nol o:lia:yo: towa:lo: kego:wo:, Yu kalu wema:yo: mada mo:ba:ba:. A:la:ta:ga: ne Yu kaluwa:lo: tolo: wida:sen ayamio:lo:, amisa:na sia:likiyo:lo:, kaluka:isaleyo: ni digene alitabikiyo:, iyo: mada mo:ba:ba:.

13 A:la:fo:ko:lo: ililo: nemo:lo: diga:lilakilo: mo:walilab we, nilo: dimido:wo: hendele a:la:bo:, iliyo: mo:fanda walama:ib.

14 Ko:sega nelo: golo:wo: imilig nowo: gemo:wo: fanda sa:ma:nigo:l. Kalu i wema:yo: Alana: Mando: kudu ha:nab a:no: hala kudu ha:nab a:la:sio:. A:la:fo: ko:sega, niyo: nili ma:muwa: Gode a:no: ko:lo: wabudakiyo:, Alana: man a:no: kudu ha:na:sen. Mo:sa:sa: ele sa:sa:lo: o:lia: dinali sa:lan kaluwa:lo: to sa:sa:lifa: a:no: tambo niyo: tilidabu. Yuwa: man a:no: ko:lo: kudu ane.

15 A:la:ta:ga: digalo: kalu sowo:wo:lo:, mogago:lo: dimidan kalu sowo:wo:lo: Godeya:lo: a:ma:la: a:dasi alifa:ib a:no: niyo: hendele tilida:daki yasilo:l. Tilida:da:sa:ga:lo: nilo: yasilo:l aumbo:, kalu i wema:yo:lo: a:la:ka yasilab.

16 A:la:fo:ko:lo: niyo: mo:kele asuluma:kiyo:, Gode o:lia: kaluka:isale o:lia:ma: siwa:l amio:, ho:lono: tambo niyo: digalo: man dimida:sen.

17 Dona nolo: ta:ta:sa:ga:yo:, ne a:ma:la: Ya:lusalem ya:ga:, niasi kaluka:isale usamilo: wa:feyo: kalu o:mo:wo: moleyo: boba dimiaki, Godemo:wo: boba so:mea:ni mio:.

18 Niyo: Godeya: siwa:la nafale dowan man a:no: kudu ane ko:lo:, ne Godeya: malilo: a baya

sen amio:, kalu i wema:yo: ne a:na ba:ba:. Ko:sega kaluka:isaleyoy: nelo: amio: mo:kegeo: a:la:ta:ga: kaluka:isale egelebo: gadima:kilo: digene mean man a:no: aundo:ma elen.

¹⁹ Ho:len a:namio:, Yu kalu nolo: A:sia hena a:la:ta:ga: mio: a:no: a:na sen ko:lo: i a:ma:yo: nemo:wo: diga:li sa:lakilo: mo:walilima:no:wo: dowo:lalega, kalu i a:no: gi siwa:la kagafo:liki, ne a:na mo:walilima:no:wo: o:li.

²⁰ Kalu i a:no: wilo:malalega, kalu o:go:do: sab wema:yo:, ganisolo inido:wo: Ya:lusalem kegeak-ilo: ne mo:walilo: a:namio:, nilo: hala dimido: ba:ba: a:no: gemo:wo: sama:ki, giyo: imo:wo: dabu bo:ba.

²¹ Ililo: to ne o:lia:lo: golo sa:ma:ibo: imilig we. Iliyo: nelo: mo:walilo: amio:, niyo: halale sa:laki, ‘Godeya:lo: sowo: kalu ko:lo: a:ma:la:do: a:dasi alifa:ib a:no: hendele dimidama:ib a:la:liki, niyo: tilidabu ko:lo: ne o:go: a:na mo:walilab.’ ” Fo:l eyo: towo: a:na edo:.

²² Fela:ks eyo: Alana: Man kudu ha:nan a:no: e asulo: ko:lo: mo:walilima:no:wo: a:na ele alita:ga:, imo:wo: a:la:sio:, “Da:la:diya: misa: kalu, Lisias, e yalikiyo:, gililo: mo:walilab we, niyo: a:na alobana sa:ma:no:.”

²³ A:la:ta:ga: Fela:ks eyo: da:la:dilo: bo:fo:lowanbo:wo: a:la:sio:, “Giyo: Fo:l e dibolo aya disa:la:bi. Ko:sega, ene mili kaluwa:yo: eka asuwa:foma:ki, togo: ka:la:so:bo” a:la:sio:.

Dona a:la:yo: Folo: dibolo aya sen

²⁴ Ho:len nolo: ta:ta:sa:ga:yo:, Fela:ksa: inga Du-lusila, e Yu ka:isale ko:lo: a:la:yo: Fo:lido: disal-ifo:labdo: a:na ha:na:ga:yo:, Folo: ho:lelia:sa:ga:, Fo:l elo: Ya:su Keliso amilo: tilidabu a:no: malo-labiki, a:la:yo: da:da:len.

²⁵ Fo:l eyo: digalo: doma:no: man o:lia: kalu enena:ma:la:lo: asulo: tilidoma:no: man o:lia: Godeya: tif amilo: nio: mo:walilima:no: man a:no: widabikiyo:, Fela:ks e tagila:sa:ga:, a:la:sio:, “A:naka elema! Ne tif amio: ho:lenu: dowalega, ge ho:ida:sa:ga: a:na toma:no: ko:lo: ge hamana.”

²⁶ A:la:ta:ga: Fela:ks eyo: Fo:la:yo: emo:wo: mo-leyo: dimina:ki a:la:asulo: ko:lo:, ho:len nol amio: eyo: Folo: ho:ida:sa:ga:, towo: a:na nenela:sen.

²⁷ Dona a:la:yo: ta:ta:ga:yo:, Fela:ks e misa: kalu eleno: a:na ta:taki, Bosius Festus e gamani misa: kalu ho:gi dowabikiyo:, Fela:ks eyo: Yu kaluka:isale sagalema:kiyo:, Fo:lo: dibolo a ka o:mesea:ki ta:fo:.

25

Fo:l e Festus siwa:la kagayo:

¹ Festus e gamani misa: ho:gi dowakiyo:, ho:len otaleno: Sesalia sa:ga:yo:, e Ya:lusalem halon-amio: a:na ane.

² Festus e a:na fa:la:dowabikiyo:, bobalo: so:mea:sen misa: kalu i o:lia: Yu ko:go:do: kalu i o:lia:yo: elo:wa fa:la:dowakiyo:, Fo:l elo: hala dimido: a:no: emo:wo: malolome.

³ Festus eyo: iyo: asuwa:foma:ki, iliyo: emo:wo: dabu ba:dakiyo:, Fo:l e a:ma:la: Ya:lusalem iliga:foma:ki, ha:nolo sio:. Mo:wo: Fo:l e

Ya:lusalemo: yalikiyo:, iliyo: e toga banaefo:la:ga: a:na sana soma:no: dimidaefo:liki, dabu ba:ba:

⁴ Iliyo: a:la:dabu ba:dabiki, Festus eyo: a:ma:la:yo: a:la:sio:, “Fo:l e Sesalia dibolo aya sab a:la:ta:ga: ne a:namio: ko:na:ma ha:na:no:.”

⁵ A:la:fo:ko:lo: Fo:l e hendele halabo: dimido:lalega, misa: kalu gililo:wo: nolo: ne o:lia: ha:na:sa:ga:, a:na mo:walilima:no:” a:la:sio:.

⁶ Festus e ho:len ola:fo: o: do:la:fo:wo: i o:lia: o:la:ga:yo:, e Sesalia a:na tiane ko:lo:, ho:len a:ma: fa:s amio:, e mo:walilima:no: aya ha:na:ga: si-likiyo:, Fo:l e mena:ki ho:ido:.

⁷ Fo:l e a:na tindabikiyo:, Yu kalu Ya:lusalem a:la:ta:ga:lo: mio: i a:ma:yo:, Fo:l e banagalia:fo:liki, elo: mogago: dimido: a:no: Festus e dabuma:ki sa:la:len ko:sega, hendele sa:lab a:la:bo: mo:fanda asulo:.

⁸ Iliyo: emo:wo: diga:li sa:la:sa:ga:yo:, Fo:l eyo: enena:ma:la: asuwa:takiyo: a:la:sio:, “Niyo: Yuwa: mano: mada mo:o:go:so: a:la:ta:ga:, Godeya: malilo: a a:no: mo:mogagila: a:la:ta:ga: gamani misa: kalu Sisamo:wo: mogago:wo: mo:dimido:.”

⁹ Fo:l eyo: a:la:sa:la:sa:ga:, Festus eyo: Yu kaluwo: sagale alitakiyo:, Fo:lbo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Ge Ya:lusalem ha:na:sa:ga:, ililo: gemo:lo: diga:lilab we, ni siwa:la mo:walilima:no:wo: o:liya:le?”

¹⁰ A:la:dabu ba:dabiki, Fo:l eyo: a:la:sio:, “A, ne Sisa elo: mo:walilan a wena mo:walilab ko:lo: ne wenaka mo:walilima:no:. Niyo: Yu kaluka:isalemo:wo: halabo: mada mo:dimido: a:la:bo: giyo: asulo:.”

11 Niyo: hala nowo: dimido: ami sana soma:no: kibo:bowo:, ne mo:nai ho:no:bo:lo. Ko:sega ililo: nemo:lo: su agelabko hendelema ko:lo:, giyo: ili dagi amilo: dia:tab a:no: digalo:ma. Ne mada Sisaya: ene mo:walilima:ki asulab.”

12 Festus eyo: to a:no: ene ganisolo o:lia: nenela:sa:ga:, eyo: a:la:sio:, “Ge Sisaya: mo:walilima:ki dabu ba:daliba: ko:lo: ge Sisalo:wa ha:na:ib.”

Festus eyo: misa: kalu Agiliba o:lia: nenelo:

13 Ho:len nolo: ta:ta:sa:ga:yo:, misa: kalu Agiliba o:lia: ado Benaisi o:lia:yo: Festuso: ba:ba:ni ya:sa:ga:, Sesalia a:na fa:la:dowo:.

14 A:la:yo: ho:len modo:wo: a:na silikiyo:, Festus eyo: Fo:l elo: mo:walilo: a:no: misa: kalu o:lia: nenelakiyo: a:la:sio:, “Fela:ks elo: dibolo kalu nowo: wenaka to:lo alita:ga: ta:fo:gane ko:lo:lab.

15 Ne Ya:lusalemdo: ane amio:, bobalo: so:mea:sen misa: kalu i o:lia: Yu ko:go:do: kalu i o:lia:ma:yo: ne mo:walila:sa:ga: wa:dema:ki salifa:.

16 Ko:sega niyo: imo:wo: a:la:sio:, ‘Lom nili man amio:, kalu noma:yo: kalu nolbo:wo: towo: diga:li sa:la:sa:ga:, mo: mo:walilo: amio:, “e dimido:” a:la:bo: mo:sa:la:sen. Tamin amio: emo:lo: diga:li sa:lab kalu o:lia: kagafo:likiyo:, eyo: towo: dinafa fanda sa:lab amio:, niliyo: mo:walila:sa:ga:, a:na fanda ga:fa:ib.’

17 Niyo: imo:wo: to a:no: wido: ko:lo: ne a:ma:la: yakiyo:, i o:lia: mio: ko:lo:, ho:len a:ma: fa:s

amio: niyo: iyo: mo:ka:laki, ne mo:walila:sen aya ha:na:ga: silikiyo:, kalu a:no: mena:ki ho:ido:.

¹⁸ Yu kaluwa:yo: dasila:sa:ga: Fo:l elo: hala dimido: sa:lab amio:, nilo: asulo: a:no: iliyo: a:la:bo: mo:sio:.

¹⁹ Iliyo: ini gulugululan man a:no:lia: sowo: kalu nowo: ene wiyo: Ya:su a:no:lia: sa:laki kego:. Kalu a:no: dasila:sa:ga:, mela:no: a:lab a:la:liki Fo:l e sio: ko:lo: egelebo: towa:yo: kego:.

²⁰ To ililo: sa:lab a:no: ko:lo: nilo: alobana walama:no:wo: babale dowabiki, niyo: kalu e Ya:lusalem ha:na:sa:ga: a:na mo:walilima: hamana:ki dabu ba:ba:.

²¹ Ko:sega e a:la:bo: mo:dimidama:no: a:laki, e Sisaya: ene mo:walilima:ki, dibolo aka yasi mesa:no: asulo: ko:lo: niyo: e Sisalo: amio: iliga:fa:no: togo: semo: ba:dabiki, e dibolo ka ta:fo:lo:l.”

²² Festus eyo: a:la:sa:labiki, Agiliba eyo: a:la:sio:, “Kalu a:ma: enedo: to sa:labo:, no:no:n mada da:ba:no: asulab.” A:la:ta:ga: Festus eyo: a:la:sio:, “Ge ali da:ba:ib.”

Fo:l eyo: Agiliba emo:wo: malolome

²³⁻²⁴ Ho:len a:ma: fa:s amio: Agiliba o:lia: Benaisi o:lia:yo: ya:ga: yakiyo:, kaluka:isaleyo: a:la:ma: wiyo: wabulu sio: ko:lo:, kegea:sen aya tinakiyo:, da:la:di misa: kalu i o:lia: ko:go:do: kalu o:lia:yo: egele tiane. Festus eyo: Fo:lo: tililia: mena:ki sio: ko:lo:, Folo: tililia: fa:la:dowabikiyo:, Festus eyo: a:la:sio:, “Misa: kalu Agiliba, ge a:la:ta:ga: kaluka:isale wenamilo: kegeo: gio: kalu we bo:ba. Ne Ya:lusalemdo: ane amio:, Yu kaluka:isale ililo: gadio:wo: nemo: sa:ma: mio: a:la:ta:ga:

Sesalia a:namio:lo: nelo:wa ya:sa:ga:, kalu we sanala:ma:no: a:la:likiyo: halale sio:.

²⁵ Niyo: mo:walilo: amio:, elo: sanala:ma:no: man hala dimido: nowo: mo:ba:ba: ko:sega, eneno: e Sisamo: mo:walilima:ki a:la:dabu ba:dabiki, niyo: e Lom a:na iliga:fa:no: saefa:.

²⁶ Niyo: e iliga:takilo: hala elo: dimido: a:no: sa:sa:lilia:ga:, Lom alan misa: kalumo:lo: iliga:fa:no:wo: mo:bo:do:l ko:lo: o:gdo: kalu kegeo: gio: tambo a:la:ta:ga: misa: kalu Agiliba gelo: dabuma:kiyo:, kalu we gilo:wa tililia: mio:. To elo: sa:lab a:no: nio: da:da:sa:ga: nenelakiyo:, mo:fo:s amilo: to sa:sa:lima:no:wo: a:na fa:la:doma:ib.

²⁷ Mo:wo: niyo: dibolo kalu nowo: elo: hala dimido:wo: mo:fo:s amio: mo:sa:sa:la:sa:ga: iliga:talega, man a:no: hala dimidama:no:lo:b a:la:asulo:l.” Festus eyo: imo:wo: a:la:sio:.

26

¹⁻² Agiliba eyo: towo: Fo:lbo:wo: a:la:sio:, “Gilo: sa:ma:no: asulo: aumbo: sama.” A:la:sa:labiyo:, Fo:l eyo: dagiyo: duluda:sa:ga:, emo:wo: a:la:sio:, “Misa: kalu Agiliba, niasi Yu kalu ililo: nemo:lo: diga:li sa:lab a:no: o:go: ne gi milifa kagafo:liki, fanda sama:kiyo: fogo: dimiabko, ne sagalo:.

³ Mo:wo: giyo: Yu nili mano: dinafa asulo: ko:lo:, nili tilidabu ko:lilo: amilo: aloba:dakiyo: kego: a:no:lo: ge asulo:. A:la:fo:ko:lo: nilo: gemo:lo: fanda sa:ma:nigo:l we, dinafa da:da:bi.

⁴ “Ne so:wa silikiyo:, niasi kalu i o:lia: sa:ga: analiakiyo: ne Ya:lusalem a:na sen ko:lo:, nilo: man dimida:i mio: a:no: Yu kalu iyo: tambo fanda asulufo:lab.

⁵ Fa:lisi kaluwa: ele ko:li ko:lilo: difa: a:ma:yo: Yuwa: man us a:namilo: ele difa: nolo: tinio: ko:lo:lab. Niyo: Yuwa: mano: kudu ha:naki, Fa:lisiya: ele difa: a:no:lo: dinafa kudu ha:na:sen. Dona modo: us a:namio: Fa:lisi kalu iliyo: ne dinafa asulo: ko:lo:, iliyo: ni man a:no: kalab amio: o:lika sa:ma:no: dowo: ko:sega, iliyo: sa:ma:nigaba:le babalab.

⁶ Ko:sega Gode eyo: nili ma:mu imo:lo: to di-nali sio: a:no: hendele ilili alifa:ib a:la:likiyo:, ne hendele tilida:daki yasila:len ko:lo:, o:go: ne a:na mo:walila:lab.

⁷ A:la:ta:ga: Yuwa: so:lo: kugula:fo: a:ma:yo: Godeya:lo: dinali sio: a:no: ko:lo: ilili alifoma:kiyo:, iliyo: ho:lenowo:lo:, nuluwo:lo: Godeyo: wabuda:liki yasila:sen. Misa: kalu Agiliba, nelo: dinali sio: imilig a:no:ko: tilidabu ko:lo:, iliyo: a:na mo:walilaki diga:li sa:lab.

⁸ Gode eyo: sowo: kaluwo: a:ma:la: a:dasi alita:sen a:la:do: Yu kalu gio: mo:tili da:daidko mo:wo: ha:?

⁹ “Tamin amio:, Nasala:t kalu Ya:suwa: wiyo: ko:lo: wa:la: sanama:kiyo:, niyo: man ko:li ko:lilo:wo: halaido: dimidama:no: a:la:liki tili asulo:.

¹⁰ Bobalo: so:mea:sen misa: kalu iyo: asulo: imilise dowabiki, niyo: ini wiya ilikiyo:, ne Ya:lusalem mo:mo:dakiyo:, Ya:su amilo: tilidabu kalu modo:wo: dibolo aya to:lolo:. A:la:ta:ga: kalu i a:no: sana soma:nikiyo:, niyo:lo: ‘sanama’ a:la:sa:la:sen.

11 Niyo: Yu kaluwa: tolo: wida:sen a ko:li ko:lilo:wa sia:likiyo:, Keliso kaluka:isaleyo: yame tandeaki, hida:yo: ko:li ko:lilo: a:no: imo:wo: dimia:sen. A:la:ta:ga: ini tilidabu a:no: ta:foma:kiyo: dibodo:. Ne imo:wo: mada alan gadiakiyo:, iyo: nagalo:wo: dima:ki, Yu kaluma amisa:n amio: hen ko:li ko:lilo: a:na keda:li sia:len.

12 “Ho:len imilise no amio:, nanog a:no: ko:lo: dimidama:kiyo:, bobalo: so:mea:sen misa: kalu iliyo: halaido:wo: nemo: dimiabiki, Damaskas amisa:na ha:na:ni ane.

13 Misa: kalu, Agiliba ge da:da:melea. Ne tog a:na ha:na:len amio: disi dowabikiyo:, ho:wo: mada alan, ofa:siyo: o:ngo:ma ko:lo: Hebene halona a:la:ta:ga: so:so:lelia:ga: tindakiyo:, ne o:lia:lo: ane kalu a:no:lo: tambo ho:lelia:ga: dia:tabiki ba:ba:.

14 Nio: hena sulufo: ti ha:na:sa:ga:, fufulufo:liki dabu amio:, nemo:wo: Alam to sa:lakiyo: a:la:sio:, ‘So:l, So:l giyo: Ne mogagakiyo:, waga migi ku-daya? Gilo: dimidako, mo:lo:ma ka dimidab ko:lo: i miyo:wa:lo: go:no:n a:ma:la:lo: olo:wo: a:ngab.’*

15 “A:la:sa:labiki, niyo: ‘Alan, ge o:ba?’ a:la:sio:.

“Ne Ya:su. Gilo: mogaga:leko Ne.

16 Ge dasila:sa:ga: kagama. Niyo: ge no:no:n nanog dian kalu fa:la:doma:ki da:feyo:. Gilo: ba:da:sa:ga:lo: asululiab a:no:lia:, nilo: tifa gemo:lo: a:walama:no: a:no:lo:, kalu nolbo:lo:

---

* **26:14:** Bale sio: a:no:, Kaluli towa:yo: sa:lano: we, “Giyo: da: inso:wo: silo: doba:da:yo: tila:so:bo.” Bale sio: to a:la: a:ma: ha:go: we, giyo: nowo:mbo:wo: nagalo: dima:ki go: ko:sega nagalo: a:no: go:no:n dia:ib.

walama:no: a:no: ge ko:lo: da:fema:no: a:la:liki,
ne gelo:wa fa:la:doma: mio:.

¹⁷⁻¹⁸ Giasi kalu o:lia: Yu kaluma o:lia:ma:yo: ge
mogagima:no: dowalikiyo:, niyo: ge gasiliaki
bo:fo:mela:no:. Yu kaluka:isalema ili siyo:
fagela:sa:ga:, iyo: sololiyo: ta:ta:ga:, ho:len
doba:da: nodolaki, Sa:da:na:ya: halaido: amilo:
elen a:no: ta:ta:ga: Godelo:wa hamana:kiyo:,
Niyo: ge Yu kaluka:isalema ilo:wa iliga:fa:no:.
Yu kaluka:isale iyo: a:la:dimidalikiyo:, mogago:
ililo:wo: hala:sa:ga: ga:lila:ma:no:. A:la:ta:ga:,
kaluka:isale ne tamina tilida:dabilo: nino:
a:la:likilo: da:feyo: a:no:, iyo:lo: usa tindaliki
nino: doma:ib.’ Alana:yo: nemo:wo: a:la:sio:.

¹⁹ “A:la:fo:ko:lo: misa: kalu Agiliba, nilo: ho:le
ba:ba: a:no: mada kudu ane.

²⁰ Ne kaluka:isalemo:wo: widakiyo: a:la:sio:,
‘Gililo: mogago: dimida:seno: ta:ta:sa:ga:, Godelo:
doba:da: nodola:bi. A:ma: fa:s amio:, asulo:wo:
hendele nodolo: a:la:liki widakiyo:, man nafayo:
dimida:lubi.’ Tamin amio: niyo: Damaskas
amisa:n kaluka:isalemo: wido:. A:la:ta:ga:
Ya:lusalem o:lia: Yudia heno: tambo amio:
ha:na:ga: ilikiyo: wida:len. A:la:ta:ga: niyo: Yu
kaluka:isalema imo:wo:lo: wida:li ane.

²¹ Niyo: a:la:wido: ko:lo:, ne Godeya: malilo:
aya silikiyo:, Yu kalu iliyo: ne ta:lia:sa:ga:, sana
soma:no: asulab.

²² Ko:sega ho:len a:na a:la:ta:ga: mio: amio:,
Gode eyo: ne asuwa:ta:i ya:ga:, o:go: ne wena
kagafo:liki, wilo: kalu o:lia: wilo:ma kalu
o:lia:mo:wo: to hendeleyo: ko:lo: malolomeo:l.

To nolo: mo:malolomeakiyo:, Mo:sa:s o:lia: dinali sa:lan kalu o:lia:ma:lo: kelego: fa:la:doma:ib a:la:do: sio: a:no:ko: wido:l.

²³ To a:no: we, Godeya:lo: Da:feyo: Kalu e nago: alan dia:li ha:na:ga: sota:ga:yo:, sowo:lo: mo:dasilan a:no: tamin amio: e ko:lo: a:dasima:ib. A:la:dimida:sa:ga:, eyo: ene kaluka:isale o:lia: Yu kaluka:isalema o:lia:mo:wo: Godeya: ho:len a:no: ko:lo: walama:ib. Dinali sa:lan kaluwa:yo: a:la:bo: fa:la:doma:ib a:la:likilo: dinali saefa: a:no: niyo: wido:l.”

²⁴ Fo:l eyo: to a:no: o:sa:la:lenka, Festus eyo: ha:lalelaki a:la:sio:, “Ge no:nolo: kalu. Ge asulo:wo: modo: diabiki, asulo: gilo: ko no:nolab.”

²⁵ A:la:sa:labiki, Fo:l eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Misa: kalu Festus, ne no:nolo:ma. Nilo: to so:lo:l wenamio:, mo:wo: da:labiki hendele so:lo:l.

²⁶ To nilo: so:lo:l we, wo:no:lebo: mo:dimido: ko:lo:, misa: kalu Agiliba e dabulab, niyo: a:la:asulo:l. E asulo: ko:lo:labiki, niyo: kalab amio: emo:wo: a:na malolo:.

²⁷ Misa: kalu Agiliba ge, dinali sa:lan kaluwa:lo: sio: a:no: ge tilida:daya? A:, niyo: ge hendele tilida:dab a:la:asulo:l.”

²⁸ A:la:sa:labiki Agiliba eyo: Fo:lbo:wo: a:la:dabu ba:ba:, “Ho:len abolda:su wenaka, ne asulo:wo: nodola:sa:ga:, Kelisowa tilidabuma:ki sa:layele?”

²⁹ A:la:sa:labiki Fo:l eyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Ho:len o:g wenakabiyo:lo: o: ho:len tambo dowai ha:na:lalikiyo:lo:, gelo: a:la:ta:ga: kaluka:isale nilo: sa:labdo: da:da:likilo: sab we tambo, ne o:ngo: doma:ki, Godemo: dulugu

so:lo:l. Ko:sega sa:ni wema:yo: giyo:lo: a:la:ka galoloma:kiyo: mo:asulo.”

³⁰⁻³¹ Fo:l eyo: a:la:sa:la:sa:ga:yo:, misa: kalu Agiliba o:lia: Festus o:lia: Benaisi o:lia:lo: sen kaluka:isaleyo: a:na dasilia:ga: ha:nakiyo:, egelebo: nenelakiyo: a:la:sio:, “Kalu we halalo: mo:dimido: ko:lo:, e dibolo amio: to:loma:no:wo: o: sana soma:no:wo: mo:lo:ma.”

³² A:la:go:ko:lo: Agiliba eyo: Festusbo:wo: a:la:sio:, “Kalu we eneno: e Sisamo: mo:walilima:ki a:la:bo: mo:sio: kibo:bowo:, e ga:li sili alifo:lo” a:la:sio:.

27

Fo:l e Lom ane

¹ Iliyo: nio: ho:n ko:suwa disa:la:sa:ga:, Itali hen a:na ha:na:no: a:la:saefa: ko:lo:, Folo: a:la:ta:ga: dibolo kalu nolo: tililia:sa:ga:, Loma: ame misa: nowo: Yulius emo: bo:fo:melea:ki ta:fo:. Yulius eyo: Loma: ame kalu 100 a:la:fo: a:no: ko:lo: bo:fo:lowa:sen. Ame kalu i a:no: Loma: misa: kalu alan a:ma: ene da:la:di kaluwo: o:m.

² Ho:n ko:su nowo:, Adamitium a:la:ta:ga:lo: mio: a:no: A:sia hen a:namida: amisa:n ko:li ko:lilo:wa fa:la:dowa:li ha:na:nigabiki, nio: a:na disa:la:sa:ga: ane. Masedonia hena, Tesalon-aika amisa:n kalu nowo:, Alistakus e ni o:lia: disa:la:sa:ga: ane.

³ A:ma: kea:fowo:, nio: Saido:n a:na fa:la:dowakiyo:, Yulius eyo: Folo: nofolasaga: asuwa:takiyo:, Fo:l e ene mili kaluwa:yo: asuwa:foma:ki a:lakiyo:, Fo:l e ha:la: amio: ga:li sia:melea:ki ta:fo:.

⁴ Nio: a:ma:la: disa:la:sa:ga: ha:nakiyo:, fufayo: nilo: doba: yabiki, nio: Saibulus hen ho:na:lo: hegefa: anib fufalo: mo:ba:ma:no: a:namida: ane.

⁵ Saibulus heno: ta:ta:ga:yo: nio: so:lu ho:n alan a:no: onolo ta:notakiyo:, Silisia o:lia: Bafiliala hen a:no: tininita:ga: aneyo:, Lisia hen amio:, Maila amisa:na fa:la:dowo:.

⁶ A:na fa:la:dota:ga:yo:, Yulius eyo: ho:n ko:su nowo: Alegsandia a:la:ta:ga:lo: Italilo: ha:na:nigabo: ba:da:sa:ga:, nio: ho:n ko:su no a:na disa:ma:no: sio: ko:lo:, nio: ua disa:la:sa:ga: ane.

⁷ Ho:len nolo: nio: ho:n ko:su a:no: ha:sa ha:na:ga: ha:nakiyo:, Nidus amisa:n anib a:na fa:la:dowo: ko:sega, fufayo: nilo: ha:na:no:lo: doba:da: mio: ko:lo:, tiginilala ha:na:no:wo: mo:dowabi, nio: nodota:ga: Kilit hen a:namida: ha:na:no: ha:nakiyo:, hen ko:lo: bofiya:, Salamone a:na ta:ta:ga:yo: Kilit ho:na:lo: hegefa: anib fufalo: mo:ba:ma:no: doba:da: ane.

⁸ Nio: Kilit hen anib a:na halaido: ba:da:i ha:na:la:ga:, ho:n ko:sulo: kagaya:sen hege ane hen nafa, Lasea amisa:n anib a:na fa:la:dowakiyo: a:na kagayo:.

⁹ Nio: ho:len modo:wo: a:na wala:sa:ga:, Yu ili ma:no:lo: mo:ma:no: ho:len a:no: o:ma tinio: ko:lo:, fufalo: yan ho:lono: fa:la:dowo: ko:lo:, nio: ho:n ko:suwo: ha:na:no:wo: halaido: doma:nigab. Fo:l eyo: tagilaki, imo:wo: hagugu sio:,

¹⁰ “Kalu gio: dabuma. Nio: o:go: ho:n ko:su we ka ha:nalega, nio: mogagakiyo: kelego: o:lia: ho:n ko:su o:lia:yo: walaki, nio: nolo: soma:no:.”

¹¹ Fo:l elo: sio: a:no:, Yulius eyo: mo:tilida:daki, ho:n ko:sulo: biso: o:lia: o:lo: dia:ha:nan kalu

o:lia:ma:lo: to sa:labde a:no: ko:lo: kudu ane.

¹² Fufa alano: yalikiyo:, nio: ho:n ko:sulo: ka-gaya:sen hege ane hen a:namilo: mesa:no:wo: halaido: doma:ib. A:la:fo:ko:lo: ho:n ko:su amilo: sen kalu iliyo: saetakiyo: a:la:sio:, Kilit hen anib doba:da: ha:na:ga:, Finiks amisa:n a:na ha:na:ga: mesa:no: ko:lo: da:fe ba:ba:no:. A:namio: fa:la:dowalega, fufalo: yab ho:len a:namio:, nio: a:na mesa:no: a:la:liki saefa:. Mo:wo: Finiks a:namio:, ho:n ko:sulo: kagaya:sen hege ane hen a:no: nafa ko:lo:, nio: dona fufalo: yabo: a:na iliki, yasi mesa:no:wo: nafa ko:lo:lab.*

Fufayo: alan mio:

¹³ Fa:fa:so: fo:fo:doloba:da: yabiki ba:da:sa:ga:, ililo: nenela:sa:ga:lo: saefa: a:no: dimidama:no: ho:lono: fa:la:dowab a:la:asulakiyo:, iyo: ko:suwo: fasela:sa:ga:, Kilit hen aniba ha:na:ga: ane.

¹⁴⁻¹⁵ A:na ha:na:sen amio:, mo:amalela: a:naka fufa alano:, Kilit hendo: doba:da: a:la:ta:ga: yakiyo:, ho:n ko:su a:no: anilia:ga: ha:naki, fufalo: yab doba:da:lo: nodoma:no:wo: halaido: dowabiki, nio: ho:n ko:su a:no: fufaya: dia:hamana:ki ka ta:fo:. Fufa a:ma: wiyoy:, Yulakilo:† a:la:sa:lan.

¹⁶ Nio: ha:na:sa:ga:, ho:na:lo: hegefafa: hen ha:lu nowo:, Kauda a:na fa:la:dowakiyo:, fufaya:yo: mo:bama:ki, anib a:na ha:na:ni ane. A:na ha:nakiyo:, ho:n ko:su ha:lu nolo: ko:lo: susululia:

---

* **27:12:** Baibo:l a:la:sa:laki, ho:n ko:sulo: kagaya:sen hege ane hen a:namio:, fufayo: ofdo: tinan kini doba:da:yo:lo:, ofo: tinan eleb doba:da:yo:lo: a:namida: mio:. † **27:14-15:** Yulakilo: to a:no: Gilig to ko:lo:, a:ma: ha:go: we. Fufa ofdo: yan kini doba:da: mio:.

yab a:no: mo:basale hamana:ki, ho:n ko:su alan a:ma: wa:la dia:ta:ga: melakiyo:, halaido: dimido:.

¹⁷ Nio: halaido: ba:da:i ha:na:la:ga: dia:takiyo:, ho:n ko:su alan a:no: halalema:kiyo:, kigil nolo: ho:n ko:su a:ma: ha:ga to:lo felesa:ga:, nodolo: o:lia: sili sunu alifa:. Saitis ho:n hegefa: anib amio:, ho:no: mo:gagulia:ga: tiane ko:lo:, ho:n ha:g amio: sa: dibido: a:ma: wa:la fa:la: alilaki mogagabena:ki, iyo: tagilabiki ho:n ko:su amilo: so:g dehedo: alan a:no: fage to:lolo:. A:la:go:ko:lo: fufaya:yo: ho:n ko:su a:no: ha:sa anelia:gane.

¹⁸ Fufa alan yakiyo:, ho:n ma:feyo: alan a:ma:yo: ho:n ko:suwa mada alan bese tandeo: ko:lo:, a:ma: kea:fowo:, ho:n ko:su amilo: kelego: disa: a:no: ho:na mo:mo:da sandifelo:.

¹⁹ A:la:ga:i ha:na:la:ga:yo:, ho:len asol fa:la:dowabikiyo:, iliyo: ho:n ko:sulo: hamana:kilo: nanogo: dian kelego: nol a:no: ene dagiya: dia:ga: ho:na sandifelo:.

²⁰ Ho:len modo: sen a:namio:, of o:lia: tamin o:lia:yo: mo:ba:daki, fufayo: alan o:ya:lab a:ma:yo: nili asulo:wo: kelegelaki, nio: soma:nigo:bo:lo:b a:la:asulo:.

²¹ Ho:lenu: modo: sen a:namio:, kalu i a:no: ma:no:lo: mo:mo:no: dowai mio: a:no: ba:da:sa:ga:, Fo:l eyo: dasilia:ga: a:la:sio:, “Kalu gio: nilo: Kilit hen a:na mo:ta:fo: mia:no: a:la:likilo: nilo: gimo:lo: hagugu to sio: a:no: kudu ane kibo:bowo:, hida:yo: we gio: mo:ba:daki, kelego:wo: mo:walemo:lo.

²² Ko:sega o:go: niyo: gimo:wo: a:la:so:lo:l. Gio: imilig nowo: ho:na:yo: mo:kanda soma:ib, ko:lo: gio: mo:tagilaki, halaido: doma. Ho:n ko:su weko:

mada mogagima:ib.

²³ Ne Gode eno: dowaki, emo: wabulu sa:la:sen ko:lo: ali nuluwo: ene ma:mul kalu nowo: nelo:wa ya:ga: kagayakiyo: a:la:sio:,

²⁴ 'Fo:l ge tagila:so:bo. Ge ha:na:ga:yo: Sisaya: siwa:la kagafo:liki mo:walilima:ib. A:la:ta:ga: Godeya: ene ha:fo: disa: a:ma: ilikiyo: ge asuwa:takiyo:, ho:n ko:su amilo: disa: kalu a:no:lo: Gode eyo: tambo gasilia:ib ko:lo: mo:soma:ib' a:la:sio:.

²⁵ A:la:fo:ko:lo: Gode eyo: nemo:lo: sio: o:leau ka dimidama:nigab a:la:tili asulo:l ko:lo:, gio: ha:laido: dowaki tagila:so:bo.

²⁶ A:la:bo: fa:la:doma:ib ko:sega tamin amio: fufaya:yo: ho:n ko:suwo: dia:ha:na:ga:, ho:na:lo: hegefa: hen a:na basama:ki ha:na:no:." Fo:l eyo: imo:wo: a:la:sio:.

²⁷ Nio: Medita:lenian so:lu ho:n us a:naka sia:leno:, ho:len agelo:wo: do: a:la:ta:ga: fa:la:da:in dowabikiyo:, nulu usamio: ho:n ko:sulo: dia:sian kalu iliyo: ha:la:ya dowabo:lo:b a:la:asulo:.

²⁸ A:la:asulakiyo: iliyo: me amio: hida:yo: sunda:sa:ga:, ho:n ki da:fe ba:ba: agelo:wo: 40 mita a:la:fo: fa:la:dowo:. A:la:ta:ga: a:fina:ga: da:fe ba:ba: amio:, 30 mita a:la:fo: fa:la:dowo:.

²⁹ Nio: ho:n ko:su we ulo: elena ha:na:ga: basama:nigaba:le a:la:kele asulakiyo:, iliyo: go:fo: ki hida:yo: fa:la:da:in, me amilo: sunu alifelo: a:no: ho:n ko:suwo: halale kagafo:melea:ki, seb doba:da: a:na fage to:lo alifelo:. A:la:ta:ga: ho:lefoma:kiyo:, iyo: inin godemo: dulugu sa:la:len.

³⁰ Ho:n ko:sulo: dia:sian kalu iyo: sili alifo: ha:na:no: asulakiyo:, iyo: go:fo: ki hida:yo: nolo: ko:lo: migifa fage to:lolabo:lo:b a:la:bo:ba:ki diki-dakiyo:, iyo: ko:su ha:lu wa:l amilo: difa: a:no: fagela:sa:ga:, to:lola:li tiane.

³¹ Ko:sega Fo:l eyo: Yulius o:lia: da:la:di kalu o:lia:mo:wo: a:la:sio:, “Ho:n ko:sulo: dia:sian kalu i wema:yo: ho:n ko:su we ta:ta:ga: nai ha:nalega, gilo: gasilia:no: togo: aundo:ma doma:ib.”

³² A:la:sa:labikiyo:, da:la:di kalu i a:ma:yo: ho:n ko:su ha:lulo: fage to:lolab me a:no: gede alitabiki, ho:n ko:su a:no: sulufu: tina:ga: ha:lelia:gane.

³³ Ho:idabikiyo: Fo:l eyo: imo:wo: ma:no:wo: maiya:kiyo: a:la:sio:, “Gio: ho:leno: do: a:la:ta:ga: fa:la:da:in amio:, kele asulo:wo: alan dowo: ko:lo: ma:no:wo: mo:dinafa mo:no:.”

³⁴ A:la:fo:ko:lo: gio: ma:no:wo: maiya. Mo:nalega, halaido:wo: aundo:ma dowaki soma:ib. Ko:sega gio: ma:no:wo: nalega, gio: imilig nowo: hida:yo:wo: mada mo:dia:ib.”

³⁵ Fo:l eyo: to a:no: sa:la:sa:ga:yo:, eyo: ma:n so:fa: nolo: dia:sa:ga:, ili milifa kagafo:liki, Godemo: mada o:m a:la:sa:la:sa:ga:, a:na gululia:ga: mo:no:.

³⁶ A:la:ta:ga: iyo: tambo asulo:wo: halaido: a:dowakiyo:, ma:no:wo: a:na mo:no:.

³⁷ Iyo: ho:n ko:su usamilo: disa: agelo:wo: 276 a:la:fo: ko:lo: sen.

³⁸ Iyo: tambo ma:no:wo: na:sa:ga:yo:, ho:n ko:suwo: hida:yabena:ki, da:si wit wo:fa: a:no: so:lu ho:na sandifelo:.

Ho:n ko:suwo: basale ane

39 Ho:le bidabikiyo:, iyo: hen nowo: ba:ba: ko:sega, heno: we o:mo:lo:b a:la:bo: mo:fanda asulo:. Iyo: ho:n anib amilo: dugu ane a:na sa: felo:wo: ba:da:ga:, ho:n ko:suwo: a:namio: o:li kagama:no:lo:b a:la:asulaki, iyo: a:namida: ha:na:ga:, sa: wa:la kagama:niki a:la:sio:.

40 A:la:go:ko:lo: iliyo: go:fo: ki hida:yo: fa:la:da:indo: suwo: me a:no: gegedela:sa:ga:, ho:n a:naka ta:felo:. A:la:ta:ga: ho:n ko:sulo: nodoma:no:lo: melo: me a:no:lo: fagela:. A:la:ta:ga: ko:su hamana:kilo: helebeso:g migi amilo: deheda:sen a:no: fage dehele alita:sa:ga:, fufaya: anilia:ga: ha:na:sa:ga:, sa: doba:da: ane.

41 Ko:sega so:lu ho:n uska o:ha:na:lana, ho:n ko:su migi ha:g a:no: sa:ya halale gelabiki halaido: dowo: ko:lo:, tif doba:da:yo: ho:n ma:feyo: alan gululia: yaki, ho:n ko:suwa bolabikiyo:, basale ane.

42 A:la:gabikiyo: dibolo kaluwo: ho:no: dasia:takiyo: dalale ha:nabena:kiyo:, da:la:di kaluwa:yo: iyo: yasala:ma:no: asulo:.

43 Ko:sega Yulius eyo: Fo:l e mo:soma:ki asuwa:takiyo:, da:la:di kaluwa:lo: yasala:ma:no: asulo: a:no: ka:lakiyo:, kalu ho:ndo: dasa:sen a:no:, iyo: tambo ho:na ho:lufela:sa:ga:, dasa:i ha:na:la:ga:, sa:lo:wa fa:la:doma:ni hamana a:la:sio:.

44 A:la:ta:ga: kalu ho:ndo: mo:dasa:sen a:no: tambo ho:n ko:su ko:lo: basale ha:na:siab heb a:no: ta:lidota:ga:, ha:lilia: ha:na:la:ga:, sa:lo:wa hamana a:la:sio:. A:la:do: dimido: a:na ilikiyo:, iyo: tambo ha:la:ya fa:la:dowo: ko:lo:, imilig nowo: ho:n amio: mo:kanda sowo:.

28

Fo:l e Malta hena fa:la:dowo:

¹ Nio: tambo gendo: mo:dowo: ko:lo: ha:la:ya o:li daselia:ga: fa:la:dowa:sa:ga:yo:, ho:na:lo: hegefa: hen Malta a:na fa:la:dowo:bo:lo:b a:la:asulo:.

² O:g a:namio: ho:no: tindaki hido:wo: dowo: ko:lo:, kalu a:namilo: sen a:ma:yo:, nimo:wo: mano: mada nafale dimidakiyo:, iliyo: deyo: gili alitaki, nio: dinafa tili dowo:.

³ Fo:l e de eleyo: kegenelia: ya:ga: deya dia:tabikiyo:, sowa: kisa:wa:lo: usa delen ko:lo:, ofabiki handalowakiyo:, Fo:la: dagiya ma:buluta:ga: sunu hedo:.

⁴ Amisa:n kaluka:isale a:ma:yo: sowa:yo: Fo:la: dagiya sunu helefo:labiki ba:da:ga:yo:, egelebo: a:la:sio:, “Kalu we hendele tamin amio: kalu nowo: e so:no: ko:lo: a:ma: wa:l diakiyo:, e so:lu ho:na soma:ki a:la:liki go: ko:sega e ha:la:ya dasefa: ko:lo: mo:mesea:kiyo:, sowa: wema:yo: e soma:ki o:lab.”

⁵ Iliyo: a:la:asulaki nenelo: ko:sega, Fo:l eyo: dagiyo: fugala:labiki, sowa: a:no: deya tagafo: tia: a:la:ta:ga: e nagalo:wo: mo:di.

⁶ Iliyo: Fo:l e dagiyo: da:ima:iba:le, o: e wigibo a:naka soma:nigabele a:la:asula:liki yasila:li ane ko:sega, e amio: hida:yo: nowo: mo:fa:la:dowabikiyo:, iliyo: a:no: ba:da:sa:ga: a:asulakiyo:, kalu we godelo:b a:la:sio:.

⁷ Nilo: fa:la:dowo: hen a:no: Malta misa: kalu Bubilus ene hen ko:lo: eyo: nio: asuwa:takiyo:.

ene aya tililia:ga:, ho:len otaleno: eyo: nio: dinafa bo:fo:len.

⁸ Bubilusa: iyayo: ofo: walaf o:lia: kuf nagalaki, ila: ho:n o:lia:yo: dowo: ko:lo: uwo:b ka alifo:len. Fo:lo: elo:wa ha:na:sa:ga:, dagiyo: eya golofoli:ki, Godemo: dulugu sa:labikiyo:, e falelo:.

⁹ Elo: dimido: a:no: ba:da:sa:ga:yo:, ho:na:lo: hegefa: hen a:namilo: walaf kalu sen nol a:no:, Fo:l elo:wa mio: ko:lo:, iyo: falele alifelo:.

¹⁰ Iliyo: nio: sagale alitaki, man nafale ko:li ko:lilo: nimo: dimido: ko:lo:, nio: ho:n ko:suwa ha:na:nigabikiyo:, kelego: nililo: mo:dowo: aumbo:, nimo:wo: tambo dimi.

Fo:l e Lom amisa:na fa:la:dowo:

¹¹ Nio: ele otaleno: a:na sa:ga:yo: ha:na:no: ko:lo:, ho:n ko:su nowo: Alegsandia a:la:ta:ga:lo: mio: a:no:, fufalo: mio: ho:len a:namio: Malta a:na kagafo:len. O:go: a:namio: fufayo: edo: ko:lo: ha:na:no: a:la:asulo: Ho:n ko:su a:ma: migi amio:, madali gode ao a:la: a:no: misido: momade alifa: Madali gode a:no: so:wa a:la: alelo: imilig amilo: sa:la:liyo: o:m. Nio: ho:n ko:su a:na disa:la:sa:ga: ane.

¹² Nio: ha:na:sa:ga:yo:, Silakus amisa:n a:na fa:la:dota:ga:, ho:len otaleno: a:na sen.

¹³ Silakus a:no: ta:ta:ga: aneyo:, Legium amisa:na fa:la:dowo:. Ho:len a:ma: fa:s amio:, fa:fa:so: fa:s doba:da: yabikiyo: nio: ha:na:sa:ga:, ho:len a:ma: fa:s amio: Buteoli amisa:na fa:la:dowo:.

¹⁴ Amisa:n a:namio:, tilidabu kalu nolo: a:na galilia:ga:, iliyo: so:agelo: imilig nowo: i o:lia:

a:naka mesea:ki sio: ko:lo:, iyo: a:na sa:ga:yo:, Lom a:na ane.

¹⁵ Nio: fa:la:doma:ni yab a:la:bo: Lom amilo: tilidabu kaluka:isale nolo: da:da:sa:ga:yo:, iyo: nio: galima:ni mio: ko:lo:, Abius Magede amisa:no: ta:ta:sa:ga: mio:wo:, mageso: a nowo: A Otalen a:la:do: wikilo: a:na galili. Fo:l eyo: kalu a:no: ba:da:sa:ga:yo:, e Godemo: mada o:m a:la:sa:la:sa:ga:yo:, e halaido:wo: a:na di.

¹⁶ Nio: Lom fa:la:dota:ga:yo:, Lom gamani kalu iyo: Fo:l e dibolo a amio: mo:to:lolaki, e ina:li a nowa mesea:ki ta:takiyo:, da:la:di kalu nolo: a:na bo:fo:melea:ki ta:fo:.

Fo:l eyo: Lom a:namio: towo: wido:

¹⁷ Ho:len otaleno: ta:ta:sa:ga:yo:, Fo:l eyo: Yu ko:go:do: kaluwo: ho:le kegea:sa:ga:, towo: imo:wo: a:la:sio:, “Ni nao i, niyo: kaluka:isale nililo:mo:wo: mogago:lo: mo:dimida:b a:la:ta:ga: nili ma:muwa: mano:lo: mo:mogagila: ko:sega, ne Ya:lusalem amio: mo:walilima:kiyo: ta:lia:sa:ga:, Lom kalumo:wo: a:na dimi.

¹⁸ Iyo: nemo:lo: diga:li sio: a:no: aloba:da:sa:ga:yo:, nelo: sana soma:no: mo:wo: mo:ba:ba: ko:lo: ne sili alifa:no: asulo:.

¹⁹ Ko:sega Yu misa: kalu iliyo: a:la:bo: mo:dimidama:ki asulabiki, ne Sisa emo: mo:walilima:ki a:la:liki dabu ba:ba. A:la:dimido: ko:sega, Yu kaluka:isale na:lo:mo:wo: niyo: gadiakiyo: imo:wo: mo:walilima:no:wo: nowo: aundo:ma.

²⁰ A:la:dimida:i mio: ko:lo:, o:go: niyo: gio: ba:da:sa:ga:yo: gimo:wo: malolomea:ni ho:ido:.

Isolael kalu nililo: tili da:da:sa:ga:lo: yasilo: a:na ilikiyo:, ne sa:niya: a:na uludu alifa:.”

²¹ Fo:l eyo: a:la:sa:labiki, Yu ko:go:do: kalu iliyo: a:ma:la:bo: a:la:sio:, “Ge a:la:go:ka: a:la:likiyo: mo:fo:so: nimo:wo: Yudia a:la:ta:ga:yo: mo:sa:sa:liga:fo:. A:la:ta:ga: nao i nolo: ko:na: a:la:ta:ga: mio: a:ma:yo:lo: gilo: mogago: dimido:wo: we a:la:bo: nimo:wo: mo:malolome.

²² Heno: tambo amio: kaluka:isaleyo: ho:gi gugulugulan man fa:la:dowab a:no: mogago: dimida:lab a:la:sio: dabu ko:lo:, asulo: gilo:wo: nio:lo: da:ba:no: ko:lo: sa:la:bi.”

²³ Iliyo: Fo:la:yo: towo: sama:kiyo:, ho:len nowo: da:fe alifa: ko:lo:, ho:len a:no: fa:la:dowabikiyo:, kaluka:isale modo:wo: Fo:la: aya kegeo:. Kea:folo: a:la:ta:ga:lo: aneyo: ga:lo a:namio:, Godeya: ene kaluka:isale ko:lo: bo:fo:lab man a:no: widakiyo:, iyo: Ya:suwo: tilidabuma:ki, Mo:sa:sa: ele saefa: o:lia: dinali sa:lan kaluwa:lo: sa:sa:lo: a:no: agele meakiyo:, fanda wido:.

²⁴ Fo:la:lo: to sa:lab a:no: kalu nolo: tilidabu ko:sega nolo: mo:tilidabu.

²⁵ Iliyo: asulo:wo: imiliseyo: mo:dowa:sa:ga:, nolo: ha:na:nigabiki, Fo:l eyo: elema:nikiyo:, towo: a:la:sio:, “Godeya: Mamaya:yo: ge ma:mu imo:wo: to hendeleyo: dinali sa:lan kalu Aisaya eya a:la:ta:ga: sa:lakiyo: a:la:sio:,”

²⁶ “Kaluka:isale ilo:wa ha:na:sa:ga:yo:, imo:wo: a:la:sa:la:bi.

Gio: ni towo: mada da:da:mela:ib ko:sega, hendeleyo: mada mo:fanda asuluma:ib.

Gio: nilo: dimidano: ba:da:mela:ib ko:sega

ha:go: mada mo:dinafa asuluma:ib.

²⁷ Mo:wo: kaluka:isale i wema:
asulo:wo: ko:ndo:fe alitaki,
ka:la:no: kagedeliaki, a:la:ta:ga:
iliyo: ini siyo: suguli.

A:la:bo: mo:ngai kibabeyo:,
ili siyo: kolaetaliki o:li ba:babe,
ka:la:no: togo alitaliki o:li da:babe, a:la:ta:ga:
asulo:wo: kolaetaliki o:li asulumabe.

Iyo: nelo: doba:da: nodolalikiyo:,
Niyo: iyo: falele alifo:lo.' Aisaya eyo:
a:la:sa:sa:lo:.

²⁸⁻²⁹ "A:la:fo:ko:lo: gio: dinafa asula:bi.
Godeya:lo: kaluka:isalelo: gasilia:no: to man nafa
a:no: Yu kaluka:isalema ilo:wa iliga:fo: ko:lo:, iyo:
hendele iligi da:ba:ib." Fo:l eyo: imo:wo: wido:.

³⁰ Dona a:la: a:namio: Fo:l eyo:, a elo: sab a:no:
ene kililia:likiyo:, kaluka:isale elo: amilo: yab
a:no: e sagalo: ba:da:sen.

³¹ A:la:gabiki, kalu noma:yo: Folo: mo:ko:lo:
ko:lo:, eyo: Godeya: ene kaluka:isale ko:lo:
bo:fo:lab man o:lia:, Ya:su Keliso Alan a:ma:
mano: halaido: wido:.

**Godeya: To Nafayo: We
The New Testament, Genesis, and Ruth in the Kaluli
language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Kaluli long
Niugini**

copyright © 1998-2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kaluli

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2024-09-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 30 Sep 2024

b1d455ca-c4bb-5822-b79f-8fad97c5b77